

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ULUSLARARASI GÜÇ MÜCADELESİNDE
PSİKOLOJİK SAVAŞIN ROLÜ**

**Hazırlayan
Yurdağül BOYACI**

ANKARA, 2007

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ULUSLARARASI GÜÇ MÜCADELESİNDE
PSİKOLOJİK SAVAŞIN ROLÜ**

**Hazırlayan
Yurdağül BOYACI
015403035**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Bahar Turhan HURMİ**

**ANKARA, 2007
(Fotokopi ile çoğaltılabilir)**

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yurdagül BOYACI'ya ait "ULUSLARARASI GÜÇ MÜCADELESİNDE PSİKOLOJİK SAVAŞIN ROLÜ" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Reşat ÖZTÜRK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ramil ZALYAEV

Üye: Yrd. Doç. Dr. A. Bahar Turhan HURMİ (Danışman)

ÖZET

Bu çalışmada; sistem, uluslararası sistem, ulusal güvenlik ve güç dengelerinin oluşumuna ilişkin kavramlar incelenmiştir. Uluslararası sistem İki-kutuplu sistemin sona ermesi, bunun temel nedeni olan SSCB'nin dağılması ve ABD'nin dünyada tek hegoman güç olma yolundaki ilerleyişi bağlamında ele alınmış yeniden yapılanan uluslararası sistem ve değişen güvenlik anlayışı üzerinde durulmuştur.

Çalışmada uluslararası arenada söz sahibi olmak isteyen aktörlerin hem kendi halkına hem de hedef devletlerin halklarına karşı uyguladıkları psikolojik savaş yöntemleri ve bunun uluslararası sisteme yansımaları irdelenmiştir. Ulusal politikalarla, "uluslararası ilişkilerde denge" sağlanmaktadır. Çünkü ulusal politikalar toplumların kendilerini koruma refleksleridir. Bir ülke uluslararası toplumdaki yerini ancak; ulusal iktisat politikaları, ulusal siyaset politikaları, ulusal güvenlik politikaları ve ulusal kültür politikaları ile dengeli bir biçimde sağlayabilir. Bunları yapmadığı takdirde diğer devletler tarafından ezilmeye mahkumdur. Bu bakımdan ulusal politikalar uluslararası ilişkilerdeki adalet ve dengenin de bir parçasıdır. Uluslararası sistemde hegoman güç olmak isteyen aktörlerin uygulamaya koydukları politikalar ele alınmıştır.

Ayrıca kitle iletişim araçlarının toplumun şekillenmesine etkisi ve uygulanan propaganda yöntemlerinin etkinliği konusu tartışılmıştır. 21 yüzyılda hegoman güç olmak isteyen devletlerin kendi lehlerinde kamuoyu oluşturma arayışında oldukları ve bu kapsamda bireyleri ve kitleleri yönlendirerek kazanımlarını korumak ya da artırmaya çalıştıkları savunulmuştur.

ABSTRACT

This thesis concerns concepts like system, international system national security and formation of balance of power in the world.

International system issue has been dealt in the context of the collapse at the bi-polarized system as a result of dissolution of Soviet Union and emerge of the US as a sole power in the world arena. Also, the topics of “newly restored international system “and” change in the understanding of security have been addressed.

The psychological warfare methods used by all countries against either domestic or foreign target audience and their potential effects have been studied.

The balance of power in international relations is maintained through national policies. Since national policies are self defense reflexes of the nations,. any country can take their international place in the international spectrum only by applying national fiscal, national security and national culture policies.

Countries failing to implement such policies are doomed to be overshadowed by the others. Therefore, national policies in international policies constitute an important element of justice and balance.

The policies followed by countries after being a sovereign country and global actor have been focused on.

In this study, the topics “the impact of mass communication means to the formation of the society “and” propaganda techniques to achieve this goal “have been discussed. It has been defended that countries which are in seek of becoming a sovereign power aim to provide public support in favour of themselves and lead the individuals and target audience to protect and increase the gains they have obtained.

İÇİNDEKİLER:	SAYFA NO:
ONAY BELGESİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	4

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	6
----------------	---

III. BÖLÜM

3. GENEL BİLGİLER VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
3.1. Uluslararası Sistem ve Güç Dengelerinin Oluşumuna İlişkin Temel Kavramlar.....	7
3.1.1. Temel Kavramlar.....	9
3.1.2. Uluslararası Siyasal Sistemler.....	10
3.1.3. Ulusal Güç.....	17
3.1.4. Ulusal Güvenlik.....	25
3.1.5. Milli Güç Unsurları İle Psikolojik Savaşın İlişkileri.....	30
3.2. Psikolojik Savaş.....	38

3.2.1.	Tanımı.....	40
3.2.2.	Amacı.....	44
3.2.3.	Çeşitleri.....	45
3.2.4.	Vasıtaları.....	46
3.2.5.	Hedef Kitlenin Tanımı ve Hedef Kitlenin Analizi.....	47
3.2.5.1.	Hedef Kitlenin Tanımı.....	47
3.2.5.2.	Hedef Kitlenin Analiz Edilmesi	49
3.2.5.3.	Kitlelerin Düşüncelerini Etkileyen Etkenler.....	50
3.2.6.	Uluslararası İlişkilerde Propaganda.....	56
3.2.6.1.	Propagandanın Tanımı ve İşlevi.....	59
3.2.6.2.	Propagandanın Türleri.....	65
3.2.6.3.	Propaganda ve Simgeler.....	67
3.2.6.4.	Propaganda İletişim ve Kamuoyu.....	69
3.2.6.5.	Dezenformasyon.....	73
3.2.6.6.	Propaganda ve Toplumsal Denetim.....	74
3.2.7.	Kitle İletişim Araçlarının Psikolojik Savaşta Kullanımı.....	75
3.2.7.1.	Kitle İletişim Araçlarının Tanımı.....	78
3.2.7.2.	Kitle İletişim Araçlarının Türleri ve Özellikleri.....	80
3.2.7.3.	Kitle İletişim Araçlarının Toplumun Şekillenmesine Etkisi.....	87
3.2.7.4.	Kitle İletişim Araçları ve Propaganda.....	93
3.2.7.5.	İnternetin Psikolojik Savaşta Kullanımı.....	95
3.3.	Devletlerin Uluslararası Güç Mücadelesinde Etkin Olmak İçin Uyguladıkları Psikolojik Savaş Örnekleri.....	97

IV. BÖLÜM

4.	ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	111
----	-----------------------------	-----

V. BÖLÜM

5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
----	------------------------	-----

6.	KAYNAKÇA.....	118
----	---------------	-----

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BAB	:	Batı Avrupa Birliği
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	:	Birleşmiş Milletler
ÇHC	:	Çin Halk Cumhuriyeti
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
NATO	:	Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı
NAFTA	:	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
s.	:	Sayfa
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
t.y	:	Tarih Yok

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ :

Sıcak savaşların yerini soğuk savaşların aldığı günümüzde psikolojik savaş devletlerin en etkin silahı olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik savaş özellikle milli güvenlik amaçlarının gerçekleşmesini destekler ve milli güvenlik stratejilerine paralel şekilde geliştirilir. Devletler, bir yandan rakip ve muhtemel rakiplerine karşı izledikleri politikaları, açık ve örtülü girişimlerini psikolojik savaş faaliyetleriyle desteklerken, diğer yandan kendi milli güç unsurları üzerinde rakip ve muhtemel rakiplerini psikolojik savaş tehdidini önlemeye etkisiz kılmaya çalışırlar. Bu nedenle çalışmamız da amaç; psikolojik savaşın devletlerin güç mücadelesindeki rolünü ve sisteme yansımalarını incelemektir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki-kutuplu yapı, temel aktörler ABD ve Sovyetler Birliği olan ve ideoloji, rejim ve güç çatışmaları çerçevesinde şekillenen yeni uluslararası sistem yaratmıştır. İki-kutuplu sistem, sistemin temel aktörlerinden biri olan SSCB'nin yıkılmasına kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra ABD'nin hegemon güç olarak kaldığı "Yeni Dünya Düzeni" ve onun temel eksenini olan ekonomik, siyasi ve kültürel küreselleşme ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın temel konusu ise uluslararası sistemde güç dengelerinin oluşumunda devletlerin kendi ekonomik, sosyal ve politik çıkarlarını korumak veya artırmak maksadı ile uyguladıkları psikolojik hareket etkinliklerini incelemektir.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle sistem ve güç dengelerinin oluşumuna ilişkin kavram incelenmiştir. Uluslararası sistem İki-kutuplu sistemin sona ermesi, bunun temel nedeni olan SSCB'nin dağılması ve ABD'nin dünyada tek hegomon güç olma yolundaki ilerleyişi bağlamında ele alınmış, yeniden yapılanan uluslararası sistem ve değişen güvenlik anlayışı

üzerinde durulmuştur. “Yeni dünya düzeni” ve bu düzenin dayandığı küreselleşmenin etkileri ve uluslararası sistemde güçlü olmak isteyen aktörlerin birbirleri ile olan ilişkileri incelenmiştir.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra uluslararası sistem içerisindeki devletlerin varlıklarını korumak için giriştikleri güvenlik arayışı ile karşılıklı ilişkilerinde öne çıkan gelişmeler, 11 Eylül saldırıları ile daha da keskinleşen tehdit algılamasının ABD'nin politikasına etkileri ve uluslararası sistemdeki diğer aktörlere yansımaları irdelenmiştir.

Ayrıca bu bölümünde, dünya siyaset arenasında güç elde etmek isteyen devletlerin sahip olması gereken ulusal güç unsurları irdelenmiş, konunun uluslararası sistemde ne ölçüde belirleyici olduğu, özellikle değişen tehdit algılamaları neticesinde başvurulan politikaların uluslararası sistemde “denge” oluşumuna etkinliği irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde “psikolojik savaş” kavramı üzerinde durulmuştur. Psikolojik savaşın öncelikli olarak görevi “milli politika ve amaçları desteklemek ve bunlara ulaşılmasını sağlamak” tır. Uluslararası sistemde hegoman güç olmak isteyen aktörlerin hedef kitlelerin düşüncelerini etkilemek maksadıyla başvurdukları psikolojik savaş yöntemini anlamak için “tanımı” ve “amacı” irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde psikolojik savaşın anahtar unsurlarını ve psikolojik savaşın temel yapısını anlamamız için gerekli altyapıyı vermek amaçlanmıştır.

Bu çalışmada ayrıca; propaganda uygulamalarının birey ve kitleler tarafından algılanması ve kabul edilerek davranış değişikliğine yol açması, propagandayı uygulayan aktörlerin çıkarlarına ne derecede fayda getirdiği konusu analiz edilmeye çalışılmış, kitle iletişim araçlarının uluslararası sistemde “kamuoyu oluşturma” ve “toplum davranışlarını şekillendirmesi” konusundaki katkıları tartışılmıştır.

Yine bu çalışmada teknolojinin öne alınmaz gelişimi ve bunun kitle iletişimine olan olumlu katkıları sonucunda hegoman güç olmak isteyen aktörler tarafından kullanımı, İnternetin anında milyonlarca kişiye

ulaşabilmesi nedeniyle toplumun şekillendirilmesine ve psikolojik savaşa nasıl etki sağladığı incelenmiştir.

Psikolojik savaşın ilk insandan bu yana kullanıldığı, toplumlar geliştikçe ve uluslararası sistemlerde aktörlerin çıkarları çatıştığı sürece de dost, düşman, tarafsız olan herkese karşı kendi lehlerinde kamuoyu oluşturmak için uygulanmaya devam edileceği gerçeği ile geçmişte uygulanan bazı psikolojik savaş örnekleri verilmiştir. 20 yy.da devletlerin varlıklarını korumak ve dünya üzerindeki etkinliklerini artırmak için başvurdukları psikolojik savaş yöntemi ile hegemonyayı dengeleme çabalarına yer verilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, Soğuk Savaş sonrasında değişen güç dengelerinin yeniden oluşumu sırasında Psikolojik Savaşın uluslararası sistemde hegoman güç olmak isteyen aktörler tarafından kullanımının güç dengelerinin oluşumunda ne ölçüde belirleyici olduğu, özellikle medyanın kullanımının ve propaganda uygulamalarının kitlelerin algılamalarının ve yönlendirilmelerinin uluslararası sistemdeki aktörler üzerindeki etkilerinin neler olduğu konuları analiz edilerek incelenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı:

Uluslararası ilişkilerde güç ve rekabet mücadelesinin bilinen araçları; diplomasi, ticaret ve savaştır. Ancak günümüzde, güç ve rekabet mücadelesi için diplomasi ve ticaretin yeterli olmadığı, savaşa başvurmanın ise bütün insanlığın yok olması sonucunu doğuracağı gerçeği karşısında üçüncü bir araç gündeme gelmiştir. Bu araç, bütün devletlerce kamu hizmeti niteliğine kavuşturularak açık veya örtülü şekilde örgütlenmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu araç, Psikolojik Savaştır. Barışta ve savaşta devam eder. Dostlar, müttefikler, tarafsızlar arasındaki güç ve rekabet mücadelesinde en etkili silah olarak tercih edilir. Uluslararası ilişkilerin en etkin ve vazgeçilmez araçlarından biri psikolojik savaş faaliyetleridir.

Bu çalışmanın amacı, iki-kutuplu sistemin sona ermesi sonucunda uluslararası sistemde aktörlerin hegoman güç olmak için kitleleri elde etmek amacıyla giriştikleri psikolojik savaş yöntemleri, kullandıkları vasıtalar ve

sisteme etkileri incelenerek bu dönemde ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı ve devletlerin güç mücadelesindeki rolünü ve sisteme yansımalarını incelemektir.

21 nci yüzyılda modern çağın olanakları, davranış bilimlerinde kaydedilen ilerlemeler ve kitle iletişim araçlarının gelişmesindeki dev adımlar, ulusal hedeflere kan akıtılmadan ulaşılmasını sağlamaktadır. Üstünlük artık hedef alınan ülkenin topraklarını işgal etmekten ziyade, hedef alınan ülkenin insanların beynini ele geçirmekle olmaktadır, buda psikolojik savaşın ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir.

Psikolojik Savaş, özellikle milli güvenlik amaçlarının gerçekleşmesini destekler ve milli güvenlik stratejilerine paralel şekilde geliştirilir. Devletler, bir yandan rakip ve muhtemel rakiplerine karşı izledikleri politikalarını, açık ve örtülü girişimlerini psikolojik savaş faaliyetleriyle desteklerken, diğer yandan kendi milli güç unsurları üzerinde rakip ve muhtemel rakiplerinin psikolojik savaş tehdidini önlemektedir yada önlemeye çalışmaktadır.

Bu faaliyetler de bütün devletlerin; varoluş nedenleri, temel düşünce ve hayat tarzları, milli menfaatleri, milli hedefleri doğrultusunda “milli güç unsurlarının” etkin ve verimli şekilde yönlendirilmesine bağlı olarak yürütülmektedir.

Sıcak savaşların yerini soğuk savaşların aldığı günümüzde psikolojik savaş devletlerin en etkin silahı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca günümüzde yaşanan sıcak savaşlarda da psikolojik savaş çok etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi:

Bilgi çağının ortaya çıkmasını sağlayan ve bilgi devrimini yaratan Bilgi Teknolojileri (bilgi, bilgisayar, ağ, iletişim, ve uydu teknolojileri), küreselleşme olgusunun lokomotifleri olarak değerlendirilmektedir. Gelişen teknoloji insanların her alanda kullanımına sunuldukça bu imkan ve kabiliyetler önceleri insanların kendi aralarında rekabeti etkilerken sonrasında

şirketler ve sistemler arasındaki rekabeti, günümüzde ise ülkeler arasındaki rekabeti ve hatta milli menfaatlerine ulaşma yolu haline gelmiştir.

Siyasi, ekonomi, toplum ve güvenlik konularında teknolojiye sahip olup kullanan ülkeler, menfaatleri doğrultusunda istediği yer ve zamanda istediği etkiyi yaratabilmektedir. Buda hedef ülkede milli menfaatleri doğrultusunda amaçlarına ulaşabilmesini sağlamaktadır.

Ülkelerin milli güç unsurlarının bir ahenk içinde birbiri ile sıkı bir koordine içinde çalışması çok zor bir olgu iken teknolojik gelişmeler bunu giderek daha da kolaylaştırır hale gelmiştir. Bu büyük senkronizasyon ve koordinasyon ise günümüzde psikolojik savaşın etkin olarak ve hissettirilmeden kolaylıkla kullanılabilmesini sağlamaktadır. Artık günümüzde hareket alanı tanımları dahi bu süratli teknolojik gelişimden etkilenmektedir.

Psikolojik savaş; planlama, programlama ve yönetimler arası ve yönetimle insan arası ikna teknikleri meseleleriyle ilgilenen özel bir iletişim alanıdır. Daha düzgün tanımlandığında ise Psikolojik Savaş, ulusal amaçlar için önemli olan dost, tarafsız ve düşman kitlelerin tutum ve faaliyetlerini etkilemek niyetiyle insan davranışlarının planlı ve programlı olarak kullanılmasıdır. Bu tanımdan da yola çıkarak uluslararası sistemin aktörlerinin uluslararası sistemi, milli güç unsurları ile güç bağlamında dengeleme çalışmalarını ve bu kapsamda dayanışma içerisinde buldukları devletler ve uluslararası örgütler ile izledikleri iç ve dış politikaları anlamak açısından psikolojik savaş yöntemleri ile kamuoyunu nasıl etkiledikleri üzerinde durulmaktadır.

Kamuoyu oluşturma iç politikada olduğu gibi dış politikada da çok önemli bir unsur olmuştur. Kamuoyu ise kendiliğinden oluşmayıp, belli kişiler tarafından etkin ve yoğun bir çalışma sonucunda gerçekleştirilmektedir. Kamuoyu oluşturmak için kullanılan en etkin yöntem psikolojik savaştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM:

Öncelikle, konu ile ilgili genel bilgi sahibi olmak maksadıyla, çeşitli kütüphanelerde kitap ve dergiler incelenmiştir. Ayrıca İnternet ortamında diğer dokümanlar araştırılarak konuyla ilgili bilgi toplanmıştır. Faydalanılan kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda çalışmanın içindekiler bölümü oluşturulmuştur. Çalışmada, psikolojik savaş, genel tarama modeli çerçevesinde, alana yönelik literatür taramasına dayalı olarak, tarihsel süreç içinde ele alınmakta, doğuşundan günümüze temel yapısal özellikleri, işlevleri ve eleştirel yaklaşımlarla gözler önüne serilmektedir. Konu ile ilgili alt yapı oluşturulmuştur.

Bu çalışmada; uluslararası sistem kavramı, ulusal güç, ulusal güvenlik konuları irdelenmiştir. Daha sonra küreselleşme sürecinin yeni dünya düzeni etkileri irdelenerek bu dönemde ortaya çıkan güvenlik anlayışı ve yeniden yapılanmaları ele alınmıştır. Psikolojik savaşta; hedef kitlenin belirlenmesi, analizi ve kitle iletişim araçlarının toplumun davranışları üzerindeki etkileri konularına değinilmiştir. Son olarak devletlerin propagandayı kullanarak uluslararası sistemde hegoman güç olma arayışı ve psikolojik savaşın uluslararası sistemi dengeleme çabalarına yansımaları ele alınmıştır. Bu çalışmada konu ile ilgili araştırmalar incelenmiştir. Elde edilen bilgiler yorumlanarak aktörlerin psikolojik savaş aracılığı ile uygulamaya koydukları yeni politikalar ele alınmıştır.

Çalışma daha çok araştırma niteliğinde olmasına rağmen elde edilen bilgiyle uluslararası sistemdeki güç dengelerinin oluşumu, psikolojik savaşın etkileri ve rolü bağlamında öngörülerde bulunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GENEL BİLGİLER VE KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Uluslararası Sistem ve Güç Dengelerinin Oluşumuna İlişkin Temel Kavramlar

Sistem kavramı 20.yy.da ortaya çıkan, zaman içerisinde her alanda bütün, onu oluşturan parçalar ve parçalar arasındaki ilişkiler ağını açıklamaya çalışan bir kuramdır. Sistem kuramının en büyük avantajı; bütünün parçalar halinde incelenebilmesini, parçaların birbirleriyle ilişkilerinin olduğu kadar, bütün ve bütünün çevre evreni ile olan ilişkilerinin de araştırılabilmesini sağlamasıdır.¹

“Sistem”, gerek uluslararası ilişkilerde gerekse siyaset biliminde oldukça yaygın olarak kullanılan bir kavramdır ve “Sistem Analizi” ya da “Sistem Teorisi” denilen yaklaşımın temelini oluşturmaktadır.

Sistem, aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliğe sahip ve birinde meydana gelen bir değişikliğin diğerini de etkilediği bağımlı değişkenler dizisidir. Sistem önceden belirlenebilecek bir şekilde birbiriyle düzenli etkileşim halinde olan birimlerin oluşturduğu bir bütündür ve bu bütünün parçaları da bütünün özelliklerini yansıtmaktadır.²

Genel anlamda “sistem” denildiği zaman belirli parçalardan (alt birimlerden, alt sistemlerden) oluşan bir bütün anlaşılmaktadır. Burada önemli olan, bütünü oluşturan bu alt sistemlerin her birinin kendine özgü işleyiş özelliği olması, fakat her birinin etkinliğinin de birbirine bağlı olmasıdır.³

---

¹ Hasret Aktaş, **Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet**, Tablet Kitapevi, Konya 2004, s.20

² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s. 487.

³ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.28

Uluslararası sistem, güce dayalı bir düzen içinde yer alan, aralarında düzenli ve bağımlı ilişkiler bulunan, belirli sınırlarla birbirinden ayrılan ve davranışları sistem içi veya sistem dışı faktörler tarafından sınırlanan aktörlerin oluşturduğu bir bütündür. Bu tanımdan hareketle sistemi oluşturan altı temel parçadan söz edilebilir. Bu parçalar; aktörler, yapı, süreç, sınır, iç çevre ve dış çevre olarak tanımlanabilmektedir. Bunların dışında, iki temel sistem özelliği olan denge ve istikrar kavramları da dikkate alınmalıdır.⁴

Sistemin ayırıcı özelliği ise onun sınırlarının belirli olmasıdır. Her sistemin kendisinin de içinde yer aldığı, dış çevreden ayıran bir sınırı vardır. Sistem kuramına göre, sınırları belirlenen her sistemin birimlerinin etkileştiği alan, bir sistemin iç çevresini oluşturmaktadır. İç çevrenin sınırları dışında kalıp, o sistemi etkileyen her şey sistemin dış çevresini oluşturmaktadır. İçsel ve çevresel etkiler, coğrafi, siyasi, askeri, teknolojik, sosyal ve kültürel olabilir ve sistemin yapısını ve işleyişini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedirler.⁵

Sosyal sistem de diğer tüm sistemler gibi kendisini oluşturan alt sistemlere sahiptir. Bu alt sistemler; ekonomi, siyaset, sosyal ilişkiler, bilim, hukuk, din, eğitim, sanat, kitle iletişim araçlarıdır.⁶

Uluslararası sistem yaklaşımı içinde denge ve istikrar kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Hemen her sistem, belirli bir dengeye ulaşmaya veya var olan dengesini korumaya çalışmaktadır. Söz konusu bu denge istikrarlı bir yapı olabileceği gibi istikrarsız da olabilmektedir. Her sistem içinde bir iletişim sistemi vardır ve her sistemin girdileri ve çıktıları bulunmaktadır. Bazı girdiler sistemin dengesini etkilemekte ve bozabilmektedir. Fakat, bir süre sonra sistem eski dengesine dönebilmektedir. Bazı girdiler ise sistemi tümünden değiştirebilecek biçimde etkileyebilmektedirler. Bu gibi durumlarda sistem

⁴ Nazlı Maç, **İki-Kutuplu Sistem Sonrası ABD-Rusya Federasyonu İlişkileri Bağlamında Uluslararası Sistem Analizi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004, s.2

⁵ Hasan Könlü, **Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasetteki Yeri**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s. 11

⁶ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.29

eski dengesine dönmek yerine, yeni özellikler taşıyan, eskisinden farklı bir sistem haline gelmektedir.⁷

3.1.1. Temel Kavramlar

Aktörler, bir uluslararası sistemi oluşturan temel birimlerdir. J. Dougherty'in tanımlamasına göre aktör, uluslararası arenada az ya da çok bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip olan organize varlıktır. Bir varlığın uluslararası aktör olarak kabul edilebilmesi için sahip olması gereken en önemli özellikler etkinlik ve otonomidir. Herhangi bir birimin uluslararası sistem içerisinde etkin olması ve bağımsız faaliyetlerde bulunma yeteneğinin bulunması halinde küresel bir aktörün varlığından söz etmek mümkündür.⁸

Yapı, bir sistem içinde aktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin nasıl olduğunu gösteren bir kavramdır. Yapının temel değişkenleri, aktörlerin sayısı ve aralarındaki güç dağılımıdır. Bu çerçevede yapı iki-kutuplu, çok-kutuplu ya da çok-merkezli olabilir.

Küreselleşme, bugün kullanılan anlam genişliği içinde ele alındığında, yeni bir kavramdır, ama onun işaret ettiği fenomenlerin veya süreçlerin içinde yer alan unsurların bir kısmı insanlık tarihi kadar eskidir.⁹ Bu çerçevede küreselleşme, eskiden beri var olan bir faaliyet biçiminin yeniden ele alınışını ve değişen koşullara uygun hale getirilişini ifade eden bir kavramdır.

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda faktörün etkisi olmuştur. Bunlardan en önemlisi teknolojinin etkisidir. Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul değil; ancak olmazsa olmaz koşuldur. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren bilgilendirme teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Günümüzde büyük bir

⁷ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika**, 5. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2000, ss. 30-31.

⁸ Maç, **İki Kutuplu...**, s.2.

⁹ S. Halit Kakinç, "Kavramlar Açıklayıcılığını Yitirirken Küreselleşme - Amerikanlaşma İlişkisi", (der.) Toktamış Ateş, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 17.

hızla ucuzlayarak yaygınlık kazanan bilgilendirme teknolojileri, uluslararasıdaki değişim/etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır.

3.1.2. Uluslararası Siyasal Sistemler

Uluslararası sistemi tek ve yekpare bir bütün olarak görmek, onun da alt sistemlerden oluştuğunu dikkate almak gerekmektedir. Bu anlamda uluslararası sistem çok sayıda alt sistemden oluşmaktadır.

Uluslararası sistem ve yapısı hakkında uluslararası ilişkiler literatüründe pek çok tartışma vardır. Bu tartışmalardan en önemlilerinden biri de farklı kutupsal yapıların uluslararası sistemin istikrarı ve dengesi üzerindeki etkisi hakkındadır. Bu konuda farklı yazarlar iki-kutupluluk, çok-kutupluluk ve çok-merkezlilik üzerinde durmuş ve tarihsel dönemleri bu çerçeve içerisinde ele almışlardır.

İki-kutuplu sistemin, iki süper gücün çıkar ve algılamalarının hakim olduğu iki büyük blok çevresinde güç, ideoloji ve rejim çatışmaları çerçevesinde yapılanmış bir sistem olduğu söylenebilir.

İki-kutupluluk, temelde, askeri dengeye dayanan sıfır toplamlı bir oyundur. Sıfır toplamlı oyunlarda, birinin kazancı diğerinin kaybı anlamına gelmektedir. Soğuk savaş döneminin mantığını yansıtan bu oyuna göre, Doğu Blok'u için iyi olan Batı Bloğu için kötü veya SSCB için iyi olan ABD için kötüdür. Ayrıca, dünyanın iki bloğa ayrıldığı dönemde iki süper devletten birinin kaybettiği bir etki alanı diğerinin kazancı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sıfır toplamlı oyunlar, iki-kutuplu sistemde uzlaşması mümkün olmayan çatışmalara ve gerilimlere sıkça uygulanan bir yöntem olagelmıştır. Ayrıca iki-kutuplu sistemin uluslararası düzeni korumak ve devam ettirmek amacı doğrultusunda çoğunlukla Doğu/Batı eksenli konular çerçevesinde yapılandığı söylemek mümkündür.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni uluslararası düzende iki süper gücün yani ABD ve SSCB'nin güçleri, bu devletlerin o andaki ve

gelecekteki müttefiklerinin gücünden o denli büyüktür ki, bir müttefikin ayrılması ya da bir diğèrinin katılması artık güç dengesini bozamamaktadır. Değişen bu güç dengesi ile savaş öncesinde başat güç dengesinin ağırlık noktası Avrupa iken, savaştan sonra dengeğin başta gelen ağırlıkları ya tamamen Avrupa dışında (ABD) ya da büyük kısmıyla Avrupa dışında (SSCB) bulunmaktadır. Bu sistemde Avrupa, bir ucunda ABD'nin bir ucunda da Sovyetler Birliğinin yer aldığı dünya çapında güç dengesinin bir fonksiyonu haline gelmiştir¹⁰

Yumuşama (detenté), en basit biçimiyle, bloklar arasında karşılıklı "söz düellosu" ile savaş tehlikesinin azalması ve sosyalist ve sosyalist olmayan devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların sayısındaki artış olarak tanımlanabilir.

1960'larla başlayan yumuşama süreci, 1970'lerin başında gerçek rayına oturmuş ve 1975 yılında Helsinki Konferansı sonunda imzalanan Helsinki Nihai Senedi¹¹ ile kuralları kesin biçimde belirginleşmiştir. Bu belgeyi, ABD, Kanada ve İzlanda ile 32 Avrupa devleti, yani toplam 35 devlet imzalamıştır. Yumuşamanın Avrupa'daki en yüksek noktasını oluşturan konferans; Avrupa'da ayrı toplumsal sistemlere sahip devletler arasında yeni bir ilişki sürecini başlatmak ve düzenlemek, bu süreç için karşılıklı kabul edilebilir amaç ve koşulları saptamaya yardım etmek ve bunu işleyişine katkıda bulunmak işlevlerini yerine getirmiştir. Ayrıca Helsinki Nihai Senedi ile Batı'nın II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan yeni sınırları, bir başka ifadeyle Avrupa'daki Sovyet nüfuz alanını kabul etmesi Doğu-Batı ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuştur.¹²

İki-kutuplu sistem, 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması, Varşova Paktı'nın ortadan kalkması, Doğu ve Batı Almanya'nın barışçı bir biçimde

¹⁰ Hans J. Morgenthau, "**Uluslararası Politika**", çev. B. Oran-Ü. Oskay, c. 2, Siyasî İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1970, ss. 261-262.

¹¹ <http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html>, Erişim tarihi: 29.Ağustos 2006.

¹² Zeynep Dağı, **Rusya'nın Dönüşümü – Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2002, s. 90.

birleşmesi ve Avrupa'ya yönelik komünist tehdidin sona ermesi ile yerini ABD'nin tek hegemon güç olarak kaldığı bir uluslararası sisteme bırakmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile iki-kutuplu uluslararası sistem sona ermiştir. Böylece hem Rusya'nın tarihinde hem de uluslararası politika ve güç dengesi ilişkilerinde yeni bir dönem açılmıştır. Çünkü bu değişimden uluslararası sistem içinde yer alan bütün aktörler derinden etkilenmiştir.

Yeniden yapılanma süreci yaşayan uluslararası sistemde öne çıkan aktör, ABD, bu değişimden en çok etkilenen devletlerden biri olmuştur. Kutuplardan birinin yaklaşık altı yıl gibi kısa bir süre içinde yok olması hem bu kutup içinde hem de sistemin kendisinde kısa süreli bir kaosa yol açmıştır. Soğuk savaşın sona ermesi Amerikan dış politikası için de yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur.

SSCB'nin ABD ile ortaklık kurmasının nedeni ise soğuk savaş sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası güç dengesinden kaynaklanmıştır. Sovyet gücündeki hızlı düşüş nedeniyle, ABD'nin hegemon güç olduğu bir sistemin oluşacağı ve böylece Sovyetler Birliği'nin uluslararası politikada çoğunlukla ABD ile ittifak içinde olmak zorunda kalan ikincil güçlerden bir haline geleceği korkusu, Sovyetler Birliği'ni ABD ile özel bir ilişki kurmaya itmiştir. Böylece en azından eski gücünü kazanıncaya dek statükoyu muhafaza edebilecektir. Uluslararası alanda bir lider olarak kalabilmek için, Moskova, uluslararası hukuk kurallarının etkinliğinin artırılmasını, sorunların barışçıl yollardan çözülmesini ve BM'nin rolünün genişletilmesini savunan bir strateji geliştirmeye çalışmıştır. Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletleri ve uluslararası hukuk kurallarını yeni dünya düzeninin merkezine oturtarak, ABD'nin tek yanlılığını sınırlamaya çalışmıştır.

Uluslararası sistemde Sovyetler Birliği'nin dağılması ile iki-kutuplu sistem sona ermesi ile "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılan bir belirsizlik dönemi ortaya çıkmıştır. Bu düzende ABD dünya hegemonu, Batı da rakipsiz tek sistem olarak kalmıştır. İzleyen dönemde, dünyayı yalnızca bu güçlerin

altyapılarından (uluslararası kapitalizm) ve üst yapılarından (demokrasi ve insan hakları) kaynaklanan “küreselleşme” biçimlendirecektir.¹³

ABD, 1940'lardan itibaren o zamana kadar sürdürdüğü yalnızcılık politikasından¹⁴ bir daha geri dönmek üzere vazgeçerek uluslararası sisteme yeniden girmiştir. Bundan sonra ABD, imkanları ve gücü çerçevesinde kendi toprakları dışında etki alanları oluşturmaya yönelik bir politika izlemeye başlamıştır. Bu çerçevede, ABD, SSCB'ni olduğu kadar müttefiklerini de (özellikle Almanya ve Japonya) kontrol altında tutarak, kendisine meydan okuyacak bir gücün belirmesine engel olmaya çalışmıştır.¹⁵

Gelinen durum; tek kutuplu bir dünya düzeni, tek süper güç, bunların yarattığı bir hegemonya ve hatta bir imparatorluğa benzeyen bir anlayış olmuştur. Buna ABD'nin “Yeni Güvenlik Stratejisi” anlayışı da eklendiğinde yeni dünya düzeni resminin büyük bir kısmı ortaya çıkmıştır. “Yeni Dünya Düzeni” kavramı, aslında bu yeni güçler dengesine tekabül eden yeni bir hakimiyet sisteminin adlandırılmasından başka bir şey değildir.¹⁶

“Yeni Dünya Düzeni” ilk kez Körfez Savaşı'nın başlaması ile ABD Başkanı George Bush tarafından 1990 yılında kavramsallaştırılmıştır. Başkan Bush'un “Yeni Dünya Düzeni” kavramı ile getirdiği yaklaşım, soğuk savaşın sona ermesiyle mümkün hale gelen, uyumlu ve işbirliğinin hakim olduğu uluslararası ilişkilerdir. “Yeni Dünya Düzeni” kavramının temel iki taşı, insan hakları ve piyasa ekonomisi oluşturmuştur. Amerikan Başkanı Bush, Körfez Savaşı ile de bu iki temel taşı, silahla mücadele edip koruyacağını tüm dünyaya ilan etmiştir.

¹³ Baskın Oran, “Dönemin Bilançosu (1980 - 90 Dönemi)”, (der.) Baskın ORAN, **Türk Dış Politikası**, Cilt. II: 1980-2001, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002 (a), s. 14

¹⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 - 1995)**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 449.

¹⁵ Mustafa Aydın, “Amerika Dünyadan Ne İstiyor ? – ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası”, **Stradigma**, Mayıs 2003, Sayı: 4.

¹⁶ Haluk Gerger, **Soğuk Savaştan Yumuşamaya**, Işık Yayıncılık, İstanbul, t.y. ss. 24-25.

Bush'un uygulamadaki "Yeni Dünya Düzeni", bu iki temel taşın ebedi olduğunu ileri süren "tarihin sonu" teziyle de kuramsal temellere dayandırılmıştır. Francis Fukuyama 1989 tarihli makalesinde, SSCB ve Doğu Avrupa'da görülen reform hareketlerini ve Batı kültürünün tüm dünyaya yayılmasını, Batı'nın ekonomik ve siyasal sisteminin zaferi olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre biten yalnızca soğuk savaş değildir, tarihin kendisi de sona ermiştir. Fukuyama, bundan sonra ancak Batı ekonomik ve liberal sisteminin içinden alternatiflerin çıkacağını, ama dışından çıkıp da Batı sistemine alternatif oluşturamayacağını iddia etmiştir.

Ancak, ne ABD yönetiminin ne de Başkan Bush'un "Yeni Dünya Düzeni" terimi üzerindeki açıklamaları çoğu çevreler tarafından yeterli bulunmamıştır. Yapılan açıklamalara karşın, yeni uluslararası sistem üzerine iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Richard Nixon ve Henry Kissinger ekolünden gelen ve uluslararası politikayı egemen devletlerin birbirlerinin güçlerini denetleme çabaları olarak gören realistlere göre; dünya düzeni, gücün büyük devletler arasında dengeli bir biçimde dağılması sonucunda oluşmaktadır. Buna karşın, Woodrow Wilson ve Jimmy Carter gibi halklararası ilişkilere en az devletlerarası ilişkiler kadar önem veren liberaller, düzenin, uluslararası hukuk, demokrasi ve insan haklarını öngören daha derin değerlerden yükseleceğini savunmuşlardır.

Bu durum, "Yeni Dünya Düzeni"nden kaynaklanan beklentilerin tüm dünyada bir anda hayal kırıklığına dönüşmesine yol açmıştır. ABD ve müttefiklerinin beyanları ve gerçekleştirdikleri eylemler tutarsızlaştıkça, "Yeni Dünya Düzeni" kavramı eleştirilere uğramaya başlamıştır. Artık kamuoyu, Francis Fukuyama'nın ileri sürdüğü gibi soğuk savaş sonrası dünyada ideolojilerin sona erdiği ve dolayısıyla yeni çatışmaların olmayacağı "tarihin sonu" savına değil, uluslararası çatışmalar için sebeplerin daha da çoğaldığı "tarihin geri dönüşü"ne inanmaya başlamıştır.¹⁷ Nitekim, SSCB'nin boşalttığı

---

¹⁷, A.Mert Gökırmak, "Türkiye-Rusya İlişkileri ve Petrol Taşımacılığı Sorunu:Jeopolitik Bir Değerlendirme" (Der.) Faruk SÖNMEZOĞLU, **Değişen Dünya ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s.7

coğrafyalarda başlayan etnik çatışmalar, Kuveyt'in Irak tarafından işgali ve sonrasında patlayan I. Körfez Savaşı, Yugoslavya'nın dağılışı ve ardından Balkanlara sıçrayan çatışmalar, Bosna ve Kosova müdahaleleri, Çeçenistan'da yıllara yayılan savaş; Sovyet sonrası yeni dünya düzeninin evrensel barışı getireceğine yönelik inancı adım adım yıkmıştır.¹⁸

Bu çok değişkenli yeni uluslararası sisteme egemen olan belki de en temel nitelik "küreselleşme" olgusudur. Küreselleşme özellikle 1980'lerden sonra en sık kullanılan ve en çok tartışılan kavramlardan biridir. Küreselleşme literatürde hem tek başına ele alınmakta hem de 1990'larda ön plana çıkan diğer konuların temel sebepleri arasında gösterilmektedir.¹⁹

Genel olarak bakıldığında küreselleşme, hem sermayenin, malların, hizmetlerin ve kültür varlıklarının, bilim ve teknoloji imkanlarının sınırları aşan sürecini hem de oldukça karışık, karmaşık, inişli-çıkışlı, zaman zaman çelişkili, etkilediği alanlarda ne gibi sonuçlar doğuracağı ve doğacak sonuçlardan bizzat kendisinin nasıl etkileneceği, bugünden asla kestirilemeyecek olan bir süreci, yahut süreçler topluluğunu ifade etmektedir²⁰

Küreselleşme, bugün kullanılan anlam genişliği içinde ele alındığında, yeni bir kavramdır, ama onun işaret ettiği fenomenlerin veya süreçlerin içinde yer alan unsurların bir kısmı insanlık tarihi kadar eskidir.²¹Bu çerçevede küreselleşme, eskiden beri var olan bir faaliyet biçiminin yeniden ele alınışını ve değişen koşullara uygun hale getirilişini ifade eden bir kavramdır. Uluslararası güçlerin etki ağırları örme mücadeleleri yeni değildir. Yeni olan bu

¹⁸ İlker Aktükün, "Soğuk Savaştan Küresel Tiranlığa", (der.) Toktamış ATEŞ, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 253

¹⁹ S. Rana SezaL, "Küresel Çağın Yeni Yöneticileri: Ulusüstü Kapitalist Sınıf mı?", **Stratejik Analiz**, Ekim 2001, Cilt: 2, Sayı: 18, s. 103.

²⁰ Mehmet S. Aydın, "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", (der.) Cemal UŞAK, **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, s. 13

²¹ S. Halit Kakinç, "Kavramlar Açıklayıcılığını Yitirirken Küreselleşme - Amerikanlaşma İlişkisi", (der.) Toktamış ATEŞ, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 17.

mücadeleyi sürdüren aktör sayılarının ve türlerinin değişmesi ile mücadele araçlarının ve olanaklarının çeşitlenmesidir.

Günümüzde küreselleşmenin etkileri de çok ve çeşitlidir. Öncelikle küreselleşme, tüm sorunların ve çözümlerin küresel boyutta etkilerinin birlikte yaşanmasına yol açmıştır. Bu durum, devletler ve toplumların içinde ve arasındaki etkileşim ile karşılıklı bağımlılığın artmasının bir sonucudur. Bu çerçevede, dünyanın herhangi bir yerinde söz konusu olan bir güvenlik sorunu ya da bir toplumsal, siyasal ve ekonomik sorun ilgili bölgeye veya ülkeye özgü kalmamakta, bundan tüm insanlık belli derecelerde ama bir şekilde etkilenmektedir. Küreselleşme, beraberinde açık toplum, demokrasi, insan hakları, liberalizm gibi değerleri evrensel değerler haline getirmiştir. Küresel alışkanlık ve kültürler ortaya çıkmış ve bunlar yerel kültürleri baskıları altına almıştır. Ayrıca içinde yaşadığımız uluslararası sistemde küresel ekonomik rekabet hızla artmış ve bunun sonucunda da yoksullaşma artarak beraberinde kuzey-güney çatışmasının yeni bir boyut kazanmasına yol açmıştır.²²

Küreselleşme ile birlikte yeni uluslararası sistem, uluslararası ve bölgesel güç dengelerinin iç içe girdiği bir yapı göstermeye başlamıştır. Belli özellikleriyle 21. yüzyılda da devam eden bu sistemde, uzun vadeli bağlantıların artık pek bir önemi kalmamıştır ve aynı ittifak içinde olmak fazla bir önem taşımamaktadır. Çünkü dengeler sürekli değişen çıkarlara göre oluşmakta ve bu nedenle de eğer mevcut ittifak sistemleri yeni gerçeklerle çakışmıyorsa müttefik ülkeler açısından önemli bir güvence sağlamamaktadır.

Öncelikle iletişim devrimiyle birlikte bu süreç hız kazanmıştır. Televizyon ve radyonun, özellikle uydu teknolojisi ve bilgisayarların da kullanılmasıyla daha etkin hale gelmesi pek çok teoriyi alt üst etmiştir. Örneğin, soğuk savaş yıllarında ortaya atılmış olan “domino teorisi” tersine işlemiş ve iletişimin gelişmesi ile demokratikleşme hız kazanarak Doğu

²² Tayyar Arı, **Irak, İran ve ABD – Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2004, s. 58.

Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde komünist rejimlerin yıkılmasında önemli rol oynamıştır.

3.1.3. Ulusal Güç

Güç unsurları birbirleriyle çok ilgili olup, karşılıklı etkileşimde bulunurlar. Hükümet ve devletin organizasyonu ile etkinliği, yeterliliği ve silahlı kuvvetlerin savaş kabiliyeti, güç açısından son derece büyük önem taşır. Çünkü, bu unsurlar vasıtasıyla, potansiyel güç, dinamik güce dönüştürülür. Bir milleti güçlü kılan hususlar nelerdir? Bazıları, o ülke yüz ölçümünün büyüklüğüne, fazla ve devamlı artış gösteren nüfusuna, bir kısmı refah durumuna, kaynaklar açısından zenginliğine, ağır endüstriye sahip oluşuna, verimli topraklarına ve bol üretimi ile bunun sağladığı gelirlere, diğer bir kısmı ise; askerî gücüne, modern silahlı kuvvetler bulundurmasına bağlarlar. Fakat, bunların hiçbirisi tek başına ve gerçek anlamda güç yaratmış olamaz. Çünkü, sadece kaynaklara sahip olunması gücü garantilemez. Gücün oluşumu için bu kaynakların rasyonel bir tarzda işletilmeleri, kullanılmaları ve diğer ülkeleri etkileyebilecek tarzda yönlendirilmeleri gerekir.

Morgenthau'nun anlatımıyla "güç" sözüyle kastedilen insanın diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki gücüdür. "Siyasal güç" (iktidar) sözüyle de kamusal otorite sahipleri arasındaki karşılıklı kontrol ilişkileri ve bunlarla geniş anlamda halk yığınları arasındaki kontrol ilişkileri kastedilmektedir. Bununla birlikte, "siyasal güç" (iktidar) fiilî anlamda şiddet kullanımındaki kuvvetten ayırt edilmelidir. Polis eylemi, hapsetmek, ölüm cezası uygulamak veya savaş gibi fizikî kuvvet kullanma tehditleri politikada her zaman başvurulan yollardandır. Şiddet, eylem alanına döküldüğü zaman, siyasî gücün yerine askerî kuvvet veya askerî benzeri kuvvetler geçer. Uluslararası politikada silâhlı kuvvet tehdidi veya silâhlı güç tehdidinde bulunma konusundaki potansiyel güç bir ulusun siyasî gücünü meydana getiren en önemli maddî faktördür. "Silâhlı güç kullanımı uluslararası

politikada savaş şeklinde fiiliyata dönüştüğünde siyasal güç yerine askerî güç ikâme edilmiş olur.”²³

Hans J. Morgenthau'nun ünlü ders kitabı “Uluslararası Politika” 1948 yılında ABD’de yayımlanmıştır. Morgenthau'nun bu eserinde işlediği ana tema, uluslararası alanda geçerli olan tek gerçek, “güç” unsurudur. “Güçlü olan üstün olur ve sözünü dinletir.” şeklindedir. Morgenthau'nun işlediği ana tema, kimi çevreler tarafından eleştirilmiş; kendisi, ABD'nin çıkarlarını rasyonalize etmekle suçlanmıştır.

Fuat Keyman'a göre, soğuk savaş sonrası uluslararası sistemde oluşan belirsizlik durumu ve siyasal, ekonomik ve kültürel dönüşümler, uluslararası ilişkileri yalnızca devletlerarası ilişkilere indirgeyen ve gücü devletler arasındaki ilişkilerin temel belirleyici unsuru olarak gören realist paradigmanın yetersizliğini orta koymuş ve alternatif bir uluslararası ilişkiler kuramının yaratılmasını gerekli kılmıştır. Çünkü güç artık yalnızca devlette değil, bireyde, örgütlerde, şirketlerde ve daha birçok kurumda da bulunan alternatif bir potansiyele işaret etmektedir.²⁴

Eğer bir güç dünyada süper güç olmak istiyorsa dünyadaki güç dengelerini kendi lehine çevirebilme veya muhafaza edebilme yeteneğine sahip olması gerekir. Süper güç olan ülke dünyadaki bütün gelişmelere müdahil olmalıdır. Eğer süper güç kendisini dünyanın diğer devletlerinde olan gelişmelerden ABD'nin bir dönem izlediği izolasyon politikası gibi izole ederse dünya güç dengeleri bozulur ve dünya savaşları çıkar.²⁵

ABD'nin Avrupa Devletlerinin Wilson ilkelerinin uygulanmasına yönelik isteksiz davranmalarına verdiği tepki, kendi içine dönük izolasyon politikası olmuştur. Başı boş kalan Avrupa'da birbiri ardına İtalya ve Almanya gibi ülkelerde faşizm iktidara yükselmiştir. O dönemde yeni bir paylaşım

²³ Morgenthau, **Uluslararası...**, s. 32.

²⁴ Deniz Ülke Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 14

²⁵ Mustafa Aydın, “**Genişletilmiş Ortadoğu Projesi**”, Genişletilmiş Ortadoğu Projesi Paneli. Başkent Üniversitesi İhsan Doğramacı Konferans Salonu Ankara, 25-26 Mayıs 2006, s.3

savaşının tüm koşulları mevcuttu. Nitekim ikinci paylaşım savaşı 1939'da patlak verdi. 55 milyon insanın hayatına mal olan ve altı yıl süren kanlı savaşın ardından kapitalist dünya sistemi bir dengeye kavuşabilmiştir.²⁶ Bu kanlı savaşın tartışmasız galibi ABD oldu. Galibiyle mağlûbuyla bir harabeye dönmüş olan Avrupa karşısında ABD, gerçek bir zenginlik ve ihtişam abidesi olarak dikiliyordu. Kıtasal ölçekli güçlü ekonomisi ve savaşta el değmemiş olarak kalan sanayisiyle dünya ekonomisini ayağa kaldıracak olan yegâne güç ABD'ydi.

Değişen uluslararası sistem içinde "güç" kavramının içeriğinde de soğuk savaş sonrası dönemde önemli değişimler olmuştur. Dünyanın güç haritası en azından üç temel boyutta değişmiştir. Bunlar: gücün dağılımı, gücün çeşitleri ve gücün sınırlardır.

Soğuk savaş sonrasında dünya güç haritasında meydana gelen değişimin bir diğer boyutu da gücün çeşitleridir. Bu çerçevede, sert güç, yani askeri güç önemini kaybetmeye başlamış ve bunun yanında yumuşak güç olarak adlandırılan ekonomi, teknoloji, eğitim, kültür vb. güç mücadelesinde ön plana çıkmaya başlamıştır. Ayrıca soğuk savaş döneminin birincil öncelikli konuları olan siyasi, ideolojik ve askeri mücadele soğuk savaş sonrasında bu önceliğini kaybetmiş ve yerini çevre, sağlık, ekonomi, nüfus vb. konularla ilgili sorunlara bırakmıştır.

Değişen güç dengesinin son yönü, gücün sınırlardır. Soğuk savaş sonrası sistemde gücün uygulanması gittikçe daha zor ve daha kısıtlı hale gelmiştir. Bunun nedenlerinden biri, uluslararası ilişkilerde ulusal çıkarları gerçekleştirmek amacıyla kuvvet kullanımının bir seçenek olarak ortadan kalkması ve bunun uluslararası hukuk tarafından kurallara bağlanmasıdır. Küreselleşme nedeniyle devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın ve içiçe geçişliliğin artması da devletlerin güç kullanımlarını sınırlandıran ikinci faktördür.

²⁶, <http://www.peyamaazadi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=1239>, Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2006

Yeni uluslararası sistemde klasik güç dengesinden farklı olarak nükleer silahların varlığı, küresel çok taraflı (ekonomik, mali, askeri, siyasi, kültürel, toplumsal vb.) karşılıklı bağımlılık ve ülkelerin giderek sanayileşmekte olmaları, savaşın ülkeler açısından maliyetini dayanılmaz boyutlara taşıdığı için, merkezi güçler arasında büyük savaşların çıkma olasılığını oldukça azaltmıştır.

Gücün üzerindeki son sınır, telekomünikasyon ve bilgi devrimi sonucunda uluslararası faaliyetlerin saydamlığının artmasıdır. Böylece uluslararası toplum devletlerin güç kullanımlarından kolayca haberdar olabilmekte ve buna tepki verebilmektedir. Bu tepkiler de devletlerin uluslararası alandaki davranışlarını önemli ölçüde sınırlamaktadır.

Uluslararası sistemin iki-kutuplu biçiminin bozulması ve değişen güç dengesi, uluslararası politika disiplini, eski sistemi açıklamada kullanılan yöntemlerin büyük bir bölümünün terk edilmesine yol açmıştır. Devletlerin dış politika davranışlarını analiz etmek, karşılaşılan çeşitlilik nedeniyle daha karmaşık bir biçim almıştır.²⁷

Uluslararası ilişkilerde soğuk savaşın belirleyici etmen olduğu yıllar boyunca, sistemdeki dostların ve düşmanların birbirlerini tanımalarından dolayı siyaset yapmak kolay olmuştur. Bu yıllarda, özellikle anahtar devlet konumundaki devletler arasında, ilişkiler görece istikrarlı ve anlaşılır bir biçimde devam etmiş, sistemde yalnız müttefikler, düşmanlar ve tarafsızlar yer almıştır. Diplomatik sürprizler seyrek olarak görülürken, istikrarın ve öngörülebilir düzenin sağlanması esas olmuştur. Nükleer caydırıcılık ile meşruiyet kazanan silahlanma yarışı ise pek çok yerel çatışmayı yönlendirmiş ve kontrol etmiştir.²⁸

Soğuk savaş sonrası dönemde bölgelerarası ilişkilerde de önemli değişimler yaşanmaktadır. Soğuk savaş döneminde oluşmuş iç ve dış

²⁷ Beril Dedeoğlu, "Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye - ABD İlişkilerinin Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri", **Türk Dış Politikası'nın Analizi**, (der.) Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 229

²⁸ Dedeoğlu, **Türk...**, s. 227.

dengeler bozulurken, yeni iç ve dış dengeler ortaya çıkmıştır. Öncelikle, Avrupa, soğuk savaş ortamının bölünmüşlüğünden kurtulmuş ve birleşmeye yönelmiştir. Avrupa'nın soğuk savaş döneminden farklı olarak genişlemesi, yeni dönemin en önemli özelliklerinden biridir. Hem NATO, hem de Avrupa Birliği bu çerçevede genişleme sürecine girmişlerdir.

Sovyetler Birliği'nin resmen varisi olması itibariyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimi üye olarak veto gücüne ve bununla birlikte "nükleer silahlara sahip ülke" statüsüne de sahip olan Rusya Federasyonu, uluslararası arenada önemli bir aktör olarak yerini almıştır.

Fakat SSCB'nin dağılması ile birlikte bir anda "süper güç" konumunda nispeten zayıf, batı karşısında sürekli taviz veren bir ülke konumuna düşen Rusya, bu yeni dönemde kendi kimliğini, özellikle dışa dönük kimliğini tanımlamakta güçlük çekmiştir. Rusya Federasyonu'nda ulusal kimliğin yeniden tanımlanması sürecinde yeni dönemdeki tehdit algılamaları ve ulusal güvenlik konusunda yaşanan kaygılar önemli rol oynamıştır.²⁹

Rusya Federasyonu yeni dönemde karşılaştığı ekonomik ve siyasi sorun ve sıkıntılara rağmen, Avrupa'dan Asya'ya uzanan geniş coğrafyası, doğal kaynakları, nükleer silahları ve atım santralleri ile hala uluslararası sitemde büyük bir güç ve anahtar ülke olmaya devam etmiştir. Bu nedenle, Rusya Federasyonu'nun dış/güvenlik politikalarını doğrudan etkilemektedir. Bu süreçte bir yandan Batı olarak algılanan NATO, ABD ve AB ile olan ilişkilerini yeni bir düzene oturtmaya çalışırken, diğer yandan da eski Sovyet ülkeleri ve diğer Asya ülkeleri ile ilişkilerinde dünya güç dengelerini koruma gayreti içinde olmuştur.³⁰

Yeni dünya düzeninin üç ana büyük aktörü; ABD, Almanya ve Japonya'dır. Bunlar özellikle ekonomik olarak en güçlülerdir ve her biri kendi

²⁹ Nazim Cafersoy, "Rusya'da Jeopolitik Model Arayışında Putin Yönetimi", **Stratejik Analiz**, Mayıs 2003, Cilt 4, Sayı 37, s.63

³⁰ Armağan Kuloğlu, Emekli Tümgeneral, Serbest Araştırmacı, **Genişletilmiş Ortadoğu Projesi Paneli**. Başkent Üniversitesi İhsan Doğramacı Konferans Salonu Ankara, 25-26 Mayıs 2006, s.41

çevresinde ekonomik bloklar oluşturmaya çalışmaktadır. ABD, kendi çevresine Kanada ve Meksika'yı alarak NAFTA'yı oluşturmuştur. Almanya çok daha derin kapsamlı bir birlik olarak Avrupa Birliğini ABD gibi federal devlet haline getirmeye çalışmaktadır. Japonya da genel olarak doğu ve Güney doğu Asya'da Filipinler, Tayvan, Güney Kore, Singapur, Endonezya, Malezya vb. ülkeleri etrafında toplayarak bir ekonomik birlik yaratmaya uğraşmaktadır. Japonya gerek bölgesini etrafına çekmede gerekse de ekonomik gücünü politik ve askeri alana yönlendirmede henüz diğerlerinden geridedir. Bu nedenle ekonomik konular dışında kapışmanın ana aktörleri ABD ve Almanya'dır. Ancak Almanya da henüz ekonomik gücüne denk bir politik ve askeri güce kavuşmuş değildir.

Bu odaklardan oluşan üçgenin yanı sıra oyun sahasında yer alan iki büyük oyuncu daha bulunmaktadır: Rusya ve Çin. Bunların her ikisi de kendine özgü orantısızlıklar barındıran güçler olarak farklı bir kategori oluşturmaktadır. Büyük bir süper gücün asıl mirasçısı olan Rusya, çöküşten sonra yaşadığı derin kaos ve dağınıklığın ardından son yıllarda belirli ölçüde toparlanmış durumdadır.

Çin ise bazı bakımlardan Rusya'ya benzemekle birlikte, kimi önemli farklılıklar taşımaktadır. Her şeyden önce Çin bürokrasisi, Rus bürokrasisinden farklı olarak kapitalistleşme sürecini devletin demir elinin kontrolünde yürütmekte ve sürecin doğurduğu her türlü toplumsal tepkiyi ve merkezkaç eğilimi acımasızca ezmektedir. Rusya'ya göre çok daha büyük bir ekonomik güç olan Çin, son yıllarda yüzde 10'lar düzeyinde gerçekleşen muazzam bir büyümeyle dikkat çekmektedir. 1,3 milyarlık nüfusu ve yine uçsuz bucaksız coğrafyasıyla Çin, kapitalistlerin ağzının suyunu akıtmaktadır. Beri yandan, Rusya kadar olmasa da önemli bir askeri güç olarak göz korkutmaktadır.³¹

Ancak Çin, muazzam bir büyüme hızı ve büyük bir süratle ilerleyen kapitalist dönüşümle birlikte inanılmaz çelişkileri bağrında taşıyan bir yapıyı günden güne olgunlaştırmaktadır. Demir yumruğun bu dönüşüm sürecini

---

³¹ Maç, **İki Kutuplu...**, s.63

“kazasız belâsız” tamamına erdireceğini düşünmek zordur. Çin yakın dönemde büyük patlamalara tanık olabilir. Şu anda dünyanın en büyük işçi sınıfı bu ülkededir. En az 200 milyonluk bir aktif işçi ordusu ve bir iş bulma umuduyla şehirlere sel gibi akan on milyonların katkıda bulunduğu bazı kaynaklara göre 150 milyonluk da bir işsiz ordusu bulunmaktadır. Her şeye karşın son yıllarda Çin’de büyük grev ve gösteriler olmuş, kırsal alanda ciddi huzursuzluklar yaşanmış ve çeşitli azınlıklarda da (Tibetliler, Uygurlar, Moğollar vb.) kaynaşma başlamıştır. Yine de büyüme hızının yüksek oranları esaslı patlamaları ertelemeye kilit bir önem taşımaktadır. Ancak ekonomisinin fazlasıyla bağımlı olduğu dünya ekonomisinin büyük bir krize girdiği şu koşullarda Çin’in bu hızda büyümeyi daha ne kadar sürdürebileceği bir soru işaretidir.

Rusya ve Çin’i de denkleme ekledikten sonra geriye bölgesel çaplı güçler kalmaktadır. Denklemdeki ikinci derece parametrelerini oluşturan bu güçlere örnek olarak Hindistan, İran, Brezilya, Avustralya gibi ülkeler gösterilebilir. Bu güçler kendi özgül durumlarına bağlı olarak değişik derecelerde görece bir bağımsız hareket yeteneğine sahip olsalar da, temelde büyük güçlerin bölgesel işlerinin taşeronları durumundadırlar. Eninde sonunda hareket serbestisi güçle orantılıdır. Ne var ki büyük emperyalist güçler bu tür bölgesel güçler olmaksızın iş göremeyeceğinden, bunlara her zaman ihtiyaç duyulur.

İşte günümüz dünyası bu karmaşık denklem uyarınca büyük güçler arasında bir iskambil destesi gibi karılmaktadır. Kapışmanın temel biçimi nüfuz alanları elde etme mücadelesidir. Dünyanın her bölgesi bu kapışmanın güncel konusu durumundadır.

Ancak Ekonomi ve Politika Vakfı Güney Asya uzmanı Christian Wagner, ABD’nin şimdiye kadar bunu başaramadığını belirterek "Hindistan ve Çin’de aralarındaki ilişkileri geçtiğimiz yıllarda düzelttiler. İki ülkenin de

uluslararası sistemde ortaklıkları var. İki ülke de çok kutuplu bir sistemi savunuyor ve ABD'nin olası hakimiyetine karşı" demektedir.³²

ABD'nin Ortadoğu bölgesine müdahale şekli bölge ülkelerinden kendi politikaları doğrultusunda hareket etmeyen ülkelerinin rejimlerini değiştirerek bu ülkelere demokrasi getirmek şeklinde kendisini göstermektedir. Bunu yaparken ABD diplomasi, iç ayaklanma ve fiili güç kullanımı gibi mekanizmaları kullanmaktadır.³³

Günümüzde ABD, Çin, AB gibi küresel aktörler arasında cereyan eden mücadelenin varacağı nihai noktanın geçmişte yaşananandan oldukça farklı olacağı, şimdiden izleri görünen bazı ipuçlarından yola çıkarak kestirmek mümkün görülmektedir³⁴.

Her şeyden önce önümüzdeki yüzyıla damgasını vurması beklenen uluslararası sistem, bir öncekinde olduğu gibi iki zıt kutbun yer aldığı ve karşı tarafı hareketsiz bırakmaya dayanan bir "güç dengesi" sistemi olmayacağını son on yılda yaşanan tüm uluslararası krizler ve gerginlikler göstermiştir. Yine, söz konusu yeni sistem şimdilik tek kutuplu olarak değerlendirilse bile tek kutuplu olmaktan uzaklaşma eğiliminde ve orta vadede güçlerin eşit biçimde paylaşıldığı çok kutuplu taraflı bir yapılanmaya da müsait görülmektedir. Aslında bu ihtimaller çok fazla girdi dahilinde değerlendirildiğinde "yeni bir oluşumun beklendiği ve dengelerin şimdilik oturmadığı gözlemlenmektedir" tanımlamasının yapılması uygun olabilir.

ABD, tartışmasız tek "hegemonik güç" merkezi olarak sistemin ana gövdesini oluşturmakta; zirvedeki yerini muhafaza etmek amacıyla bazen BM Güvenlik Konseyi'ni, bazen NATO'yu bazen de G-8'i kullanmaktadır. Dünya Bankası, IMF gibi diğer yan kurumsal unsurlar da "destek gücü" mesafesinde

³² Thomas Bartlein, **Dünya dengeleri yine değişecek iki dev, Çin ve Hindistan yakınlaşıyor**, 11 Nisan 2005, <http://www.pasiad.org/haber.php?id=866>, Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2006, par.2.

³³ Armağan Kuloğlu, Emekli Tümgeneral, Serbest Araştırmacı, **Genişletilmiş Ortadoğu Projesi Paneli**. Başkent Üniversitesi İhsan Doğramacı Konferans Salonu Ankara, 25-26 Mayıs 2006, s.1

³⁴ Maç, **İki Kutuplu...**, s.22

bulunmaktadır. Fakat her üç kurumun içinde ABD kadar etkin olmasalar bile, ağırlıklarını hissettiren iki ülke daha vardır: İngiltere ve Fransa. Bunlar, ABD'nin politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda “destek” veya ‘köstek’ olacak şekilde politik manevralarla kazanca dönüştürme peşindedirler. Bu konuda Fransa'nın pozisyonu İngiltere'ye göre biraz daha geri planda kalmaktadır

3.1.4. Ulusal Güvenlik

Hangi değerler sistemi ya da ideoloji adına yapıldığı ileri sürülürse sürülsün güvenlik ve savunma girişimlerinin tümü ekonomik ve siyasal amaçlara ulaşmadaki yöntemleri ifade eder. Dünya pastasından en büyük parçayı koparabilen, kendi toplum refahını yükseltmekte ve bunu başardığı için de meşruiyetini güçlendirmektedir.³⁵

2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununun 2 nci maddesine göre Milli Güvenlik; “Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması” olarak tanımlanmıştır.

1980'lerde küreselleşmenin etkin olmaya başlaması ve karşılıklı bağımlılığın artması nedeniyle, ekonomik, siyasi, toplumsal ve çevresel meseleleri stratejik gündeme ilave etmek yönündeki düşünceler yaygınlaşmıştır. Bu çerçevede, “kapsamlı ya da ortak güvenlik anlayışı” ortaya çıkmıştır. Kapsamlı ya da ortak güvenlik anlayışı, hiçbir ülkenin kendi güvenliğini aynı zamanda başka bir ülkenin güvenliğini artırmadan sağlayamayacağı ve artıramayacağı ilkesine dayanmaktadır. Kapsamlı güvenlik, uluslararası güvenliğe en büyük tehdidin ülkelerin kendilerinden değil de, uluslararası terör, küresel çevre sorunları, kökten dincilik, kitle imha silahlarındaki artış ve yayılma, etnik milliyetçilik, göç ve mülteci sorunları,

³⁵ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, Derin Yayınları, İstanbul 2003, s.34

uyuşturucu ticareti gibi sorunlardan kaynaklandığı varsayımına dayanmaktadır³⁶

Soğuk savaş sonrasında yeni güvenlik düzenine uyum sağlamak amacıyla, uluslararası örgütler çerçevesinde önemli tartışmalar ortaya çıkmış ve bu tartışmaların odak noktasını ulusal ve uluslararası örgütlerin çıkar ve önceliklerinin yeniden belirlenmesi oluşturmuştur. Bu süreçte, uluslararası örgütler kendilerini bir yandan yeni yapıya uydurmaya çalışırken, diğer yandan da önceliklerini yeniden belirledikleri bir süreç içine girmişlerdir. Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde yeniden konumlanan ve uluslararası politikaya önemli ölçüde etki eden uluslararası örgütler arasında NATO, AB, AGİT ve BM sayılabilir.

Bunlardan NATO ve AB Avrupa güvenlik sisteminin değişen koşullara göre yeniden yapılandırılması konusunda önem taşımaktadır. Avrupa güvenlik sistemi içinde güvenilir bir kurumsal yapı oluşturma çabalarının başarıya ulaşması, büyük ölçüde ABD'nin çıkarları ile Avrupalı müttefiklerinin çıkarlarının bağdaşmasına bağlıdır. Bu çerçevede NATO'nun ve AB'nin amacı, Avrupa kıtasında ortak bir güvenlik ve istikrar alanı yaratmaktır. Bu amaçla her iki örgüt de Doğu Avrupa ülkelerine güvenlik koruması önermiş ve bu ülkeleri güvenlik alanında işbirliği yapmaya davet etmiştir. Diğer yandan Doğu-Batı diyalogunu devam ettirmesi ve çok kapsamlı, çok üyeli ve esnek bir örgüt olmasından dolayı AGİT'in soğuk savaş ertesinde güvenlik arayışlarında adından sıkça söz edilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde BM'nin dünya çapında barışı koruma operasyonlarının öneminin artması, uluslararası güvenlik açısından görünürde etkin olmasında rol oynamıştır.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra yeni uluslararası ortam içinde AB, yeni zorluklar ve tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu zorluklar ve tehditler, iki-kutuplu dünya düzeni ile karşılaştırıldığı zaman çok daha dağınık, çeşitli ve karmaşık olmuştur. Soğuk savaş sırasında Avrupa'nın güvenliği görevini üstlenen NATO bu yeni dönemde kendi varoluş nedenini

³⁶ Rana İzci, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", (der.) Faruk SÖNMEZOĞLU, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Bakışlar**, Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 404-405.

tekrar tanımlamak ve Doğu Avrupa'nın entegrasyonu için güncel düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır. Ayrıca savaş tehdidinin ortadan kalkması ile ABD, Avrupa'nın savunması için üstlendiği yükümlülüklerin bir kısmını Avrupa ülkelerine bırakarak ilgisini dünyanın diğer bölgelerine yöneltmiştir. Bu çerçevede, soğuk savaşın bitimiyle "savunma ve güvenliğin" Avrupa mı yoksa Atlantik merkezli mi yapılandırılacağına ilişkin tartışmalar yeniden başlamıştır.³⁷

Bu sebeple özellikle 1990 sonrasında bir yandan Avrupa'nın kıtasında sorumluluğu üzerine alması ve öte yandan yeni uluslararası sistemde tek süper güç olarak ortaya çıkan ABD ile ilişkilerini bozmadan bunu yapması gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Uluslararası sistem değiştikçe, bir önceki sistemin gerginliklerine uygun biçimde konuşlanmış silahların ne olacağı, yeni tehditlerin nasıl şekilleneceği gibi konular sorun oluşturmuştur. Ayrıca AB'nin ekonomik bütünleşme alanında elde ettiği ilerleme düzeyi ve uluslararası ticarete ve ekonomide artan rolü, dış politikanın ve güvenliğin önemini Avrupa için arttırmıştır.

Ayrıca, 1999 yılında ABD önderliğinde gerçekleştirilen Kosova operasyonu ile beraber, AB üyesi devletler diplomatik çabaların askeri araçlarla desteklenmesi gerektiğini ve AB'nin hala ABD'nin ve NATO'nun askeri olanaklarına bağımlı olduğunu anlamışlardır. Bu nedenle, Avrupa'nın güvenlik ve savunma ihtiyaçları, son on yıl içinde keskin değişikliklere uğramış ve AB, kendi güvenliğini kendisi üstlenmeye karar vermiştir. Bu dönemde BAB'ın NATO'nun yerini alabileceği görüşü geçerlik kazanmaya başlamıştır.

ABD'nin 1990 sonrasında dış politikasını belirleyen ve çağdaş uluslararası düzenin oluşumuna zemin yaratan iki büyük strateji var olduğu, uluslararası ilişkiler literatüründe üzeri vurgulanan bir konu olmuştur. Bunlar "realist yönelimli büyük strateji" ve "liberal yönelimli büyük strateji" dir. Buna göre, baba Bush döneminde uygulanan realist yönelimli büyük strateji;

---

³⁷ Dedeoğlu, **Uluslararası...**, s. 231

çevreleme, caydırma ve küresel güç dengesinin korunup sürdürülmesi üzerine kuruluyken, Clinton döneminde uygulanan liberal yönelimli büyük strateji, piyasa ekonomik dayalı demokrasileri örgütlü ve kurumsallaşmış siyasal ilişkiler ağı içinde yaygınlaştırmayı ve koruyup büyütmeyi amaç edinmiştir. 2001’de göreve gelen Bush yönetimi ise, Clinton’ın liberal yönelimli büyük stratejisini değiştirmiş ve yerine “yeni müdahaleci” stratejisini uygulamaya konulmuştur.

11 Eylül saldırılarının ortaya çıkardığı psikolojik etki de önemli rol oynamıştır. Her ne kadar Bush yönetiminin yeni güvenlik ve dış politika temelleri 1970’lere kadar uzanıyorsa da, doktrinin pratik uygulaması ancak 11 Eylül saldırılarının ABD’de ve genel olarak dünyada ortaya çıkardığı atmosferde mümkün olmuştur.

11 Eylül 2001 terör saldırıları, uluslararası güvenlik mimarîsinde yeni bir dönemin milâdı olarak kabul edilmekte ve “Düşmanın ve tehdidin mahiyeti tamamen değişti, bundan dolayı tepkinin de değişmesi gerek.” denilmektedir. Böylece ortaya şimdiye kadar uygulanan “caydırma ve tehdit” yaklaşımından vazgeçmeksizin “savunucu müdahale” ve “önleyici darbe” içeren yepyeni bir strateji öğretisi çıkmaktadır. Soğuk savaş dönemi stratejilerinin artık yeni tehditler karşısında geçersiz kaldığı görüşü, ABD’de güç kazanmaktadır.³⁸

21 yüzyılda küreselleşmenin temel dinamiklerini oluşturan faktörlerin hiçbirisi değişmemiştir, fakat güvenlik algılaması uluslararası sisteme birincil ve en önemli faktör olarak yeniden girmiştir. Bu çerçevede literatürde bazı yaklaşımlar, uluslararası sitede güvenlik ve istikrarda dönemsel değişimlere dikkat çekmişlerdir. Bu yaklaşımlara göre, soğuk savaş döneminde güvenlik yoktur, ama istikrar vardır. 1990’larda ise güvenlik vardır, fakat bu seferde istikrar yoktur. Bu denklem 11 Eylül 2001’den sonra “güvenlik yok, istikrar da yok” durumuna da gelmiştir. İşte “belirsizlik” dönemi olarak tanımlanan

³⁸ Mehmet Ali Kışlalı, “**Önleyici Darbe**”, Radikal, 14 Haziran 2002.

bugünkü ortamsa, küresel ve bölgesel tehdidin ne olduğu ve nereden kaynaklandığı önem kazanmıştır.³⁹

Artık, fikir düzleminde “uluslararası ortak çıkar” ideasına atıfta bulunan Bush yönetimi, bir anti-terör bayrağı açmıştır ve bu “ortak çıkar” sisteminde ABD, terörün baş düşmanı, barış örgütleyicisi, ekonomik kalkınmanın ve askeri güç dağılımının kurallarını saptayacak uluslararası ortak çıkarların belirleyicisi olmak sıfatı ile bulunmaktadır.

Irak müdahalesi ise söz konusu politikanın doruk noktası olmuştur. Irak'ta yapılanlar 2002 yılında ilan edilen Ulusal Güvenlik Stratejisine tamamen uygundur. Bununla birlikte, dünya toplumlarından destek görmeyen bir müdahale ile ABD artık, güçlü ve fakat gayri meşru bir dominant devlet görünümünü iyice belirginleştirmiştir.

Rusya Federasyonu'nun ABD'nin küresel hegemonyasını dengeleme çabaları çerçevesinde giriştiği ittifaklardan en önemlisi Rusya Federasyonu-Çin Halk Cumhuriyeti Stratejik Ortaklığıdır.

Çağımızda bilgi aynı zamanda; hem silah, hem araç, hem süreç ve hem de hedeftir. Bundan dolayı insan faktörleri ile bilgi teknolojilerinin sinerjisi gerekmektedir. Bugün bilgi, ulusal güç ve operasyonel ortamın bir elemanıdır. Bundan dolayı bilgi içerik ve teknolojileri, devletler, devletler üstü organizasyonlar ve toplumların küresel davranışını, uzun dönemde ulusal güvenliği desteklemek üzere, politik, ekonomik, askeri ve kültürel güçleri şekillendirmede, stratejik unsurlar olarak kullanılmalıdır. Sonuç olarak, insan tarihinde değişmeyen tek olgu değişimin kendisidir. Özellikle bilgi teknolojilerinin sürüklediği aşırı etkileşimli ortamın oluşturduğu yeni dengeler ulusal güvenliği etkilemektedir.

Psikolojik savaşın ulusun güvenliği için hayati bir rol oynamaya başlaması üç şeyin yapılmasıyla mümkündür; Birincisi üst düzey sivil ve askeri yetkililerin psikolojik boyut değeri üzerine eğitilmesi; ikincisi değişen

---

³⁹ Kuloğlu, **Genişletilmiş...**, s.43

dünyada psikolojik hareket kullanımının planlanması; üçüncüsü psikolojik hareket güç yapısının sürekli modernizasyonu.

3.1.5 Milli Güç Unsurları ile Psikolojik Savaşın İlişkileri

Tarih boyunca milletler milli hedef ve menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla sıcak savaş metotlarına başvurmuşlardır. Ancak, son yıllarda dünyada meydana gelen sosyo-ekonomik ve kültürel değişiklikler, sıcak savaşın büyük can ve mal kayıplarına neden olması, gelişen savaş teknolojisinin daha büyük tahribatlara yol açması ve beklenen faydayı sağlayamaması sonucu “Sıcak Savaş” yerini daha az kaynakla ve çok ekonomik sürdürülebilir “Psikolojik Savaş”a bırakmıştır.

Bizi çok yakından ve dolaysız olarak ilgilendirmesi gereken dünya siyaset arenasında, amaçlarına erişmek için siyaset dört araç kullanmaktadır. Bunlar, propaganda, diplomasi, ekonomi ve güç kullanımıdır. Her biri sırasıyla ikna stratejilerini, pazarlık stratejilerini ve zor kullanma stratejilerini şekillendirirler. Sırasıyla kullandıkları nakiller ise semboller, anlaşmalar, mallar ve şiddet olup, propaganda savaşta veya barışta diğerlerinin etkin bir şekilde fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için temel bir gereklilik olarak kendini gösterir.⁴⁰

Millî hedefler, millî menfaatlardan doğar. Millî hedefler, gerçekleştirilmesi hâlinde milletin yararına ve çıkarına hizmet eden ve bunları sağlayan hususlar olmalıdır. Bahsedilen bu temel yaklaşım da millî siyasetin özünü oluşturur. “Millî siyaset, milletin genel istek ve eğilimlerinden doğan millî hedeflere ulaşmak için, siyasal iktidarın kabul ettiği genel harekât tarzı, genel plan ve politikadır.”⁴¹

⁴⁰ Sezer Akarcalı, **2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, İmaj Yayıncılık, Ankara 2003, s.12

⁴¹ Muzaffer Erendil, **Tarihte Strateji-Askeri Stratejiden Millî Stratejiye**, Gnkur Basımevi, Ankara 1998, s.154.

İkinci Dünya Savaşında, Kore savaşında ve 1960'ların büyük bir bölümünde psikolojik hareketin kapsamı, özellikle propaganda ve psikolojik savaş ile mücadele kavramıyla sınırlıydı. O dönemlerde psikolojik hareket ikinci derece hareket olarak tanımlanan özel taktik bir uygulama olarak kabul ediliyordu. Özellikle Vietnam Savaşı sırasındaki kazanılan tecrübeler, bazı Amerikalı askeri ve politik liderleri milli güç ve çatışmanın psikolojik boyutunun, milli politika ve amaçlarımızı barış ve savaş zamanlarında sadece askeri değil askeri olmayan faaliyetleri de içerecek şekilde desteklemesi gerektiği konusunda ikna etmiştir. Psikolojik hareketin kapsamı, milli politikalara ve askeri amaçlara yönelik taktik savaş meydanından hareket alanına, oradan da çatışmanın stratejik seviyesine kadar değişkenlik gösterdi.

Psikolojik hareket ikna edici iletişimin özel bir alanıdır. Milli amaçlara ulaşmada toplumların tutumlarını etkilemek için insan davranışlarının planlı kullanımınıdır. "ideolojiler asrı" adıyla tarihe geçecek olan 20.yy.da ise; asırlar boyu milli hedef ve menfaatlere ulaşmanın tek ve son vasıtası olarak bilinen "sıcak savaşlar" ın, yerini fert ve toplumların dimağlarını hedef alan "psikolojik hareket faaliyetlerine" bıraktığını görüyoruz.⁴²

Uluslar, iletişim yoluyla düşmanlarına misilleme, güç tehdidi, teslim olma koşulları, teslim olacaklara güvenli geçiş noktaları oluşturma, sabotajı özendirme, direniş gruplarına destek ve diğer şekillerde mesajlar vererek askeri kapasitelerini misliyle arttırmaktadırlar.

Millet, soy aslına dayanan, kültür birliğini benimsemiş insan kitesidir.⁴³ Milli birlik ve dayanışmasını kaybetmiş, kamu düzeni bozulmuş, ayaklanmalarla, bölünmelerle, sabotajlarla ekonomik düzeni, iç güvenliği yıkılmış, yurt bütünlüğünü savunacak güç ve iradesi yıpranmış, dağılmış bir

⁴² Halil Ergene, **Neden Hedef Türkiye**, Kiyap Yayınları, Ankara 1993, s.119

⁴³ Süreyya Özyurtkan, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Psikolojik Savaş**, Tem Vakfı; İstanbul 2006, s.486

ülkenin istila, işgal ve ilhakı genel politik durumun elverdiği bir dönemde askeri bir harekate mecburiyet duyulmadan gerçekleştirilebilir.⁴⁴

“Millî güç” görecelidir, mutlak değildir. Bir ulus bağımsız ya da kendine ait soyut bir güce değil, uluslararası arenadaki diğer aktör ve aktörlerle ilişkili olarak güce sahip olur. Gerçekte bir ulusun üstün gücü kendi niteliklerinden kaynaklandığı gibi, kendisiyle karşılaştırılan diğer aktörlerden de kaynaklanır.”⁴⁵

Ahmet DAVUTOĞLU'na göre millî güç unsurları aşağıdaki formülle ifade edilmiştir: Millî Güç = (SV+PV)*(SZ*SP*Sİ) Formülde SV=Sabit Veriler, PV=Potansiyel Veriler, SZ=Stratejik Zihniyet, SP=Stratejik Plânlama ve Sİ=Siyasi İradeyi temsil etmektedir. Sabit veriler; coğrafya, tarih, nüfus ve kültürdür. Potansiyel veriler ise ekonomik kapasite, teknolojik kapasite ve askerî kapasitedir.⁴⁶

Potansiyel veriler olan; ekonomik kaynaklar, teknolojik altyapı ve askerî birikim ülkenin güç denkleminde değişken unsurlar olarak yer alır. Bu değişken unsurların dış politika yapımında koordineli ve verimli bir şekilde devreye sokulması, ülkenin uluslararası güç dengeleri içindeki ağırlığının artmasını sağlar. Buna karşılık bu unsurların iyi bir plânlama ile yeterince etkin bir tarzda yeniden yapılandırılmadığı ülkelerin uluslararası ilişkilere yansıyan gücünde ciddi zaafklar ortaya çıkmaya başlar.⁴⁷

Dikkat edileceği üzere formülde gücün unsurları olan sabit ve potansiyel veriler gücün oluşumunda toplam etkisi yaparken, gücün kullanılış şeklini ortaya koyan stratejik zihniyet, stratejik plânlama ve siyasi irade çarpan etkisi yapmaktadır.

⁴⁴ Muzaffer Özdağ, **Örtülü İstila ve Psikolojik Savaş**, Avrasya Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.11

⁴⁵ David Jablonsky; “**Ulusal Güç**”, çev. A. Özkan-A. Özsolak, Stratejik Analiz, 17 Eylül 2001, s. 90.

⁴⁶ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik -Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2005, s.17

⁴⁷ Davutoğlu, **Stratejik...**, s.24

Hangi görüş ve düşüncede olursa olsun hasım toplumlar tarafından icra edilen psikolojik hareketin hedef olmadığı fert ve grup mevcut değildir. Ancak işlenen temalar, kullanılan kitle iletişim araçları ve izlenen yöntemler her hedef grup için ayrılıklara rağmen, tek ve değişmeyen hedef, düşman olan ülke ve toplumdaki milli birlik ve beraberliğin tahrip edilmesidir.⁴⁸

Bir devletin milli menfaatlerini sağlamak ve milli hedeflerini elde etmek için kullanabileceği ekonomik, insan gücü, psiko-sosyal, askeri, coğrafi, politik ve idari, ve teknolojik gibi güçlerden oluşan maddi ve manevi unsurların toplamı Milli Gücüdür.

Ekonomik güç: Bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynaklar, bu kaynakların işletilmesi, mal ve hizmet üretme kapasitesi ve bunların millî hedefler doğrultusunda teşkilatlandırılabilmesinden doğan bir güçtür. Ekonomik gücün geliştirilmesi için tabii kaynaklar ve teknolojik imkânlar en etkili bir tarzda kullanılmalıdır.⁴⁹

İnsan gücü: Nüfusun millî güce katkı sağlayan kısmıdır. İnsan gücünü; nüfusun miktarı, niteliği, azalma/artma eğilimi, eğitim düzeyi ve yaş grupları belirler. Nüfusun fazlalığı ve azlığı millî gücü etkiler, siyasi ortama olduğu kadar harbin yürütülmesine de personel seferberlik ihtiyaçları bakımından etki eder.⁵⁰

Psiko-sosyal güç: Milleti oluşturan insan gücünün niteliklerinin, ahlakî değerlerinin, karakterinin ve kültürünün oluşturduğu bir güçtür. Diğer millî güç unsurlarının oluşumuna hız kazandıran bu güç; inançlar, tutumlar, değer yargıları, kültür özellikleri, aile yapısı, din, dil, genel sağlık durumu ve hayat standardı, öğretim kurumlarının yapısı ve okuma yazma oranı gibi faktörlerle millî karakter, davranış biçimi ve moral gibi hususları kapsar. Ayrıca, bir

⁴⁸ Necati Alkan, **Psikolojik hareket Terörizm ve Polis**, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara ,2000, ss.16-17

⁴⁹ Cevdet Tanyeli, **Millî Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1990, s.11

⁵⁰ Tanyeli, **Millî...**, s.10

milletin savaşma azmi ve ordusuyla kenetlenme özelliği psiko-sosyal güce ayrı bir nitelik kazandırır.⁵¹

Askerî güç: Millî siyasetin uygulanmasında ve millî hedeflere ulaşılmasında fiziki olarak kullanılmak üzere geliştirilen ve millî gücün kullanıma hazır en dinamik unsurunu oluşturan güçtür. Bu güç, ülkenin silâhlı kuvvetleri ve bunu destekleyen unsurlarla seferberlik yoluyla harekete geçirilen potansiyelini kapsar.⁵²

Milli güç unsurları, özellikle de ordu unsuru içersinde psikolojik bir boyut vardır. Caydırıcılığın etkinliği, güç gösterimi ve diğer stratejik unsurlar diğerlerinin algılarını etkileme gücüne sahiptir. Psikolojik hareket genel askeri hareketin önemli bir boyutunu oluşturur. Psikolojik hareket, komutanlar tarafından, hedef toplumdaki bireylerin tutum ve davranışlarının, ulusal amaçların gerçekleştirilmesini sağlayacak şekilde icra edilmelidir.

Coğrafi güç: Bir devletin dünya üzerindeki mevki, jeostratejik konumu, ülke topraklarının büyüklüğü, iklimi, hidrografik, jeolojik ve biyolojik yapısının millî gücün diğer unsurları, harp ve harekât üzerinde yarattığı etkidir. Bu gücün etkisi; ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklara, coğrafi yapısına, bu yapının askerî harekâta elverişli olup olmadığına, açık denizlere çıkış imkânına, kuvvet merkezlerine olan mesafesine ve süper güçlerin menfaatlerinin çatıştığı alanların üzerinde/yakınında olup olmadığına bağlı olarak değişir.⁵³

“Millî gücün temeli topraktır, sahadır. Jeopolitik açıdan saha kuvvettir. Bu sebeple en duyarlı tehdit hedefini de toprak, coğrafya teşkil eder. Coğrafya kendini koruyamaz. Coğrafyayı karşı tarafın beşeri gücü tehdit eder, kendi beşeri gücümüz (politik, sosyal, ekonomik, askerî, kültür) korur. Coğrafya sahip olduğu değerlerle beşeri gücü destekler ve duyarlı özelliklere sahipse güvenliğinin sağlanması için beşeri gücün düzeyinin yükseltilmesini

---

⁵¹ Tanyeli, **Millî...**, s.11

⁵² Tanyeli, **Millî...**, s.11

⁵³ Tanyeli, **Millî...**, s.10

zorunlu kılar.”⁵⁴ Coğrafi gücün harekâta etkilerinden olabildiğince faydalanmak için bilgi, etkileşim ve paylaşım ortamından faydalanılabileceği değerlendirilmektedir.

Ulusal politikalarla, “uluslararası ilişkilerde denge” sağlanabilir. Çünkü ulusal politikalar toplumların ve devletlerin kendilerini koruma refleksleridir. Bir ülke uluslararası toplumdaki yerini ancak; ulusal iktisat politikaları, ulusal siyaset politikaları, ulusal güvenlik politikaları ve ulusal kültür politikaları ile dengeli bir biçimde sağlayabilir.⁵⁵ Bunları yapmadığı takdirde diğer devletler tarafından ezilmeye mahkumdur. Bu bakımdan ulusal politikalar uluslararası ilişkilerdeki adalet ve dengenin de bir parçasıdır. Milli politikanın takip edilmesinde, hükümetlerin kamuoyunu yanlış bilgilendirme faaliyetleri içerisinde kesinlikle bulunamayacağı konusunda, genel bir kamuoyu anlayışının oluşturulması gerekmektedir.

Ulusların ulusal politikaları varsa, “uluslararası ilişkilerden” yada politikalarından söz edebiliriz. Ulusal politikaların varlığı, uluslararası dengeler bakımından büyük önem taşır

Milli kültürü tahrip edilen, milli birlik ve beraberliği zayıflatılan ülkeler propaganda için uygun birer ortamdır. Böyle toplumlarda, şayia niteliğinde yayınlanan haber ve yorumlar kolaylıkla huzuru bozmakta, sloganlar halinde telkin edilen yıkıcı fikirler, anarşistleri ve teröristleri eyleme sürüklemektedir.⁵⁶ Bir millî güç unsuru olarak nüfusun istenen nihai hedefe ulaşılabilmesi maksadıyla önceden doktrine edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda millî duyguların artırılarak, karşı propagandaya mukavemetin artırılması bir zorunluluktur.

⁵⁴ Suat İlhan, **Türklerin Jeopolitiğin ve Avrasyacılık**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s.53

⁵⁵ Özyurtkan, **Büyük...**, s.894

⁵⁶ Rabi Baştürk, **Psikolojik Harp ve Kültür Savaşları**, IQ Kültü-Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.112

Bireyler ve grupların örgütsel kaynaklara erişim, politika üretme ve karar alma süreçleri üzerinde çeşitli düzeylerde kontrol etkileri vardır.⁵⁷

Devletlerin, rakipleri içindeki hedef kitlelerin; düşünce, davranış ve eylemlerini önceden planlanmış hedefler doğrultusunda yönlendirerek, amaç ve çıkarlarını sağlayabileceği ya da koruyacağı ortaya çıktı. Dost, müttefik ve tarafsız ülke kamuoyları üzerinde uygulanacak bu gibi faaliyetlerle dış politikanın destekleneceği, güçlendirileceği kabul edildi.

Çağımızın ikinci yarısından sonra hemen hemen her gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede “Psikolojik Savaş” kamu hizmeti şeklinde örgütlendi. Kavram resmi belgelere geçti ve hukuk düzenlerinde yerini aldı. Psikolojik savaş, düşük zayıflık ve maliyet ile zaferlere ulaşmayı sağlayacak istendik etkileri ve olumlu sonuçları tetikler. Bu konuda Özyurtkan “Uluslararası psikolojik savaş, yurttaşlar arasındaki iç çekişmelerin uluslararası alana aktarılışıdır.”⁵⁸ der.

Psikolojik Savaş uygulamaları tarih boyunca bilinçli veya bilinçsiz yapılmıştır ve insanlık varoldukça hep yapılacaktır. Bilinçli yapılan uygulamalar başarıyı getirecektir. Çünkü savaş, sadece karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değil, milletlerin çarpışmasıdır. Savaşlar, milletlerin bütün varlıklarıyla, bilim ve teknik alandaki seviyeleriyle, ahlaklarıyla, kültürleriyle, kısacası bütün maddi ve manevi güç ve nitelikleriyle ve her türlü vasıtalarıyla çarpıştığı bir sınav alanıdır. Bu alanda, milletlerin gerçek güç ve kıymetleri ölçülür. Sonuçta da yalnız maddi güçlerin değil, bütün güçlerin özellikle ahlaki ve kültürel gücün üstünlüğü kesinlikle ortaya çıkar.

Sıcak savaşların yerini soğuk savaşların aldığı günümüz dünyasında, psikolojik hareket faaliyetleri soğuk savaşın en büyük silahı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üstünlük artık, hedef alınan ülkelerin topraklarını işgal etmekten ziyade, hedef ülkelerin insanlarına yönelik olarak yapılacak olan psikolojik savaş faaliyetleri ile yani hedef kitlenin zihinlerini ele geçirmekle mümkün

⁵⁷ N.P. Mouzelis, **Örgüt ve Bürokrasi-Modern Teorilerin Analizi**, Çev. H. Bahadır Akın, Çizgi Kitapevi, Konya 2003, s.183

⁵⁸ Özyurtkan, **Büyük...**, s.465

olacaktır. Üstelik bu yöntemin maliyeti de çok düşük olmaktadır. İnsanların zihinlerini kontrol etmede eşsiz bir yöntem olan psikolojik savaş faaliyetleri, terör örgütleri için de bulunmaz bir silah konumundadır.

Psikolojik savaş kurban seçilen ülkenin milli, içtimai, hukuki, iktisadi düzeni, bağlı olduğu değerler ve yönetim tarzı sistemli olarak kötülenir. Düşmanın ideolojik-psikolojik savaşla almak istediği ilk netice kurban seçilen ülke halkının, aydınlarının, yöneticilerinin; salim, serinkanlı muhakeme yeteneğini, itidalini bozmak mümkün olan en büyük boyutlar içinde bu insanları kırgın, kızgın, karamsar, ümitsiz, gayrimemnun, kendi değer ve sistemlerine karşı inançsız, saygısız ve güvensiz hale getirmektir.⁵⁹

Bu sebeple birçok devlet milli stratejilerinde köklü değişiklikler yaparak amaçlarına ulaşmada psikolojik savaş ve onun en yaygın silahı olan propagandayı en etkin yöntem olarak kabul etmişlerdir. Günümüz dünyasında psikolojik savaş, devletlerin; bazen dış politika, bazen ekonomi, bazen de kültürel politikalarını desteklemek için kullandıkları en yaygın yöntem durumundadır.

Psikolojik savaş bağımsız bir silah değildir. Kendi başına mucizeler yaratamaz. Diplomatik ve askeri faaliyetlerle sıkı sıkıya koordinasyon halinde olmazsa çok zara verir. Bir psikolojik eylemin sonuçlarını ölçmek hemen hemen imkansızdır. İnsan yaşamının önemini idrakine sahip her psikolojik savaş uzamanı bunun bilincinde olmalıdır.

---

⁵⁹ Ahmet ÇEŞME, **Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü Psikolojik Harekat ve PKK**, IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.96

3.2. Psikolojik Savaş

Uluslararası ilişkilerde güç ve rekabet mücadelesinin bilinen araçları, diplomasi, ticaret ve savaştır. Ancak, milyonlarca insanın hayatına, büyük ve telafisi zor yıkımlara sebep olan iki dünya savaşını yaşayan yüzyılımızın özellikle ikinci yarısından sonra, güç ve rekabet mücadelesi için diplomasi ve ticaretin yeterli olmadığı, savaşa başvurma ise bütün insanlığın yok olması sonucunu doğuracağı gerçeği karşısında, üçüncü bir araç ihya edilmiş ve hemen hemen bütün devletlerce kamu hizmeti niteliğine kavuşturulacak açık veya örtülü şekilde örgütlenmiş ve kullanılmaya başlanılmıştır. Bu araç, Psikolojik Savaştır.

Binlerce yıl önce savaş hilesi, düşmanı tanıma ve içinden çökertme gibi eylemler istihbarat faaliyetleri sayılıyor ve uygulanıyordu. Onaltıncı yüzyılın başlarında Katolik'lik inancının korunması ve geliştirilmesi örtüsü altında Müslüman dünyanın tek ve güçlü temsilcisi Türk İmparatorluğu'nun toplum ve dini yapısının çözümlenmesi, manevi hayatının ve toplumsal dayanışmanın güçsüz kılınarak bir tehdit olmaktan uzaklaştırılması amaçlandı. Papalık tarafından Osmanlı Devleti'nde, Hıristiyan azınlıklar hedef kitle şeklinde belirlendi ve bu yapı "Propaganda" adı altında örgütlendi. Ondokuzcu yüzyılda "Propaganda Faaliyetleri" bazı devletlerce kamu hizmeti sayıldı. Dini, siyasi, askeri ve kültürel hedeflere yönlendirilen propaganda bu dönemde yanıtma, taraftar kazanma, planlanmış istekleri kabul ettirme aracı olarak kullanıldı. Çağımızın başında, propaganda hizmetleri, haber alma faaliyetlerinin tamamen dışında, bağımsız bir niteliğe kavuşturuldu. Rakiplerin güçsüz kılınması için dost, müttefik, tarafsız devletlerin kamuoylarını yönlendirme ve etkileme aracı haline getirildi. Savaşta ise, açıklanan görevleriyle birlikte muharebe alanlarının ve gerilerinin belirlenen amaçlar doğrultusunda hedef kitle sayılarak yanıtma, kışkırtma gibi görevleri üstlenen "Harp Propagandası" hizmetleri örgütlenmeye başlandı.

Psikolojik Savaş, tarihte ordular savaş alanlarında yerlerini alır almaz askeri hareketin bir parçası olmuştur. Ünlü düşünür Gustave Le Bon da günümüzde uygulanan psikolojik hareket faaliyetlerinin önemini “kullanılması bilinirse psikolojinin tersanelerinde dünyanın en kudretli toplarından daha etkili silahlar vardır” sözüyle ifade etmektedir.⁶⁰

II nci Dünya Savaşı yıllarında dünyada propagandanın öneminin anlaşılması ve bu esnada kullanılan yoğun propagandanın halk üzerinde çok etkili olması, devam edegelen savaşın yanında adeta bir propaganda savaşı verilmesi, daha sonra da araştırmacıların böylesine önem kazanan bu toplumsal olgu üzerine eğitilmesine ve bu konu üzerine yapılan bilimsel araştırmaların artmasına neden olmuştur.⁶¹

General Eisenhower, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, “Askeri bilimlerde yaşadığımız en büyük değişim, psikolojik savaşın belirli ve tesirli bir silah olarak gelişmesidir.”⁶² demiştir.

Yazar Ahmet Çeşme kitabında, “20.yy.da asırlar boyu milli hedef ve menfaatlere ulaşmanın tek ve son vasıtası olarak bilinen “Sıcak Harpler”in yerine fert ve toplumların beyinlerini hedef alan “Psikolojik Hareket Faaliyetleri” ne terk ettiğini hiç şüphesiz kabul etmeliyiz.”⁶³ demiştir. Yazar bu konuda haksız değildir.

Soğuk savaşın en büyük silahı olan psikolojik savaş, günümüzde ülkeler arası mücadelelerde en çok başvurulan yöntem halini almıştır. Psikolojik savaşın kansız oluşu, sinsi bir uygulama olanağı vermektedir.⁶⁴ Maliyeti çok düşük, fakat etkinliği çok büyük olan bir yöntemdir.

⁶⁰ Alkan, **Psikolojik...**, s.6

⁶¹ Arsev Bektaş, **Siyasal Propaganda Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.59

⁶² Nevzat TARHAN, **Psikolojik Savaş Gri Propaganda**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005s.11

⁶³ Çeşme, **Kansız...**, s.97

⁶⁴ Suat İlhan, **Neden Türkiye**, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s.45

Psikolojik Savaş uygulamalarının tarihi örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Düşmanı yıldırmaya yönelik olarak uygulanan bu faaliyetler, bazen de özellikle dost birliklere yönelik olarak uygulanmıştır.

Psikolojik Savaş, hiçbir teorisyenin ya da düşünürün icat ettiği bir faaliyet şekli değildir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu faaliyet şekli ilk olarak insanlar arası anlaşmazlıkların çözümünde hilenin kullanılması ve büyüçülük faaliyetleri ile ortaya çıkmıştır. Hile ve büyüçülük faaliyetleri ne denli ilkel olsa da modern psikolojik hareket faaliyetlerinin atası sayılır.⁶⁵

3.2.1. Tanımı

“Psikolojik Savaş”, “Psikolojik Harp” ve “Politik Savaş” terimleri birbirlerinin yerine kullanılma teamülündedir. Hatta daha da ileri gidilerek bu terimlerin yerine aynı anlamda ideolojik savaş, fikirler savaşı, politik iletişim, psikolojik hareket ve daha nice terimler kullanılmaktadır. Bu alandaki terim kirliliği, kullanılan silahların normal savaşlardaki kullanılan silahlar gibi olmamasından kaynaklanmaktadır.⁶⁶

Psikolojik harp, muhasim tarafın moralini bozarak sıcak veya soğuk harpte mücadele azmini yok etmek için yürütülen faaliyetlerin bütünüdür.⁶⁷ Psikolojik savaş bizatihi bir savaş olmayıp topyekün savaşın en yakın bir yardımcısı ve destek unsurudur. Bunun ihmali çok fena neticeler doğurabilmektedir.⁶⁸

“Kamu diplomasisi terimi pratik bir amaca hizmet eder fakat kapsamlı olmamalıdır. Gizli politik savaş en başından beri kamu diplomasisinin hareket alanının dışında olmuştur. Gizli politik savaşın,

⁶⁵ Çeşme, **Kansız...**, s.102

⁶⁶ Carnes Lord, “The Psychological Dimension in National Strategy “ (Editor) Frank L.Goldstein, **Psychological Operations Principles and Case Studies**, Air University Pres, Alabama, 1996, s.73

⁶⁷ Baştürk, **Psikolojik...**, s.105

⁶⁸ Sırrı Türkoğlu, **Psikolojik Harp Harekatının Yürütülmesi**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1969, s.107

askeri psikolojik savaş, eğitim kültür işleri veya uluslararası yardım ve insani yardım işleriyle de ilişkisi yoktur. Meseleyi aydınlatmak adına, psikolojik-politik savaş işlevlerini aşağıda açıklamak isterim.

Politik savaş politik faaliyet, zorlayıcı diplomasi ve gizli politik savaş faaliyetlerini içine alan genel bir kategoridir. Genel olarak bu faaliyetlerin ilki diplomatik personel, ikincisi askeri ve diplomatik personel, üçüncüsü ise istihbarat personeli tarafından yürütülür. Politik faaliyet terimi, yurtdışındaki politik parti ve güçlerin desteklenmesi ve çok çeşitli uluslararası kurumlarla beraber çalışılıp desteklenmesi faaliyetlerinin içinde olduğu çoklu diplomasi faaliyetleri için kullanılmaktadır. Zorlayıcı diplomasi terimi, politik amaçlara ulaşmak için ordunun caydırıcı gücünü silah olarak kullanmak anlamını taşımaktadır. Gizli politik savaş ise Sovyetlerin deyişiyle “aktif önlemler” yani isyanların desteklenmesi, düşman müttefiklerine karşı hareketler, etki hareketi ve siyah propagandayı kapsamaktadır. Bir zamanlar psikolojik-politik hareketi belirtmek için kullanılan psikolojik hareket, artık askeri psikolojik hareket sanatı tasarlama anlamında kullanılmaktadır. Askeri psikolojik hareket hem barış hem de savaş zamanı açık ve gizli faaliyetleri kapsamakta ve faaliyet alanı taktik muharebe alanından çatışmanın hareket ve stratejik seviyelerine kadar uzanmaktadır. Muharebe alanı psikolojik hareket bazen, muharebe alanındaki sivil kitlenin işbirliğini sağlayıcı pekiştirici psikolojik harekattan ayrılır ve düşük çatışma durumlarında bölge halkına yönelik askeri güçlerce icra edilen sivil işbirliğiyle ilişkilendirilir. Psikolojik hareketin bir başka işlevi - halkla ilişkilerin kamu diplomasisi alanındaki işlevine benzer bir şekilde – düşmanın psikolojik hareketine karşı birlikleri bilgilendirmek ve eğitim vermektir.”⁶⁹

Psikolojik harp ve psikolojik hareket terimleri özde aynı olmakla birlikte, psikolojik harp, uygulama alanı olarak psikolojik hareketi kapsamaktadır. Psikolojik hareket milli hedeflerin gerçekleştirilmesi için, milli güç

⁶⁹ Türkoğlu, **Psikolojik...**, s.76

unsurlarından biriyle yürütülen faaliyetlerdir. Psikolojik harp ise tüm milli güç unsurlarıyla (bir ülkeyi ayakta tutan ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, askeri, teknolojik unsurlar) bir devletin veya devletler grubunun diğer devlet veya devletler grubu üzerinde milli menfaatlerini gerçekleştirmek üzere yürüttüğü faaliyetlerdir.⁷⁰

Diğer bir ifadeyle psikolojik savaş, savaş ve barış döneminde dost, tarafsız veya düşman hedef toplumlarının tutum ve davranışlarını etkileyerek politik ve askeri hedeflerin elde edilmesini desteklemek için, milli güç unsurlarından (ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, askeri, teknolojik) biriyle planlanarak uygulanan tüm faaliyetlerdir.⁷¹ Psikolojik Savaşın nihai amacı dost, düşman ve tarafsız ulusları ve güçleri, kendisi ve müttefikleri lehinde hareket etmesi için ikna etmektir.

Psikolojik Savaşın silâhları; yıkıcı fikirler, zararlı duygular, kötü alışkanlıklardır.⁷² Psikolojik Savaş şiddetin yerine kullanılan bir araçtır ve açık çatışma durumunda onun tamamlayıcısıdır. Bunalımların şekil ve şiddetine bağlı olarak değişken etkinliklerle hem savaş hem de barış ortamı içinde mevcuttur.

Etkili propaganda yöntemleri ile yürütülen, tasarlanmış, planlı bilgi savaşları vardır.⁷³ Hem savaşta hem barışta, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmek amacıyla bilginin kullanılması Psikolojik Savaştır.⁷⁴

Psikolojik savaşın saldırı ve savunma silahı; propaganda, eğitim ve provokasyondur. Cephanesi ise; söz, yazı, resim, broşör ve e-posta

---

⁷⁰ Alkan, **Psikolojik...**, s.7

⁷¹ Alkan, **Psikolojik...**, s.7

⁷² Baştürk, **Psikolojik...**, s.106

⁷³ Tahran, **Psikolojik...**, s.21

⁷⁴ Tarhan, **Psikolojik...**, s.12

şeklindeki bilgilerdir. Bu savaş tarzının amacı, insanları ikna etmek ve onları değiştirmektir. Yöntemi de beyin yıkamadır.⁷⁵

Psikolojik savaş, hedef kitlelerin (grupların, örgütlerin, bireylerin) davranışlarını belirleyen duygularını, güdülerini etkilemek üzere, seçilmiş bilgilerin plânlı olarak ilgili hedef kitlelere iletilmesidir. Tüm savaş türlerinde kullanılan bir silahtır; ancak etkinliği büyük ölçüde onu kullanan kişinin beceri ve yaratıcılığına bağlıdır. Barış ve savaş dönemlerinde başarısı kanıtlanmış olan psikolojik savaş, insanlık tarihi içerisinde kullanılan en eski silahlardan biri olmuştur. Psikolojik savaşın önemi, özellikle “kuvvet koruyucu/kuvvet artırıcı” ve “ölümcül olmayan bir silah sistemi” oluşunda yatar.

Temel olarak bir psikolojik savaş birimi iki genel faaliyetle meşgul olur. Birincisi araştırma/analiz ikincisi harekattır. Birinci görev alanı, yabancı ulusların psikolojik çevrelerini sürekli olarak izleyip değerlendirmek ve bunun sonucunda devlet politikalarının ve faaliyetlerinin yürütülmesini ve planlamasını etkileyen durumların neler olduğuna karar vermeyi içerir. Araştırma ve analiz ikinci genel faaliyetin başarılması için gereklidir. İkinci faaliyet alanı harekattır. Harekat devletin ulusal ve askeri amaçlarını desteklemek için, yabancı hedef kitle ve bireylerin seçimi ve etkilenmesi, bunun yapılabilmesi için hangi kitle iletişim araçlarının kullanılacağına belirlenmesi ve psikolojik savaş kampanyaların icra edilmesi süreçlerinin tümüdür.

Psikolojik Harp diğer bir deyişle Psikolojik Savaş; hedef toplumun ya da düşman tarafın mücadele azmini kırmak amacıyla; huzursuzluk, endişe, ümitsizlik, öfke ve isyan gibi duyguları uyandırmak üzere yapılan faaliyetlerin bütünüdür. Çalışmam süresince kavram bütünlüğü sağlamak açısından alıntılar dışında psikolojik harp yerine eşdeğeri olan psikolojik savaş kavramı kullanılacaktır.

---

⁷⁵ Tarhan, **Psikolojik...**, s.35

3.2.2. Amacı

Psikolojik hareketin güç artırıcı unsur olarak kullanımını, tüm zamanların en büyük askeri taktikçilerinden biri olarak kabul edilen ünlü askeri düşünür Sun Tzu şöyle der: "Düşman ordularını, bir alayını, bir bölüğünü ya da takımını ele geçirmek, onu tümünden imha etmekten daha iyidir. Yüz muharebenin hepsini kazanmış olmak başarının zirvesinde olduğu anlamına gelmez. Düşmanı savaşmadan yenmektir mükemmel olan... Düşmanı savaşmadan yenmek ustalığın doruk noktasıdır."⁷⁶

Nevzat TARHAN psikolojik savaşın amacını; toplumda itaat duygusunu arttırmak, uluslararası kamuoyunu yanıltmak, halkla yönetim arasını açmak, komutanları yanıltmak, kültür değişimini sağlamak olarak belirtmiştir.⁷⁷ Yürütülecek psikolojik savaş faaliyetlerinin, savaş başlamadan önce hareket plânlamasına dahil edilip uygulanması gerekir. Böylece uygun yer ve zamanda icra edilen psikolojik savaş ile savaş umulandan daha önce sona erdirilebilir.

Bir anlaşmazlığın yarattığı ortamdan yararlanmak bakımından psikolojik savaş, stratejik bir bozgunculuk aracıdır. Amacı, güçler arasındaki dengeyi bozmaya çalışmak ve silah ya da herhangi başka bir politik araç kullanarak bu halin taktik bakımdan sömürülmesini çabuklaştırmaktır.⁷⁸

Psikolojik savaş yöntemleri ile savaşlarda bir ülkenin bütünlüğünü, bağımsızlığını, asayişini, çıkarlarını ve uluslararası haklarını korumakla yükümlü veya ülkenin insanların mutlu yaşamalarını sağlayacak kurumlar hedef alınır. Savaşta beyannameler, barışta radyo televizyon yayınlarıyla birlikte, İnternet gibi teknik yollarla bilgiler verilmesi planlanır.

Psikolojik Savaşın genel olarak amacı; hedef alınan toplumlarda taraftar bulmak için propaganda yapmak ve karşıt görüşleri çürütmek için de anti-

⁷⁶ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Çev. Ş.Kılıçarslan, Anahtar Yayınları, İstanbul 1992, s.9

⁷⁷ Tarhan, **Psikolojik...**, s.24

⁷⁸ Özyurtkan, **Büyük...**, s.472

propaganda faaliyetleri uygulamaktır.⁷⁹ Psikolojik hareket düşman unsurların moralini bozup şaşırır. Bu tür gruplara karşı psikolojik hareket askeri hareketin etkinliğini arttıran bir saldırı silahı olarak uygulanır. Psikolojik hareket aynı zamanda düşman olmayan grupları birleştirir, bilgilendirir ve moralini arttırır. Tarafsız ve dost hedef kitleye uygulandığında psikolojik hareket hedef kitlede işbirlikçi tutum ve davranışlar geliştirerek askeri amaçları desteklemek için kullanılır.

Psikolojik hareketin temel amacı; hedef toplumlarda varılmak istenen amaca yönelik taraftar bulma ve karşıt görüşleri çökertmek için propaganda faaliyetleri uygulamaktır. Hedefin fiziki bütünlüğüne değil de zihnine, kalbine ve ruhuna nüfuz edebilen, daha az maliyetle uygulanabilen psikolojik hareket faaliyetleri, Lenin ve Hitler'in sosyal bilimlerden istifadeyle geliştirdikleri yeni tekniklerle bugünkü korkunç yüzünü kazanarak sıcak savaşların yerini almıştır.

3.2.3. Çeşitleri

Psikolojik savaş; stratejik, operatif ve taktik olarak üç genel kategoriye ayrılabilir. Stratejik psikolojik savaş, askeri hareketi icra etmede kullanılacak uygun bir çevre oluşturmak için etraflı ve uzun vadeli amaçlar tasarlamak için icra edilir. Operatif psikolojik hareket, büyük alan hareketlarına ve bölgesel hareketlara destek olacak orta vadeli amaçlara ulaşmayı amaçlar. Taktik psikolojik hareket ise bir düşman gücüne karşı savaşan taktik birliklere direk destek vererek kısa vadeli amaçlara ulaşmak üzere icra edilir.⁸⁰

Politika; askeri eylemi yönettiği anda savaş psikolojiktir. Bu strateji aracı olarak Propaganda'nın ortaya çıkışı ve ulusal iradelerin artırıcı olarak da psikolojik savaşın gelişimidir.⁸¹

---

⁷⁹ Çeşme, **Kansız...**, s.97

⁸⁰ Lord, **Psychological...**, s.35

⁸¹ Özyurtkan, **Büyük...**, s.465

3.2.4. Vasıtaları

Bir düşman ordusunu en kolay tarzda yenmek için aklın olanaklarını kullanmak bakımından psikolojik savaş, harp sanatının bir parçasıdır: Araçları kurnazlık ve baskındır, panik yada teşhis, bunların ayrılmaz parçalarıdır. Psikolojik savaş esasında taktik bir araç olarak kalmaktadır. Psikolojik savaş kimi zaman asıl askeri faaliyetin ek bir işlemsel aracı, kimi zaman da topyekün savaşın son uçtaki bir bilimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Radyo, televizyon, video, teyp, sinema, gazete, kitap, dergi, broşür, bildiri, pankart, afiş, yerlere, duvarlara ve benzeri şeylere yazılan sloganlar, toplumu etkileyen fotoğraf ve karikatürler, yüz yüze temas, ziyaretler, konferans ve seminerler, forumlar, eğlence ve festivaller, sergi, fuar ve panayırılar, turistik geziler, sanat olayları, spor müsabakaları, miting ve gösteri yürüyüşleri, boykot, işgal ve grevler, şantaj ve komplo, para, devlet sırları olan bilgiler, gizli belge ve dokümanlar, megafon, hoparlör, alıcı verici cihazlar, dinleme cihazları kayıt cihazları, kodlayıcı ve kod çözücü cihazlar, fotoğraf makinesi ve tele-objektif, casus uydular⁸² psikolojik savaşın vasıtalarıdır.

Savaşlarda bir ülkenin bütünlüğünü, bağımsızlığını, asayişini, çıkarlarını ve uluslararası haklarını korumakla yükümlü veya ülkenin insanlarının mutlu yaşamalarını sağlayacak kurumlar hedef alınır. Savaşta beyannameler, barışta radyo TV yayınlarıyla birlikte, İnternet gibi teknik yollarla yıpratıcı bilgiler verilmesi planlanır.⁸³

Sivil toplum örgütlerinin baskı mekanizmaları; lobcilik, sokak gösterileri, protesto, miting, grev gibi siyasi faaliyetlerden oluşur.⁸⁴ Bu etkinlikleri sırasında sözcükler etkin olarak kullanılır.

⁸² Baştürk, **Psikolojik...**, s.107

⁸³ Tarhan, **Psikolojik...**, s.26

⁸⁴ Ömer Çaha, **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, Gendaş Kültür, İstanbul, 2000, s.64

Sözcükler objeleri temsil eden simgeler olmakla birlikte, bazı sözcük grupları duygu ve heyecan uyandıracak özelliklere sahiptir. Bu özellikleri nedeniyle propaganda yöntemlerinde çok sık kullanılırlar.

"Kalem kılıçtan üstündür." ve "Kalem fikir vermezse kılıç kesmez." atasözlerinde uygun yer ve zamanda kullanılan sözcüklerin insanları motive etmedeki önemi vurgulanmaktadır. "Psikolojik harekatta sözcükler mesajların hammaddelelerindenidir." Bazı mesajlar bir milletin kaderini etkilemiştir: Buna örnek olarak Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Türk Milletine Kurtuluş Savaşı esnasında söylediği cümleleri verebiliriz.

"Ya istiklal ya ölüm!"

"Ordular ! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri ! "

"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, O sath bütün vatandır !"

3.2.5 Hedef Kitlenin Tanımı ve Analiz Edilmesi

3.2.5.1. Hedef Kitlenin Tanımı

Psikolojik savaş, hedefiniz olan kitlenin; inançları, hoşlanıp/hoşlanmadıkları şeyleri, gülcü/zayıflı yanları gibi hassasiyetleri hakkında her şeyi öğrenmekle başlar. Psikolojik savaşa başlamak için özellikle "*hedefinizi neyin motive ettiğini*" bilmeniz gerekir.

Kitle en yalın tanımı ile belli bir coğrafi mekana yayılmış, toplumsal atomlar ya da bireyler bütünüdür.⁸⁵

Kitlenin bir siyasi eylem karşısındaki konumu ve davranış özellikleri ön plana çıkar. İletişim açısından ise kitlenin anlamı, kitle iletişim kavramına niteleyici bir özellik vermesindedir. Bu yönüyle kitle, toplumsal ve siyasal özellikler içerir.⁸⁶

⁸⁵ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.33

⁸⁶ Ertuğrul Özkök, **İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**, Tan Yayınları, Ankara 1985, s.25

İdealist felsefede kitle kavramıyla kültür kavramını birleştirerek birden fazla anlam üretilir. Herkes kitle kültürünü çoğunluğun taşıdığı kültür olduğu üzerinde hem fikirdir.⁸⁷

Kitle, ortak çıkar çerçevesinde birleşmiş bireylerin oluşturduğu bir bütündür ve bu ortak çıkar bireyleri bir davranışa ve amaca yöneltir. Bununla birlikte kitleyi oluşturanlar birbirlerini tanımazlar, aralarında son derece sınırlı bir ilişki vardır.

Toplum kelimesi, milletleri, meslekleri, cinsiyetleri, ve kendilerini bir araya toplayan rastgelme her ne olursa olsun, rasgele bir fertler topluluğunu ifade eder.⁸⁸ Toplumlaşma tek ferdin bağımsız var oluşunu ortadan kaldırır.

Toplum psikolojisi; kendilerine ustalıkla telkinde bulunulduğu zaman toplumlar kahramanlığa, nefsi fedaya ve feragate kabiliyetli olurlar.⁸⁹ Toplumlardaki aşırılık zeka ile ilgili değil hissiyatla ilgilidir. Toplum içerisinde akıl ve muhakeme kaybolur cahil ile alim olan aynı seviyede olur.

Belli bir amacı olmadan umumi bir meydanda toplanmış binlerce kişi asla psikolojik toplumu temsil etmez. Bir Psikolojik toplumun en çok göze çarpan özelliği şudur; Toplum meydana getiren kişiler kimler olursa olsun; yaşama tarzları, iş güçleri, karakterleri yahut zekaları ister benzer, ister ayrı olsun, kalabalık haline geçmiş olmaları onlara bir nevi kolektif ruh aşılarda. Bu ruh onları, her biri tek başına, ayrı ayrı buldukları halde duyacakları, düşüneceklerinden ve yapacaklarından tamimiyle başka bir tarzda hissettirir, düşündürür ve yaptırır. Bazı fikirler, bazı hisler ancak toplum halinde bulunan kişilerde meydana gelir veya fiil sahasına çıkar. Psikolojik toplum, bir an için birbiriyle kaynaşmış, karışık unsurlardan toplanmış geçici bir varlıktır.⁹⁰

Kitle toplumlarında toplumsal iletişimin önemli kesiti, yani haberin, bilginin, en geniş anlamıyla kültürün topluma yayımı, dağıtımı, bizzat bu

⁸⁷ İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **Popüler Kültür ve İletişim**, Erk, Ankara, 2005, s.254

⁸⁸ Özyurtkan, **Büyük...**, s.452

⁸⁹ Özyurtkan, **Büyük...**, s.453

⁹⁰ Özyurtkan, **Büyük...**, s.453

amaç için geliştirilen araçlar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu araçlar ve işlevleri hemen her toplumda kurumsallaşmıştır.

3.2.5.2. Hedef Kitlenin Analiz Edilmesi

Etkili bir psikolojik savaş yapabilmek için hedef kitle analizinin ayrıntılı ve gerçeği yansıtıcı şekilde yapılması gerekmektedir.

Propagandanın kaynağı ve hedefi insandır. Bu nedenle propaganda hem psikolojik hemde sosyolojik olaylarla ilişkili bilimsel bir olgudur ve bir tekniktir. Propagandacı açısından sosyoloji ve psikoloji alanı temel hareket noktaları olmaktadır. Hedefteki kitlenin yapısı, bu kitlenin propagandanın içeriğinde yer alan, ele alınan konuya, fikre ve görüşe karşı sahip olduğu tutumların niteliği ve tutumların nasıl oluştuğunun çözümlenmesi gerekmektedir.⁹¹

Modern psikolojik savaş planlaması birkaç aşamadan oluşan hedef analizini içerir. İlk aşama, olası hedef kitlenin tanımlanmasıdır. Hedef kitle tanımlanır tanımlanmaz, zayıflıklar, hassasiyetler, koşullar ve etkinlik gibi hedef kitleye ait özelliklerin analizi yapılır. Zayıflıklar (algı, motivasyon, stres ve tutum) hedef kitleyi etkileyen dört psikolojik faktördür. Hassasiyetler, hedef kitlenin aldığı mesajlara verdiği tepkiye bağlı olarak etkilenme derecesini gösterir. Hedef kitlenin içinde bulunduğu koşullar, hedef kitleyi etkileyen sosyal, ekonomik, politik, siyasi askeri ve fiziksel faktörleri içerir. Hedef etkinliği, hedef kitlenin psikolojik hareket uygulayıcılarının istediği tepkileri gösterme yeteneğidir.

Kıta ve dünya devleti özelliklerini kazanmış bütün milletler psikolojik harekât tekniğini kullanmaktadır. Bu tekniğin kullanımında en önemli husus içe veya dışa dönük psikolojik harekât uygulamalarında "temel inceleme" adını verdiğimiz sosyo-kültürel yapı analizlerinin doğru bilgiye dayalı olarak yapılması şartıdır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi her psikolojik harekât

---

⁹¹ Akarcalı, 2. Dünya..., s.4

planlaması ve uygulaması kendine has ve özeldir, tekrarı olamaz, ancak model olarak alınabilir ve uyarlanabilir. Çünkü kültür adını verdiğimiz ve bir ülkenin sosyal kurumlarının toplamından meydana gelen bütünlük, tarihî derinlik içinde meydana gelmiş tekrarlardan günümüze taşınırken teklifini ve benzersizliğini oluşturur.⁹²

Psikolojik savaşta hedef kitlenin zayıf noktaları ve hassasiyetleri anahtar faktörlerdir. Elde edilen bu veriler doğrultusunda uygun temalar, semboller ve medya seçilir, propaganda mesajları geliştirilir ve ön testi yapılır. Propagandanın dağıtımı yapılır ve özel göstergelere göre propagandanın psikolojik etkileri değerlendirilir.

Seslenen kitlenin büyüklüğü arttığı oranda o gurubu yönlendiren temalar da o denli karmaşık bir nitelik kazanmaktadır. Karşı bir devlet ve ulus kadar büyük bir birime ulaşıldığında ise, propagandist o toplumun birbirine çelişik yanlarına ayrı şekilde seslenmek zorunda kalmaktadır. Bunun son derece güç bir iş olduğu ortadadır.⁹³ Hedef kitle üzerindeki iletişimin gücü, düşmanın gözünde mesajı verenin bu işi gerçekten yapıp yapamayacağını inanılabilirliğine bağlıdır.

Hedef kitlenin analizi tamamlandığında psikolojik hareketçılar ulusal amaçları destekleyen psikolojik savaş planının ne olacağı arayışına girer.

3.2.5.3. Kitlelerin Düşüncelerini Etkileyen Etkenler

Sosyal bilimciler, insan zihninin nasıl ve hangi noktalarda direniş gösterdiğini ya da teslim olduğunu; kişi ya da grup düşüncelerinde değişim meydana getirmenin ne derece mümkün olduğunu ve böyle bir değişim için hangi vasıtaları kullanmak gerektiğini çoğunlukla keşfetmeyi başarmışlardır.

⁹² M. Cihat Özönder, "Atatürk'ün Uyguladığı Psikolojik Harekat Tarzı ve Günümüzde Savaş Sosyolojisine Duyulan İhtiyaç", **Sempozyumu Atatürk Dönemi Siyasi, Sosyal, Ekonomik Durum ve Gelişmeler** adlı bildiri, Ankara, 05-06 Haziran 1995,s.3

⁹³ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.5

Toplumlar yalnız hayalleri ile düşünebildiklerinden yine yalnız hayalleri vasıtasıyla tesir altında bulundurulabilirler.⁹⁴ Toplumlara telkin edilen fikirler her ne olursa olsun sade zihinlere hayaller halinde yerleştirilmek suretiyle kalıcı olabilir. Değişik yöntemlerle toplumun ruhuna işleyen fikirler karşı konulamaz bir kuvvet kazanır ve bir seri sonuçlar doğurur.

Kültür insan davranışının en temel ve en geniş çevresel belirleyicisidir. Kültür insan davranışını şekillendiren değerler, fikirler, tutumlar ve diğer sembollerden oluşur. Kültürün etkisini tanımlamak zordur çünkü sistemin katılımcılarının kontrolü dışında çok sayıda önemli unsur vardır. Psikolojik savaşta kullanılan ikna edici mesajlar, ulaşmaya çalıştıkları kültür tarafından tanınacak ve bu kültürlere anlamlı gelecek sembol ve temalara sahip olmalıdır.

Kültür tümüyle veya çoğunlukla düşünceye ait bir süreç olarak tanımlayan idealist felsefe içine düşen yaklaşımlar içindeki antropolojik tanımlamaya göre kültür; davranışlar setidir, inanç ve düşünce kalıpları setidir, tarihsel olarak aktarılmış sembollerle gerçekleşen anlam kalıbıdır, miras alınan ve sembolsele biçimlerde ifade edilen düşünceler sistemidir.⁹⁵ Kültür, bir toplumun veya sosyal grubun üyelerini tanımlayan düşünce, eylem ve değer kalıplarıdır.

Gramsci'nin hegemonya anlayışıyla baskın bir kültür açıklanır; Hegemonya yaşanan anlamlar ve değerler sistemidir. Yaşanırken yaşanıp deneyimlendiği için kültür toplumun büyük çoğunluğu için gerçeklik duygusu verir. Dolayısıyla, kültür belli sınıfların yaşanan egemenliği ve diğerlerinin egemenliğe boyun sunmalarıdır.⁹⁶

Propagandanın insan tabiatı üzerinde etkin olmasının en büyük sebeplerinden biri, insan denilen varlığın makine gibi mekanik bir varlık olmamasıdır. Yani her şeyden önce insan canlı bir organizmadır ve bu

⁹⁴ Özyurtkan, **Büyük...**, s.460

⁹⁵ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, 244

⁹⁶ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, 244

yönüyle de sürekli gelişme halindedir. Bu özellik insana, zaman ve zemine göre düşünce yapısında değişiklik göstermesine sebep olur. İnsan etkisinde bulunduğu şeye çoğu zaman uyar. Farklı iki temsil karşı karşıya geldiğinde propagandanın işi başlamış demektir. Menfaat ilişkileri ayrılıkları, düşünce farklılıkları bütün bunları ayrı ayrı kümelenmelere ve farklı cephele oluşmasına sebep olur.

Propaganda, muhataplarının davranışlarına tesir edecek lafzı bir vasıtaadır. Yani diğer insanlar üzerinde tesir yapma amacına yöneliktir. Propagandanın sıcak savaştan daha tehlikeli olan etkin bir silahtır. Çünkü sıcak savaşta doğrudan bedeni zarar söz konusu olurken, propaganda vasıtasıyla yapılan psikolojik saldırıda ruhi zararlar söz konusudur. Doğaldır ki ruhi darbeler bedeni darbelerden daha çok bünyeye zarar verir. Alman Marşel Hilderburg “propaganda tesir itibariyle silahların en kapsamlı ve en tahripkar olanıdır” derken propagandanın bedenden çok ruha olan tesirine işaret etmiştir.⁹⁷

Propaganda şartları değiştirmez, sadece bu şartlar altındaki inançları değiştirebilir. İnsanların inançlarını değiştirmeye zorlayamaz, fakat sadece onları istenilen şekilde davranmaya ikna edebilir.⁹⁸

Propaganda bazen kışkırtıcıdır hedef kitleyi yönlendirmeye gayret eder, böylesine propaganda çoğunlukla önemli değişimler yaratır. Buna karşılık propaganda bazen bütünleştiricidir ve pasif, kabullenici ve meydan okumayan bir kitle yaratmak için uğraş verir.⁹⁹

Her propaganda da bir veya birkaç telkin bulunur. Aşılacak fikri veya uyandırılacak duyguyu ifade veya ima eden sözlü, yazılı ya da sembol halinde olan her mesaj bir telkindir. Yapılan propaganda ne kadar mantıksız olursa;

---

⁹⁷ Osman Özsoy, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, Alfa Yayınları, İstanbul,1998, s 11

⁹⁸ Özsoy, **Propaganda...**, s.15

⁹⁹ Bektaş, **Siyasal ...**, s.35

olsun, mevcut şartlara, ve propaganda tekniğine uygun ise, etkili olmaktadır.¹⁰⁰

Egemen güçler ve liderler efsanelerin politik alanda geçerli olması için propagandadan yoğun olarak faydalanmış ve faydalanmaya devam etmektedir. Yöneticiler efsaneden güç ve yetki alarak ona dayanarak toplumu yönetebilirler. Efsane burada ideoloji işlevi görmektedir.¹⁰¹

“ikna etme” sadece reklamcılarının veya pazarlamacıların ilgi sahası değildir. Aynı zamanda hükümetler de ülkelerinin tanıtımı için büyük paralar harcarlar.¹⁰² Psikolojik savaş ikna yoluyla ulusal ve yabancı politika amaçlarına ulaşmak için desteklenen uzun vadeli çabayı gerektiren herhangi bir program olabilir. Bu anlamda ikna edici iletişimle psikolojik hareketin aynı anlamda kullanıldığı düşünülmektedir.

İkna edici bir mesaj, alıcı tarafından gönüllü biçimde benimsenecek bir görüş ya da davranış içerir.¹⁰³ İkna amaçlı başvuruların çoğunun temel aracı medyadır.¹⁰⁴ İkna, yaşamın her safhasında kendisini göstermektedir.

Hitler kavgam adlı kitabında “Ustaca bir propaganda ile insanları cennetin cehennem olduğuna ve cennette en sefil hayatı yaşadığına inandırmak mümkündür” demektedir.¹⁰⁵ Psikolojik hareket uzmanları bireylerin her sosyal sınıf için değişik ikna edici teknik ve unsurlar kullanılması gerektiğinin farkında olmalıdırlar.

Telkinin etkisini artıran iki önemli unsur vardır. Fert bir kalabalığın içindeyken, tek başına olduğundan çok daha kolay ikna edilebilir. İkinci unsur ise; fertte herhangi bir heyecan uyanmış olmasının, onu, telkine daha müsait

¹⁰⁰ Baştürk, **Psikolojik...**, s.113

¹⁰¹ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.27

¹⁰² Bektaş, **Siyasal ...**, s.51

¹⁰³ Bektaş, **Siyasal ...**, s.49

¹⁰⁴ Bektaş, **Siyasal...**, s.50

¹⁰⁵ Adolf Hitler, **Kavgam**, çev. Ö.Kenan Yalıntaş, İstanbul, Emre Yayınları, 2005 s.67

kılmasıdır. Başka bir deyimle; galeyana gelmiş hisler, propaganda için en elverişli ortamı yaratırlar.¹⁰⁶

Aile etkisini en etkili şekilde kullanmak önemlidir; araştırmalar tutum oluşumunda ailenin en güçlü ve temel rolü oynadığını ortaya koymaktadırlar.

Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir şekilde oluşturan bir eğilimdir.¹⁰⁷ Diğer bir ifadeyle tutum, davranışla anlatılan ve içten gelen bir duygudur.¹⁰⁸ Tutumlar algı ve davranışı etkiler ve insanlar tutumlarında değişime karşı direnç gösterirler. Bir tutum ne kadar insanın kendi benliğiyle ilgili ise bu tutumun değişmesine yönelik gösterilen direnç o kadar fazladır.

Etkili bir iknacı tavır ya da davranışlarında değişiklik yaratmak için amacını azami açıklıkla ortaya koyar. Propagandacı bilgi akışını kontrol etmeye, kamuoyunu elde etmeye ve davranış kalıplarını şekillendirmeye çalışır. Propagandacı amacını destekleyen düzmece bilgi kaynaklarını kullanırken, karşıt kaynaklar genellikle susturulur.

Çağdaş eleştirmenlerin pek çoğu ikna faaliyetlerine zihin kontrolü, beyin yıkama, ve gizli baştan çıkartma gibi kavramlarla atıfta bulunarak propagandanın zararlı tesirlerine dikkat çekmişlerdir.¹⁰⁹

Psikolojik savaş, yalnız düşüncelerle ihtiyaçların yayılmasındaki genel ilerlemeyi izlemekle kalmamış, bilinç altına girme olanağı ile de zenginleşmiştir.

Dar çevrelerde asıl etkili olanlar "*kamuoyu liderleri*"dir. Kitle iletişim araçlarının yaymak istedikleri düşünce ve bilgileri alıp yorumlayan ve başkalarına aktaranlar onlardır. Gelişmiş ülkelerde bile var olan bu durum, özellikle geri kalmış ülkelerde çok daha fazla geçerlidir. Öğretmen, muhtar, imam, ağa, şeyh ve benzeri kişilerin aldıkları bilgileri kendi eğilimlerine göre

¹⁰⁶ J.A.C. Brown, **Beyin Yıkama**, çev. Behzat Tanç, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2000, s.22

¹⁰⁷ Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsan ve İnsanlar**, Cem Ofset Yayıncılık, İstanbul, 1980, s.84

¹⁰⁸ J.C. Maxwell, **Kazanan Tutum**, çev. Ulaş Kaplan, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.17

¹⁰⁹ Bektaş, **Siyasal...**, s.52

süzgeçten geçirdikten sonra kırsal kesim insanına aktardıklarını biliyoruz. Kişilerin, kitle iletişim araçlarının yaymak istedikleri mesajları almaları ve yorumlamaları zorlaştıkça, bu gibi kanı ya da kamuoyu liderlerinin etkisi artmaktadır.

Kanaat Liderleri, Görece belli bir sıklıkta, diğer bireylerin tutumlarını ve/ve ya da davranışlarını teklifsiz olarak etkileyebilen kişidir.¹¹⁰

Bir bireyi psikolojik hareket mesajını kabul etmeye ikna etmek oldukça zor bir iştir. Bir kültürde sosyal sınıfa etki yapmanın bir yolu hedef kitlenin kanaat liderlerini belirlemektir. Bu kişiler sosyal konularının yanında uzmanlık esasına dayalı olarak ta seçilir. Kanaat liderlerinin medya üzerindeki etkisi medyanın kanaat liderleri üzerindeki etkisinden daha fazladır. Bu sebepten dolayı psikolojik harekatta ikna edici mesajların kanaat liderlerine yönlendirilmesi önemlidir.

Kanaat liderleri çok değişik kişiler olabilirler. Bunlara örnek vermek istersek hukukçular, emekli diplomatlar, akademisyenler, emekli generaller, büyük iş adamları, ünlü yazarlar, köylerde büyük toprak sahipleri, aşiret reisleri, dini liderler, öğretmenler, muhtar vb.

Kişilerin, kitle iletişim araçlarının yaymak istedikleri mesajı almaları ve yorumlamaları zorlaştıkça, bu gibi kanaat önderlerinin etkisi artmaktadır.¹¹¹

Kitlelerin düşüncelerini etkileyen ana etkenlerden biriside dindir. Dinin insanların yaşamlarında binlerce yıldır güçlü bir yeri olmuştur. Din, şu ya da bu biçimde, bilinen tüm insan toplumlarında görülür. Siyasal ve ekonomik amaçlara alet edilen dinsel propagandanın en önemli örneğini Haçlı Seferleri oluşturur.

İnsanoğlu nerdeyse varolduğundan beri psikolojik savaş ve propaganda ile karşı karşıyadır. İlk etapta genellikle aldatma ve kandırmaya yönelik olan bu faaliyet, özellikle 1. ve 2. Dünya savaşlarından sonra büyük bir ilerleme

¹¹⁰ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınları, Ankara 1994, s.122

¹¹¹ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.123

kaydetmiştir. Hedef direkt olarak insanın zihnidir. Onun istenilen biçimde düşünmesini sağlamaktır

Dinde reform meselesi de, siyasi, toplumsal, ekonomik, yani bir toplumu bozmak, kararsız, düzensiz, şaşkın ve hareketsiz hale getirmek isteyenlerin menfaatleri için ileri sürdükleri taktik olabilir. Çünkü hiçbir millet diğerinden geri kalmak ve başkasının kendinden ileri gitmesini istemez. Bundan dolayı milletler arasında gizli açık büyük rekabetlerin siyasi ve ahlaki yönlere çevrilmiş sinsi savaşları yüzyıllardır devam etmiş ve etmektedir.¹¹²

21 Eylül 1995 yılında Hindistan'daki bazı Hindu tapınaklarındaki tanrıların ibadete gelenlerin onlara sunduğu sütü içmek için belirlediği mucize haberleri ağızdan ağza ve radyo-televizyon aracılığıyla yayılırken, o günün sonuna dek, birkaç milyon insanın kişisel olarak tanrılara süt sunmaya çalıştıkları tahmin edilmektedir.¹¹³ Din günümüzde de propaganda aracı olarak kullanılmaktadır.

Geleneksel toplumlarda din, toplum yaşamının genelde merkezinde yer alır. Dinsel simge ve ayinler, çoğunlukla toplumun maddi kültürü ve sanatıyla bütünleşmiştir.¹¹⁴

3.2.6. Uluslararası İlişkilerde Propaganda

Propaganda ilk kez 17.yy. da kullanıldıysa da kavramın ortaya çıkışı daha da eskilere dayanır. Propaganda faaliyetleri ve ikna teknikleri toplumlarla yaşıt olduğu için hiç de yeni şeyler değildir.

1789 Fransız İhtilali ile Katolik'liği sistemli bir şekilde yaymak için oluşturulan ve dinsel bir kurumun eylem alanı olan propaganda Fransız Devrimi ile dinsel alandan siyasal alana geçmiştir. Bu çok önemli sonuçlara yol açacak farklı bir dönüşümdür.¹¹⁵

¹¹² Özyurtkan, **Büyük...**, s.45

¹¹³ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, (Der.) Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara 2005, s.526

¹¹⁴ Giddens, **Sosyoloji**, s.528

¹¹⁵ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.14

Çağdaş uluslararası ilişkilerde propaganda bir anlamda diplomasinin yerini almaya çalışan bir yöntem olarak gözükmektedir. Sonuçta propaganda kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak genişleyen diplomatik, askeri ve ekonomik yaptırımların yanında, onlarla beraber kullanılan bir yöntem olarak ulusal süreçte yer almaktadır. Dış kaynaklı haberlerin ve bu bağlamda propagandanın, davranışlar ve görüşler üzerinde oldukça etkili olduğu da açıktır. Bu etki özellikle propagandacılarla ve onların fikirlerine önemli bir karşı koymanın olmadığı durumlarda; uluslararası sorunlarla ilgili kesin bir görüşü olmayan kişilerde kendisini çok daha net biçimde göstermektedir.¹¹⁶

19 .yy. devlet ve devletin temsilcileri açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Yönetenler sadece şartlar gerektirdiği zaman değil her an kamuoyunun desteğini almak zorunda olduklarını anladıkları andan itibaren propagandaya siyasal iktidarların vazgeçilmez bir unsuru olarak değer vermişlerdir.¹¹⁷

20.yy.'da propaganda pratikleri alanında denenmesi fırsatı ilk kez I.Dünya Savaşında doğmuştur. Ulusal boyutunun yanısıra uluslararası boyutları için de oldukça uzun zaman kamuoyunun kontrol altına alınması için girişilmiş ilk sistemli çaba olmuştur. Savaş sırasında düşman kuvvetleriyle doğrudan iletişim sağlayan el ilanları ve broşürler balon ya da uçak aracılığı ile düşman bölgelerine atılmıştır.¹¹⁸

Hitler'in isteği doğrultusunda basın özgürlüğü başta olmak üzere kişisel hak ve özgürlükleri sınırlandıran "Temel Hakların Askıya Alınmasına Dair Yasa"yı kabulünden 13 gün sonra felsefe doktoru olan Joseph Goebbels'in başkanlığında kurulan "Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı" yeni bir propaganda dönemini de başlatıyordu. Daha önce hiçbir ülkede böyle bir

---

¹¹⁶ Arı, **Irak...**, s.293

¹¹⁷ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.15

¹¹⁸ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.2

bakanlık kurulmamıştı. Bu ilk ve güçlü bakanlık Almanya'da propagandanın öneminin de simgesi olmuştur.¹¹⁹

Propaganda, kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak diplomatik, ekonomik ve askeri yaptırımlarla birlikte sıkça kullanılan bir yöntem olarak da siyasal süreçteki yerini almaktadır. Bugün çoğu ülkede ve bilhassa gelişmiş batı ülkelerinde propaganda ile ilgili özel teşkilatlar kurulmuş ve bütçeden büyük kaynaklar ayrılmıştır. Günümüzde insanların düşüncelerini değiştirmek ve bu yolla dış politikalar üzerinde kendi ulusal çıkarları doğrultusunda doğrudan etki uyandırmayı amaçlayan propaganda faaliyetleri, hükümetler tarafından da etkin olarak kullanılmaktadır.

Sıcak savaşların yerini soğuk savaşların aldığı günümüz siyasi arenasında, artık düşman kabul edilen ülkelerin topraklarının ele geçirilmesi devri kapanmış, bu ülkeleri sosyal, siyasi, hukuki, ahlaki ve kültürel olarak hegemonyaları altına alma devri başlamıştır. Bu mücadelenin en büyük silahı ise psikolojik hareket faaliyetleridir.¹²⁰ Uluslararası sistemde yer alan bütün uluslararası aktörlerin karar alıcıları potansiyel birer propaganda yapımcısı durumundadırlar.

Klasik savaş metotlarının yanı sıra uygulanan bu psikolojik savaş yöntemleri savaşın şeklini değiştirmesine neden olacak kadar güçlü etkiler yarattı. Propagandacılar hedeflere göre strateji ve taktik uyguladı. Düşmana karşı mutlak zafer vurgulanırken, müttefiklere sadakat ve birlik gibi temalarla seslendirildi. Tarafsızlara kesin zafere olan inanç tekrarlanırken, yurttaşlar ise son güçlerine kadar ülke için çalışmaya ve fedakarlıkta bulunmaya teşvik edildi.¹²¹

II. Dünya Savaşı'na kadar uluslararası sistemdeki propaganda niteliği, daha çok doğrudan propaganda şeklindedir ve lider kişilikleri ile

---

¹¹⁹ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.7

¹²⁰ Çeşme, **Kansız...**, s.100

¹²¹ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.6

özdeşleşmiştir. Fakat II. Dünya Savaşı'ndan sonraki iki kutuplu sistem içinde lider kişiliğiyle bütünleşen doğrudan propagandanın yerini daha karmaşık ve dolaylı propaganda yöntemleri almıştır ve uzmanlar tarafından yürütülmüştür.

3.2.6.1. Propagandanın Tanımı ve İşlevi

Propaganda kavramı üzerine yapılan çalışmaların önemli bir bölümünde referans alınan Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi başlıklı makalesinde Terence H. Qualter propaganda için “Bir bireyin veya gurubun başka bireylerin veya gurupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için, haberleşme araçlarında yararlanarak ve bu bireylerin veya gurupların belirli bir durum veya konumundaki tepkilerin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyettir” demektedir.¹²²

Propaganda bir doktrini yaymak, hedef millet veya kitleyi fikren kazanmak, karşı tarafın zihin ve psikolojisini arz edilen tesire tabi kılmak için teşkilatlı ve devamlı surette telkinlerde bulunmak ve faaliyet göstermektir. Daha; “bir fikrin her çeşit vasıttan istifade etmek suretiyle hedef kitleye telkin edilmesidir.”¹²³

Propaganda; bireyler ve gruplar aracılığıyla diğer grupların kanılarını, görüşlerini ve davranışlarını iletişim araçlarını kullanarak propagandacının istekleri doğrultusunda etkileme, değiştirme veya kontrol altında tutmaya yönelik bilinçli bir davranıştır.¹²⁴ Bu bağlamda, ideolojilerin aktarılması ve benimsetilmesinde çağdaş iletişim tekniklerinin sağladığı büyük olanaklar fark edilerek, radyo, propagandayı başka boyutlarda evlere sokmuştur.

Bir başka kaynakta propaganda, “kamuoyunu etkilemek için gerçek, yarı gerçek ya da yalan bilgiler yaymada simgeler aracılığıyla bireylerin, grupların inançlarını, tutumlarını ya da eylemlerini etkileme yönünde sistemli

¹²² Akarcalı, **2.Dünya...**, s.11

¹²³ Özsoy, **Propaganda...**, s.6

¹²⁴ Özsoy, **Propaganda...**, s.5

gayretlerin tümü” olarak anlatılmıştır.¹²⁵ Topluma zıt fikirler telkin ederek fikir ayrılığı oluşturur.

Propagandanın amacı en kısa yoldan şöyle tarif edilmektedir; “fertlerin kabule zorunlu olmadıkları bir düşünceyi, istekleriyle kabule, yapmaya zorlanamayacakları bir hareketi istekleriyle yapmaya yöneltmektir.”¹²⁶

Propaganda, kişilere her türlü konuyu anlatmada, onların kanaatlerini etkilemede ve yönlendirmede çağın her türlü tekniği kullanılarak yapılan girişimdir.¹²⁷ Propaganda az sayı da düşünce ile sınırlandırılıp, o az sayıdaki düşünce bıkmaz usanmaz bir biçimde tekrarlanmalıdır.

Propaganda, sosyal psikologların onu tanımlarken yaptıkları gibi, en geniş anlamıyla kullanıldığında, yalın olarak tüm iletişim, eğitim ve tanıtımı kapsayan fikir ve kanaatleri etkilemek amacıyla yapılan bir girişimi ifade eder. Dar anlamıyla ise propaganda, toplumu etkilemek amacıyla simgeler ve semboller aracılığıyla bireylerin ve grupların inançlarını, tutumlarını ya da eylemlerini etkileme yönündeki sistemli gayretlerin tümüne verilen ad olmaktadır.¹²⁸

Propaganda, propagandacının hedeflediği amaca ulaşmasına yardım edecek bir cevabın alınmasını sağlayacak davranışları tavsiye etme niyetiyle yapılan önceden tasarlanmış ve sistemli faaliyetlerdir.

Çağımızda propaganda, kişilerin olduğu kadar, toplumların tutumlarını düzenlemek ve fikirlerini yaymak için de yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Fakat, propagandanın bu alandaki gücünü fazla da abartmamak gerekir. Çünkü propaganda bir araçtır ve amaca ulaşmaya da bir derecede hizmet eder.¹²⁹

---

¹²⁵ Arsev Bektaş, **Kamuoyu İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1996, s.45

¹²⁶ Özsoy, **Propaganda...**, s.9

¹²⁷ Bektaş, **Siyasal...**, s.19

¹²⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.21

¹²⁹ Servet Avşar, **Birinci Dünya Savaşında İngiliz Propagandası**, Kim Yayınları, Ankara, 2004,s.21

Aslında propaganda, istenmeyen kafalara kendi kendine girmediği gibi, ne yeni olan bir şeyi anlatma ne de inancını yitirmişleri yeniden inandırma gücüne sahiptir. Usta propagandacılar, karşıdakilerin zihninde zaten iyici belirmiş olan fikir ve umutları daha çok geliştirir ve onların içindeki gizli anlam ve duyguları yansıtabilir.¹³⁰

Propagandayı yaşamında etkin bir şekilde kullanan Hitler, “propagandanın amacı, tek tek ve bilimsel olarak kişileri bilgilendirmek değildir. Onun görevi, kitlelerin dikkatini belirli olaylar, ihtiyaçlar ve gerekler üzerine çekmektir.” ve bir başka yerde de “propagandanın görevi, örgüt için taraftar toplamaktır. İkinci görevi yeni doktrini anlatmak ve benimsetmektir.” der.¹³¹ Propaganda, kamuoyunun oluşumu sırasında özellikle kararsız kesimler üzerinde etkili olur.

Propagandanın genellikle amacı özel bir davranış şekli yaratmaktır. Propaganda her şeyden önce konuyu basitleştirip, herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir hale sokmaya çalışır. Sloganlar, etkili bir siyasal propagandanın vazgeçilmez öğelerindedir. Dost ve düşman, iyi ve kötü bellidir.

Çağımızın başında, propaganda hizmetleri, haber alma faaliyetlerinin tamamen dışında, bağımsız bir niteliğe kavuşturuldu. Rakiplerin güçsüz kılınması için dost, müttefik, tarafsız devletlerin kamuoylarını yönlendirme ve etkileme aracı haline geldi.¹³²

Propaganda tarihsel bir kavram olduğu için tarih, toplumsal bir kavram olduğu için sosyoloji, siyasal boyutu olduğu için siyaset bilimi, hedef kitleleri olduğu için sosyal psikoloji, bireyi etkilediği için psikoloji ve nihayet kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçekleştirildiği için iletişim biliminin bir alt dalıdır.¹³³

¹³⁰ Avşar, **Birinci Dünya...**, s.22

¹³¹ Hitler, **Kavgam**, s.67

¹³² Avşar, **Birinci Dünya...**, s.20

¹³³ Bektaş, **Siyasal...**, s.14

Her propagandanın bir karşı propagandası bulunur. Kendi görüşlerini yaymak isteyenler, bir yandan da karşılarındakilerin görüşlerini çürütmeye çalışırlar.

Karşı propagandada kullanılan başlıca teknikler; propagandayı önlemek, çürütmek, cevapsız bırakmak, önemsememek, kaynağı kötülemek, topluma ulaşmasını önlemek ve halkı bilinçlendirmektir.¹³⁴ Karşı-propagandanın bulunması durumunda, en iyi düzenlenmiş propagandalar bile başarısızlığa uğrayabilir.

Taktik propaganda da genel hedef, cephedeki askerin savunma ve taarruz gücünü zayıflatmak, sonuç itibariyle muharebe azim ve gücünü kırarak savaştan vazgeçirmeye çalışmaktır. Kısa vadeli sonuçların gerçekleştirilmesi amaçlanır.

Bütün propaganda faaliyetlerinde ortak bazı özellikler vardır. Bunlar; diğerlerinin tutumlarını, davranışlarını, kanaatlerini değiştirmek amacıyla hareket eden bir propagandistin varlığı, bu propagandist tarafından kullanılan sözel, yazılı veya davranışsal sembollerin varlığı, İletişim araçlarının varlığı ve bir hedefin varlığıdır. Kitle iletişim araçlarının yanlış haberleri ortaya çıkarmadaki hassasiyetinden dolayı psikolojik savaş kampanyaları son dönemde kelimesi kelimesine doğru malzemelerle sınırlandırılmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası özelliklere sahip bir propagandayı hedefleri açısından incelediğimizde; kendi halkı, dost devletlerinin halkı, düşman devletlerin halkları, tarafsız devletlerin halkları olmak üzere dört ana başlık altında toplayabiliriz.¹³⁵

Propagandanın en temel unsuru, yönelmiş olduğu hedeftir. Bu hedefin, amaca uygun belirlenmesi onun başarısı açısından çok önemlidir. Bir uluslararası Propagandist açısından genelde 4 hedeften söz edilebilir.

¹³⁴ Baştürk, **Psikolojik...**, s.114

¹³⁵ Avşar, **Birinci Dünya...**, s.22

Bunlar; propaganda yapımcısının düşman ülke halkı, dost ülke halkları, tarafsız ülke hakları ve kendi halklarıdır.

Propaganda bir bakıma ticari reklamcılığın siyasete uygulanmasıdır. Bu nedenle de Batı demokrasilerinde genellikle “siyasal reklamcılık” deyimini ile ifade edilmiştir.¹³⁶ Reklam türü propaganda, az yada çok aralıklı kampanyalarla sınırlanır, örneğin seçim kampanyaları gibi.¹³⁷

Reklam temelde bir ürünün ilk çıktığı dönemde satışını sağlayan, halka o ürünü fark ettiren bir olgudur. Tüketici o ürünün farkına vararak onu kullanıp memnun kaldığında ürünü satın almaya devam etmektedir. Reklam kullanımında amaç kötü ve kullanılmayacak ürünleri sürekli olarak sattırmak değildir. İnsanları ancak bir kere kandırabilirsiniz.¹³⁸

Reklam, yepyeni fikirler yaratması, bunları değiştirmesi ya da doğrulamaya çalışması ve bir dereceye kadar da onu taklit etmesi ile propaganda günümüzde reklama çok yaklaşmıştır. Bununla birlikte bir anlamda propaganda ticari değil, siyasal bir amaç gütmesiyle reklamdan ayrılır.¹³⁹

Propaganda da, toplumun eğitim noksanlığından özellikle psikolojik harp konusunda eğitimsiz olmasından yararlanır.¹⁴⁰

Eğitim ile propaganda arasında ki far ise; eğitimin amacı sorunları çeşitli yönleriyle ve bilimsel verilerle ortaya koymak, aynı zamanda sorunların çözümleri için seçenekler sunmak, yani bir ölçüde kişinin bilgi edinme yeteneğini geliştirerek gelişmesini sağlamaktır. Halbuki propaganda için böyle bir durum söz konusu bile değildir. Tam tersine sorun belirli bir görüş açısından ortaya konduğu gibi, gösterilen çözüm yolu da tektir. Bireyin, kaynaklara inerek kendi kendine çözüm bulmasına da izin verilmez. Ona

---

¹³⁶ Bektaş, **Siyasal...**, s.32

¹³⁷ Bektaş, **Siyasal...**, s.33

¹³⁸ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.297

¹³⁹ Bektaş, **Siyasal...**, s.32

¹⁴⁰ Baştürk, **Psikolojik...**, s.113

hazır çözüm reçeteleri sunulur.¹⁴¹ Eğitim hakikat aşkı uğruna gerçeği arar, propaganda ise gerçeği saptırarak sunar.¹⁴²

Propaganda, ancak Birinci Dünya Savaşı sonlarına doğru ilmi bir araç mahiyetini kazanmış ve gelişmeye başlamıştır.¹⁴³ Hitler ve Göbbels çağdaş propagandaya çok büyük katkılarda bulunmuşlardır. Hitler propagandayı bir silah haline getirmiştir.

Propaganda doktrinin oluşmasında asıl etkiyi yapan Lenin olmuştur. Lenin için propaganda, gerek devleti ele geçirmek, gerek devleti ele geçirdikten sonra temellerini sağlamlaştırmak ve devamını sağlamak bakımından son derece önemli bir silahtır.¹⁴⁴

Propagandanın koşullara göre kendini yenileyen özelliği ile varlığını sürdürmektedir. Çünkü insanlar topluluk halinde yaşadıkları sürece, hatta sadece iki kişi kalsalar bile her tarihsel süreçte birbirlerini kendi fikirleri yönünde etkilemeye devam edecek gibi görünmektedir.

Propagandanın tarihi insanoğlunun tarihi kadar eskidir ve konuşmanın gelişimiyle birlikte başladığı kabul edilmektedir. Fiziki güce başvurmadan insanları konuşma sayesinde kullanma veya ikna etmenin mümkün olması, insanoğlunu çok eski tarihlerden beri bu konuda bir çabaya yöneltmiştir. Denilebilir ki, propaganda; aile ve cemiyet hayatının teşekkülü ile başlamış ve gittikçe gelişerek bugün amansız bir silah haline gelmiştir.¹⁴⁵

Propagandanın görevi taraftar toplamaktır.¹⁴⁶ Propaganda gayet sınırlı konuları kapsamalı ve bunları sürekli tekrar etmelidir.¹⁴⁷

---

¹⁴¹ Bektaş, **Siyasal...**, s.48

¹⁴² Bektaş, **Siyasal...**, s.45

¹⁴³ Brown, **Beyin...**, s.72

¹⁴⁴ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.3

¹⁴⁵ Özsoy, **Propaganda...**, s.9

¹⁴⁶ Hitler, **Kavgam...**, s.350

¹⁴⁷ Hitler, **Kavgam...**, s.164

Propagandanın genel düzeydeki hedefinin belirlenmesinin ardından daha alt düzeyde hedef grupları oluşturması söz konusu olacaktır. Örneğin, propagandanın düşman ülkeye yönelmesi durumunda, propagandist bu ülkenin hangi kesimlerine, hangi toplumsal gruplarına yöneleceğini de belirlemesi gerekecektir. Bu tercih propaganda amacı ve hedef ülke özelliklerine göre belirlenir. Bununla birlikte, propagandanın etkin olabileceği bazı kesimler vardır. Bunlar;

- Çeşitli gruplara ve örgütlere dahil olan kişilerin olmayanlara oranla propagandif etkilere daha açık oldukları kabul edilmektedir.
- Yine insanların sosyal kişiliklerini oluşturan ve grup üyelerinin bir fonksiyonunun olduğu gruplardan davranışları etkilemenin en kolay ve etkili yolu grubun etkin üyelerinin davranışlarını etkilemektir.
- Belirgin görüşlere ve katı inançlara sahip olmayan gençleri de yaşlılara oranla böyle etkilere daha açıktır.

Başarılı propagandacı hedef kitlesinin temel ihtiyaçlarını, gereksinimlerini ya da korkularını sezebilen ve bunlar üzerinde oynayabilen kişidir.¹⁴⁸

Propagandanın ilkeleri; bir elden sevk ve idare, elastikiyet, plânlama ve koordinasyon, ikna ve teyit edicilik, politik ve sosyal yapıya uygunluk, yeterli süre, müsait zamanda uygulamadır.¹⁴⁹

3.2.6.2. Propagandanın Türleri

Propaganda kaynağının bilinebilirliği ve sunduğu bilginin doğruluğu çerçevesinde “beyaz, gri veya siyah propaganda” şeklinde tasnif edilir.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.66

¹⁴⁹ Baştürk, **Psikolojik...**, s.110

¹⁵⁰ Bektaş, **Siyasal...**, s.35

Beyaz propaganda kaynağı resmi ve güvenilirdir. Mesajların kaynakları kolaylıkla teşhis edilir. Yapılırken çok dikkatli olmak gerekir çünkü duyulan en küçük bir şüphesi büyük güvensizlik yaratır. Beyaz propaganda “açık propaganda” olarak da bilinir.

Beyaz propaganda doğru bilinenin savunmasını yapar. Propaganda konuları genellikle hükümetin kontrolünden geçtiği için iletilenler yarı resmi sayılır. Gelişmiş ülkeler bu propaganda yöntemini sıklıkla kullanırlar “Amerikanın Sesi” ve “Moskova Radyosu” barış zamanlarında genellikle bu tür propaganda yapmışlardır.¹⁵¹

Siyah propaganda asılsız bir kaynağa dayanır. Yalan, uydurma ve hile yöntemleriyle yaratılan bilgileri yayar. Gerçek kaynak her zaman gizlidir. Daima mesajlar başka bir kaynaktan iletiliyormuş gibi gösterilir. Kaynak ne kadar gizli ise propaganda o derece başarılı olmuş sayılır.¹⁵² Böyle bir propaganda yapılırken mesaj ve kaynak hedef kitlenin, kültürel ve siyasi değerlerine uyumlu olması gerekir.

Siyah propaganda, eğer hedef toplum rivayetlere, kışkırtmalara ve gerçeklerin saptırılmasına karşı duyarlı değilse çok çabuk olarak etkisini yitirir. Yine de düzgün olarak planlandığında siyah propaganda hayli etkili olabilir. Siyah propaganda bazı kaynaklarda aynı zamanda “kara propaganda” olarak da geçmektedir.

Gri propaganda, beyaz ile siyah propaganda arasında yer alan bir propaganda yöntemidir. Bu tür propaganda da haberin ya da mesajın kaynağı bazen açıkça ortaya konulurken bazen de gizlenir. Çoğu zaman yalan ve gerçek iç içe geçer ve rivayetler ile dedikodular kullanılır. Olaylar ise çarpıtılarak ya da abartılı bir biçimde kullanılır. Bazen gündem saptırılarak hedef kitlenin dikkati başka yöne çekilir.¹⁵³

---

¹⁵¹ Bektaş, **Siyasal...**, s.35

¹⁵² Bektaş, **Siyasal...**, s.36

¹⁵³ Bektaş, **Siyasal...**, s.37

Kaynağı açık olarak bilinen “beyaz propaganda” ve gerçekleri tam olarak söylemeyen “gri propaganda” ve gerçekleri söylemeyerek yanlış kaynak gösteren “siyah propaganda” farklı zamanlarda, birlikte veya savaş boyunca ayrı ayrı kullanılmıştır.

Leonard W.Doop propagandanın gücünü telkinden aldığını ifade ederken, bunu ikiye ayırır ve tasarlanmış ve tasarlanmamış olarak iki çeşit propaganda olduğunu savunur. Tasarlanmış propagandayı birey veya bireyler yoluyla, birey veya bireylerin tavır ve hareketlerinin kontrol edilmesi olarak tanımlarken, tasarlanmamış propagandayı da; “sırf telkin yolu ile gruptaki bireylerin tavır ve hareketlerini kontrol etmektir.”¹⁵⁴ der.

3.2.6.3. Propaganda ve Simgeler

Kişiler, içinde bulunulan kültür ortamında bu kültüre ait simgelerden oluşan bir alanda yaşar. Dil, din, ideoloji gibi simge kümeleri bu kişileri yaşamları boyunca etkiler ve onları içinde buldukları topluma bağlar. Din, dil, efsaneler, anıtlar, bayraklar, sloganlar, marşlar, para olsun tüm simgelerin yaşantımızdaki yerini göz önüne alırsak dış dünyayı bir simgeler evreni gibi tanımlamak şaşırtıcı olmamaktadır.

Propaganda simge kullanarak çeşitli duygu, özlem, istek, kızgınlık gibi kavramları aktarır. Bu simgelerin gerçeğe uyup uymadığı, doğruluğu ve çevre koşulları irdelenmez. Simgelere her toplum kendi değer yargılarına göre anlam yükler.¹⁵⁵

Bruce Smith ise propagandayı “simgeler aracılığı ile halkın inanışlarını tutumlarını ya da eylemlerini belli bir yöne kanalize etmek için sürdürülen uğraştır” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁵⁶

Çeşitli hedeflere yönelik propaganda çalışmalarında iletilmek istenen mesaj genellikle, doğrudan değil de belirli semboller aracılığıyla ifade

---

154 Nermin Abadan, **Halk Efkarı (Mefhumu ve Tesir Sahaları)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1956, s.24

¹⁵⁵ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.24

¹⁵⁶ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.19

edilmektedir. Bir mesajın hedefine ulaşması için, hedef kitlenin dikkatinin çekilmesi ve özellikleri çok önemlidir. İletilmek istenen mesaj hedef kitle tarafından anlaşılır olmalıdır. Mesela okuma-yazma bilmeyen dış politikayla ilgilenmeyen kesimlere yönelen mesajlar dikkatli seçilmeli, görüntülü, resimli yada sesli mesajlar tercih edilmelidir. Öte yandan propaganda inandırıcı olmalıdır. Gerçekten uzak, hiçbir kanıta dayanmayan, olabilirlikten uzak, bir mesaj inandırıcı olamaz.

Propaganda; kelimelerin, jestlerin ve benzeri şeylerin, başkalarının düşünce ve eylemlerini kontrol etmek amacı ile hedef kişileri ve toplulukları etkilemektedir. Bunu yaparken psikolojik uyarılar, psikolojik simgeler, değer yargıları, bilimsel olmayan verileri kullanmaktadır.¹⁵⁷

Algılamaları şekillendirme genellikle sözlü iletişim ve imajlar yardımı ile gerçekleşir ki bu da bize savaş dönemlerinde slogan, poster ve sembol kullanımının ve hatta mimarinin neden geliştiğini açıklar.¹⁵⁸

Dil, temel bir simge olarak toplumun sürekliliğini sağlayan iletişimin en temel unsurudur. Dil kendisi bir simge sistemi olduğu kadar aynı zamanda başka simgeleri de aktaran araçtır. Dil kültürün bir bölümü olarak, kültürün oluşturulması, tanıtılması ve aktarılmasındaki en önemli araçtır. Öteki simge kümeleri gibi dil de toplumla birlikte değişir ve gelişir. Bu açıdan dil, toplumsal değişimleri en iyi yansıtan sistemlerinden biridir.

Dil en temel iletişim ve kimlik/aitlik oluşturan araçtır. Dil yaşam tarzını, düşünce tarzını, hayatın nasıl düzenlendiğini ve düzenlenmesi gerektiğini anlatır. Dille insan hem kendini kendine ve dışına hem de kendi dışındakini kendine ve dışına anlatır. Dille insan yaşadığı yaşamı ve kendini anlamlandırır.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Akarcalı, **2.Dünya...**, s.20

¹⁵⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.27

¹⁵⁹ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.173

Bir ülkenin insanını “kimliğinden” ve “tarihinden” etmede en etkili yollardan biri de onu dilinden etmektir.¹⁶⁰ Dil insanın sosyal ve psikolojik varlığını üretmede, ilişkilerini kurup yürütmede temel işlevsel araçtır. Kültürün varlığı da dile bağlıdır. Dilin kendisi kültürdür ve kültür dille vardır.

3.2.6.4. Propaganda, İletişim ve Kamuoyu

Çağdaş anlamda ve bütünüyle ideolojinin aktarım aracı olarak propagandadan söz etmek ise ancak 20.yy.’da mümkün olmuştur.¹⁶¹

Propaganda etkileyici iletişimdir. Yani bir kaynaktan hedefe yöneltilen, tutum ve davranışı değiştirme amacını taşıyan tek yönlü iletişim söz konusudur.¹⁶² Günümüzde değer yargılarından arındırılmış olarak propaganda, etkileyici iletişim ile eş anlamda kullanılmaktadır.¹⁶³

İkna amaçlı iletişimde anlamayı, anlaşmayı hedefleyen samimi, dürüst, ve gerçekçi bir iletişim anlayışını paylaşımcı ve eşitlikçi bir şekilde kurmayı ilke edinmelidir. Eşitlikçi iletişimin anlamı, her insanı değerli gören, çeşitli statü, nitelik ya da özelliklerine göre farklı iletişim yaklaşımları geliştirmemek, iletişim ayrımcılığı yapmamaktır. İletişim kurduğu insanların şartlarını, kültürel özelliklerini, geleneklerini anlamalı ve saygı göstermelidir.¹⁶⁴

Siyasal İletişim çok basite indirilerek “belli ideolojik amaçlarını, toplumda belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere siyasal aktörler tarafından çeşitli iletişim tür ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişim” olarak tanımlanabilir.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.173

¹⁶¹ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.16

¹⁶² Bektaş, **Siyasal...**, s.57

¹⁶³ Bektaş, **Siyasal...**, s.57

¹⁶⁴ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.134

¹⁶⁵ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.121

Propaganda açısından ele alındığında iletişim; bir tarafın, diğer tarafın davranışını istenen yönde etkileme veya değiştirme sürecidir. Eğer beklenen etki ortaya çıkmaz ya da farklı olarak gerçekleşirse bu iletişimin başarısızlığı olarak nitelenir.¹⁶⁶

İletişim süreci, iletiyi aktaran birey, ileti ve iletinin alıcısı bireyden oluşan iki yönlü bir yapıdır. İletişimde amaç, mesajı bir bütün halinde hedefe ulaşabilmesi ve onun tarafından algılanabilmesidir.

Propagandanın siyasal hayatın içinde önemli bir yer tutması ancak 19.yy.'da ulus devletlerin oluşmasından sonradır. Yöneticilerin yönetilenlerin desteğini alma zorunluluğunu hissetmeye başladıkları bu dönemle birlikte, çeşitli yöntemler kullanarak kamuoyunun ilgisi çekilmeye çalışılmıştır.¹⁶⁷

Kamuoyu “belli bir tartışmalı sorun karşısında bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaattir”. Ancak bu tanımda ilgili grup içinde “hakim kanaatin” nasıl ortaya çıktığı ya da hangi faktörlerin etkili olduğu açık değildir. Bu konuda iki önemli unsur rol oynamaktadır. Birincisi “sayı” diğer bir ifade ile “çoğunluk”, ikincisi ise “yoğunluk” ya da “etkinlik” faktörüdür. Bir anlamda kamuoyu çoğunluğun kanaatidir, denilebilir. Bu bakımdan kamuoyu kavramında nicelik unsurlarından çok nitelik unsuru ağır basar. Sonuç olarak “kamuoyu, kendini etkin olarak duyuran kanaattir.” biçiminde tanımlanır.¹⁶⁸

Kamuoyu; kanaatlerinin, hükümetlerinin fikirlerini, kadrolarını ya da yapısını etkilemesi veya belirlemesi hakkına sahip olduklarını savunan, yönetim dışı kişilerin, “ulusu ilgilendiren sorunlar üzerinde serbestçe oluşturulup açık olarak ifadelendirilen görüşleri” olarak tanımlanmıştır.

Kamuoyu oluşumunda “demokratik toplumların bir avuç seçkin, elit tarafından yönetildiği ve siyasal kararların alınmasında seçkinlerin çok daha

¹⁶⁶ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.51

¹⁶⁷ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.2

¹⁶⁸ http://www.caginpulisi.com.tr/28/27-28-29-30.htm#_ftn1 Erişim Tarihi: 23 Aralık 2006

etkili bir rol oynadığı” düşüncesi kabul edilen bir gerçektir.¹⁶⁹ Bunlar bir anlamda kamuoyu yaratıcılarıdır. Kamuoyu yaratıcıları toplum içinde çok küçük bir grubu teşkil etmekle beraber, kamuoyunun hem kapsamı hem de oluşturulması bakımından çok önemli rol oynarlar. Kamuoyu, yani hem pasif halkın hem de aktif halkın sahip oldukları ve ifade ettikleri kanaatler çoklukla kamuoyu yaratıcılarının, önce kendi kafalarında şekillendirdikleri sonra toplum içinde dolaşıma sunarak etrafa yaydıkları kanaatleridir.¹⁷⁰

Kitlelerin "*bilinçli bir sağduyusu*" olduğu görüşü bilimsel değil, ideolojiktir. Kamuoyunun öne sürüldüğü gibi sağlıklı oluşabilmesi üç koşula bağlıdır: Bireylerin yeterli ve doğru haber almaları; aldıkları bilgileri duygularından uzak, akıllarıyla değerlendirmeleri; ve "çıkarlarını sağlama umuduyla", kamu işlerine yakın bir ilgi göstermeleri. Oysa bu üç koşulun bir araya gelmesi ve özellikle de, kamuoyunu oluşturanların çoğunluğunun bu durumda bulunması son derece zordur.

Kamuoyu ancak bazı bilgilere dayanarak oluşabilir. Kamuoyunun oluşumunda ilk aşama bu bilgilerin iletilmesidir. İkinci aşama ise iletilen bilgilerin alınması ve algılanmasını kapsar. Özellikle bu ikinci aşamada propaganda önemli rol oynamaktadır.¹⁷¹ Çünkü birey hem değişen hem de değiştiren bir varlıktır.

Kamuoyu yaratıcıları, bir toplum nüfusunun ancak yüzde 1-2'sini teşkil eden "elit" gruptur. Daha çok, dış işleri mensupları, üniversite öğretim üyeleri, askeri ve yönetsel seçkinler, yazarlar, sendikacılar ve sanayicilerden oluşur.¹⁷²

Propaganda, çoğu zaman, kamuoyunun yöneltmesi olarak ifade edilir.¹⁷³ Propaganda kamuoyunun oluşumu sürecinde, özellikle kararsız

¹⁶⁹ Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992, ss.141- 142

¹⁷⁰ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.79

¹⁷¹ Bektaş, **Siyasal...**, s.60

¹⁷² Mustafa KUTLU, **Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, Mart 2003 s.102

¹⁷³ Bektaş, **Siyasal...**, s.55

kesimler üzerinde etkili olur. Bununla birlikte aynı görüşte olanlar arasında bağlılığı artırır.

Kamuoyu üzerinde kontrol kurmak için girişilen eylemlerde temel varsayım, belirli durumlar karşısında bireylerin ne gibi tepkilerde bulunabileceğini belirleyen tutumların dış etkilerin baskısı altında olduğu ve bu etkilerin de kısmen kontrol altına alınabileceği düşüncesidir.

Propagandanın nihai amacı davranış ve davranış kalıplarını yönlendirmektir. Burada elde edilmeye çalışılan iç kamuoyundan ziyade dış kamuoyudur.¹⁷⁴

İnsan tek başına da olsa başlı başına bir güçtür. Bir araya gelmiş ve kenetlenmiş insanlar (kamuoyu) ise, daha büyük bir güçtür. Kitleleri belli düşünce etrafında bir araya getiren ve yönlendiren unsurların başında propaganda gelmektedir. Propaganda deyim yerindeyse lazer gibidir. Çünkü lazer tedavi amaçlı kullanıldığı gibi tahrip amacıyla bir silah olarak da kullanılabilir. Propaganda da, sosyal olayların yatıştırılmasında ve sağlıklı bir kamuoyu oluşturulmasında kullanılabilir gibi, art niyetli insanlar tarafından kitlelerin ajitasyonu için de kullanılabilir.

1923 yılında La Haye’de, savaşlarda hava propagandalarının yapılabileceğinin kabul edilmesi, bu tarihten sonra propagandayı resmen meşru bir silah olarak ilan etmiştir. Bu gün tüm dünyada propagandanın hedefleri; “belli dava uğruna kamuoyunu kontrol etmek ve düşman (karşı taraf) aleyhine hisler oluşturmaktır. Savaşta ise, devletin silahlı kuvvetlerinin manevi kuvvetini yüksek tutmak, düşman maneviyatını sarsmak, kendi kamuoyunun tarafsızları üzerinde kanaatler oluşturmak ve mümkünse onları kazanmaya çalışmak onların başlıca amaçları arasındadır” şeklinde sıralamaktadır.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Bektaş, **Siyasal...**, s.62

¹⁷⁵ Özsoy, **Propaganda...**, s.10

Aslında propaganda bir yerde kamuoyunun denetlenmesi amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bu nedenle de ahlaksal yönü olamaz; kendi başına ne “iyi” ne de “kötü” dür.¹⁷⁶ Propagandayı olumlu eylem olarak görenler propagandaya bilgi verme ya da uluslararası kamuoyu yaratma gibi işlevler yüklemektedir.

Kamuoyunu etkilemek ve yönlendirmek isteyenler için propaganda en önemli araçtır ve doğal olarak demokratik sistemlerin siyasetçileri de onu en etkin biçimde kullanmaya çalışırlar.

Bu nedenle günümüzde propaganda; kısaca, kamuoyu etkilemek için gerçek, yarı gerçek, ya da yalan bilgiler yaymada simgeler aracılığıyla bireylerin, grupların inançlarını, tutumlarını ya da eylemlerini etkileme yönündeki sistemli gayretlerinin tümüne verilen isim olarak tanımlanabilir.¹⁷⁷

3.2.6.5. Dezenformasyon

Propagandayı tanımlamak için kullanılan bir diğer kavram “yanlış bilgilendirme-dezenformasyon”dur. Bu çeşit propaganda, gizli hazırlandığından ve aslı gibi kullanıldığından, genellikle siyah propaganda olarak kabul edilir.¹⁷⁸ Yanlış bilgilendirme “hedef bir birey topluluk ya da ülkeye iletilen, sunulan ya da onaylanan asılsız, eksiz ya da yanlış yola sevk edici bilgidir.” Yanlış bilgilendirme yalın anlamı ile gerçek dışı ya da hatalı bilgi olmayıp , bilinçli bir şekilde rakipleri zayıflatmak için hazırlanmış ve medyaya aslında yabancı ülkeler hesabına çalışan ajanlar tarafından verilmiş haberlerdir. Bu haberler güvenilir kaynaklardan verilen gerçek bilgiler olarak sunulur. Yanlış bilgilendirmenin önde gelen tüm dünya güçleri tarafından yaygın olarak kullanıldığına dair çok sayıda kanıt bulmak mümkündür ki, bu eylem biçimi bir anlamda uluslararası politikanın gerçeklerinden birisidir.

---

¹⁷⁶ Bektaş, **Siyasal...**, s.30

¹⁷⁷ Bektaş, **Siyasal...**, s.31

¹⁷⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.38

Uluslararası güçlerle ilintili olarak propaganda ve gerçek dışı bilgi verme (desinformasyon) “psikolojik savaş” unsurlarıdır. Gerçek dışı bilgi verme yönteminin en önde gelen hedefi, halkı bilgilendirme, kamuoyunun oluşumuna yardımcı olma yükümlülüğü olan gazeteciler ve diğer kitle iletişim çalışanlarıdır.¹⁷⁹

Medya, dezenformasyonun bir numaralı kaynağı olabilmektedir. Enformasyon çağı insanları yalnızca bilgilendirmekle kalmayıp, aynı zamanda bilgi bombardımanına da tutmaktadır. Televizyon, radyo, gazete, kitap ve dergiler yoluyla her gün yüzlerce değişik konuda sunulan bilgiler gerçeklerin yalnızca küçük bir kısmı; belki de gerçeklerin gizlenmesi için kurgulanmışlardır. Bu bilgilerin azımsanmayacak bir kısmı, kasıtlı veya kasıtsız okuru/seyirciyi yanıltır.

3.2.6.6. Propaganda ve Toplumsal Denetim

Hume, toplumsal faktörlerin, insanın karakterini etkileyen rolünü vurgular. “İnsan ilişkilerinde en önemli faktörlerden birisi, sempati. Çünkü bütün toplumlarda insanın karşılıklı bağımlılığı o derece büyüktür ki, hemen hemen hiçbir insani eylem kendi başına yeterli olamaz ya da başkalarının eylemlerini referans almadan yerine getirilemez.”¹⁸⁰

Bir insanı yalnızlığa terk ederseniz, ister duygusal ister düşünsel olsun, tüm meziyetlerini kaybeder. Bunun nedeni, onun yüreğinin, hemcinslerinin yürekleriyle birlikte atmasıdır.

Her ne kadar bazı bireyler, propagandacının kendilerinin çıkarlarını içtenlikle düşündüğünü düşünebilirlerse de gerçekte propagandacının

¹⁷⁹Mustafa Mutlu, **Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, Mart 2003, s.74

¹⁸⁰ Alan Swingewood, **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.35

güdüleri bencilcedir. Bencil güdüler mutlaka olumsuz nitelikler taşımazlar ve çoğu kez bu konudaki yargı bireyin savunduğu ideolojiye göre verilir.¹⁸¹

Propagandanın en önemli özelliği muhteva ve amaca göre siyasal nitelikte olmasıdır. İnsan unsuruyla birlikte var olan propaganda, kasıtlı, bilerek veya bilmeyerek yapılabilir. Fakat propagandanın en esaslı ve acımasız olanı siyasal propagandadır. Propagandanın diğer unsurları olan reklam, ilan ve dinsel amaçlı olanları siyasal propagandadan farklı olan şeylerdir.¹⁸² Fakat dinsel propagandanın ileri boyutunu siyasal propagandadan ayırmak ve tamamen ayrı mütalaa etmek mümkün değildir.¹⁸³ propaganda hangi niyetle yapılmış olursa olsun onu kelimenin tam anlamı ile bir çeşit silah olarak değerlendirmek mümkündür.¹⁸⁴

Propaganda, toplum yararına gibi bir eylem olarak sunulmasına rağmen, belirli sınıf ya da kişilerin çıkarları doğrultusunda geliştirilmiş bir görüş veya fikrin pazarlanmasından başka bir şey değildir.¹⁸⁵

Medya, halkın bilincinin, beğeni ve tercihlerinin çok güçlü şekillendiricileri olarak kabul edilmektedir. Medyanın bu şekillendirme ve değiştirme etkisi bireyler ve genel anlamda toplum boyutuyla da sınırlı kalmayıp, toplumsal ve siyasi yapı içinde etkin bir konuma sahip olan siyasi liderleri ve meşru hükümetin politikalarını da kapsayacak boyutlara erişebilmektedir.

3.2.7. Kitle İletişim Araçlarının Psikolojik Savaşta Kullanımı

Kitle iletişim araçları güçlü etkiler yaratmaktadır. Kitle iletişim araçlarının bu gücünün, toplumların kitlesel

¹⁸¹ Bektaş, **Siyasal...**, s.29

¹⁸² Vahap Okay, **Teknik Propagandanın Esasları ve Modern Propaganda**, Okay Yayınevi, İstanbul 1957, s.5

¹⁸³ Özsoy, **Propaganda...**, s.12

¹⁸⁴ Özsoy, **Propaganda...**, s.14

¹⁸⁵ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.5

özellik kazanması ve propagandaya açık insan tipinin oluşması ile ilgili şüphesiz son yıllarda kabul edilebilir bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle iletişim alanındaki gelişmelerle ortaya çıkan kitle toplumu kavramı ile kitle iletişim araçları yan yana anılır olmuştur.

Psikolojik savaşta; toplumun tutum ve davranışlarını etkilemek amacıyla kitle iletişim araçları plânlı olarak kullanılmaktadır. Amacı hedef kitlelerde ulusal hedefleri destekleyici davranış, duygu ve tutumlar yaratmaktır. Psikolojik savaş, yüz - yüze iletişimle, işitsel araçlarla (radyo ve hoparlör), görsel araçlarla (bildiri, gazete, kitaplar, dergiler, ve / veya afişler) görsel - işitsel araçlarla (Tv.), yayılmaktadır. Temel nokta psikolojik hareketin nasıl gönderildiği değil, "Psikolojik Harekatın taşıdığı mesaj" ve "mesajların alıcıları (hedef kitleyi) nasıl etkilediği"dir.

Bu çalışmadaki medya sözcüğü, kitlesel medya olarak algılanmalıdır. Geleneksel anlamda basın, radyo ve televizyon, kitlesel medya olarak tanımlanır. Ancak kitlesel medyaya çok sayıda bulunan haber ajansları ve İnternet de dahildir.

19.yy ın yarısından beri yoğunlaşan kitle hareketleri ile kitleleri ve kültürünü anlama ve kontrol amaçlı ilgilenmede arttı.¹⁸⁶ Güç gösterimi ve gizli faaliyetler aldatma psikolojik savaş yöntemi olarak düşman grupları ve liderlerini etkilemek için tarih boyunca kullanılmıştır. Günümüzün modern psikolojik harekatı toplu iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla gerçekleşmektedir.

Özellikle kitle iletişim araçlarının çok yönlü ve baş döndürücü bir hızla geliştiği dünyamızda, psikolojik savaş faaliyetleri, profesyonel uzmanlar tarafından geliştirilerek en etkili ve en yaygın bir silah olarak kullanılmaktadır.

---

¹⁸⁶ Erdoğan; Alemdar, **Popüler...**, s.253

Bu yüzden içinde bulunduğumuz iletişim çağını, psikolojik savaşlar çağı olarak da adlandırabiliriz.¹⁸⁷

Kitle iletişim araçları özellikle televizyon ve gazete sadece bir propaganda ve tahrik aracı değil, aynı zamanda toplumu örgütleme aracıdır. “Kitle iletişim araçları etkilemenin inandırmanın ve yönlendirmenin en etkili silahları haline gelmişlerdir. Özellikle görsel iletişim araçları bir inandırma amacı olarak büyük etkinliğe sahiptirler.”¹⁸⁸

Gazete, sinema, radyo ve televizyonun toplumu etkileme araçları olarak ortaya çıkmaları, fikir aşılama (telkin, beyin yıkama, doktrin aşılama) sürecine olağanüstü bir önem kazandırmıştır.¹⁸⁹ Kitle iletişim araçları gündeminde devamlı yeni konular içerdiğinden daha önemli hale gelmektedir .

Birinci Dünya Savaşında kullanılan propaganda yöntemleri halk üzerinde büyük korkular yaratmıştır. Bu korku ve dehşet duygusu öylesine büyük ve kalıcı olmuştur ki sonraki yıllarda propaganda kavramına ve eylemine karşı duyulan kuşku ve güvensizliğin temelini oluşturmuştur. Aynı zamanda propagandanın gücünü de ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁰

Basının gelişimi ve kitle iletişim aracı olarak kullanımı, ekonomik gücü elde etmiş fakat siyasal güçten mahrum bırakılmış burjuvaların egemen siyasal sisteme karşı, özellikle demokrasi ve özgürlük çerçevesi içinde mücadelenin en popüler silahı biçiminde önümüze çıkar. Bu nedenle ki basın dördüncü güç olarak nitelendirilir.¹⁹¹

Geniş halk yığınlarını etkilemede kitle iletişim araçlarının her türüsüne başvurarak büyük bir propaganda kampanyasına girişilen Nazi Almanyası’nda propaganda bakanı Goebbels, sinemanın özellikle de belgesel türün propaganda açısından taşıdığı önemi gözden kaçırmamıştır.

¹⁸⁷ Esra Aysun, “**Psikolojik Savaşın Türkçe’si: Su Uyur Düşman Uyumaz**”, Parlatenter Dergisi, Sayı 10, Ocak 1993, s.29

¹⁸⁸ Mutlu, **Savaşlarda...**, s.52

¹⁸⁹ Bektaş, **Siyasal...**, s.19

¹⁹⁰ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.51

¹⁹¹ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.114

Kanaatlerin oluşmasını belirleyen ya da etkileyen temel unsurlar bireylerin gördükleri duydukları veya okudukları şeylerdir.¹⁹²

Kitap, 20. yy.ın başına kadar aydınların kamuoyu yaratmaktaki en etkili propaganda araçlarından birisi olmuştur. Her ne kadar kitaplar günümüzde bile önemli bir propaganda kaynağı iseler de okuyucuları sınırlıdır.

20.yy.ın propaganda açısından belki de en anlamlı özelliği aynı mesajın, aynı anda milyonlarca kişiye iletilebilmesidir. Propaganda bir mesajlar bütünüdür ve kitlelere aktarılması için bir aracın üzerine bindirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle propaganda mesajlarının yayılmasında en önemli işlevi kitle iletişim araçlarının yerine getirdiği görülür.¹⁹³

İletişim araçlarının kullanımıyla, çok geniş kitlelere kısa sürede ulaşılabilmektedir. Toplumsal iletişim siyasal katılımı artırarak, iktidar tabanının değişime ya da genişlemesinin aracı olmakta ve kamuoyunun oluşumuna da büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Yazılı kitle iletişim aracı olarak; kitap, gazete, dergi, broşür, afiş, el ilanları sayılabilir. Görsel yada sesli kitle iletişim araçları olarak; radyo, televizyon, hoparlör, tiyatro, sinema ve İnternet'i sayabiliriz.

3.2.7.1. Kitle İletişim Araçlarının Tanımı

Kitle iletişimini sağlayan ve toplumların yapısına göre, toplumdan topluma değişen yoğunluk ve düzlemde kullanılan araçlara, "Kitle İletişim Araçları" denir. Bunlar; Radyo, televizyon, video, basın, kaset, plak, sinema, kitap, dergi, tiyatro, afiş, el ilanı, duvar yazısı, miting, konser, telefon, telgraf, faks, teleks, radyolink sistemleri, bilgisayar, iletişim uyduları ve benzeridir.

Kitle İletişimi "kitle medyası" denilen (özellikle basın, radyo, ve tv gibi) araçlarla aracılanmış iletişim biçimidir.¹⁹⁴

---

¹⁹² Bektaş, **Siyasal...**, s.57

¹⁹³ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.31

¹⁹⁴ Erdoğan, **Alemdar, Popüler...**, s.94

Kitle iletişimi; düşünce ve tutumların geniş bir kitleye teknik aygıtlarla iletilmesi sürecidir.¹⁹⁵ Toplumsal denetimin sağlanması için, toplumsal biraradılığı sağlamaya yarayan önerilerin kitleye dağıtılması hayati önem taşımaktadır.¹⁹⁶

Latince kökenli bir sözcük olan medya; halka, kamuoyuna ait olan anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde ise, tüm basın-yayın ve iletişim sistemlerini içine alan geniş bir yelpazede kitle haberleşmesini sağlayan araçların hepsini kapsayan anlamı ile kullanılmaktadır. Medya artık günümüzde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle medya etiği ile uğraşılırken medyanın üçlü yapısı göz önüne alınmalıdır çünkü medyanın hem bir sanayi, hem bir kamu hizmeti, hem de siyasi bir kuruluş olması ona muğlak bir statü vermektedir.

Medya içine aldığı basın organları, radyolar ve televizyonlarla toplum içinde büyük bir güce sahiptir. Kitle haberleşmesini sağlayan bu araçların hepsine birden medya denilmekte olup, bilgi teknolojisindeki gelişmeler de göz önüne alındığında İnternet'i de bu bütün içinde düşünmek gerekmektedir.

Kitle iletişim araçlarının başlıca görevi, ülkede ve dünyada olup bitenleri yurttaşlarına duyurmak, onlara haberleri ve bilgiyi aktarmak, böylece olaylardan ve olaylara ilişkin gelişmelerden kitleleri haberdar etmektir.¹⁹⁷

Yeni kitle iletişim teknikleri aracılığıyla dünyada bilgiye ulaşmanın gitgide kolaylaşması bilgi akışının kontrolünü zorlaştırmıştır.¹⁹⁸ İster sanayileşmiş toplumda, isterse henüz gelişmeye yeni başlamış ülkelerde incelensin, kitle iletişiminin üç temel işlevi vardır; haberci işlevi, yönetime katılma ve öğretici işlevleridir.¹⁹⁹

---

¹⁹⁵ Çeşme, **Kansız...**, s.130

¹⁹⁶ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.45

¹⁹⁷ Gürol Korkmaz, **Terör ve Medya İlişkisi**, TEMÜH Yayınları, Ankara, 1999, s.2

¹⁹⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.55

¹⁹⁹ Doğan Cüceloğlu, **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitapevi, İstanbul, Haziran 2004, ss. 231-232

3.2.7.2. Kitle İletişim Araçlarının Türleri ve Özellikleri

Yazılı kitle iletişim aracı olarak; kitap, gazete, dergi, broşür, afiş, el ilanları sayılabilir. Görsel yada sesli kitle iletişim araçları olarak; radyo, televizyon, hoparlör, tiyatro, sinema ve İnternet'i sayabiliriz.

Radyo, televizyon, bilgisayar ve İnternet dinleyici ile görünmeyen bir fiziki temas sağlar; aynı zamanda, istenilen bütün sesli zeminler üzerinde gelişebilmek, bir anonsun nağmeleri ya da dost bir sesin söyleyiş tarzı sayesinde istenilen alışkanlıkları yaratmak gibi üstünlüğü vardır.²⁰⁰

“Kitle toplumu”ndan “iletişim toplumu”na geçen coğrafyalarda, basın, radyo, ve televizyon, siyaset ile doğrudan bir ilişki alanı doğurmaktadır. Kitle iletişim araçlarının süzgecinden geçen “enformasyon” bir tarafta siyasetçilere bir taraftan da siyasetçilerin kitesine ulaşmaktadır.²⁰¹

Bir milletin başka bir milleti kültürel olarak hegemonyası altına almak ve kendi kültürünü empoze etmek için kitle iletişim araçlarının en güçlü silah olarak kullanıldığı günümüzde, milli ve manevi değerlere karşı duyarlı bir medyanın önemi de artmaktadır. Günümüzde Holywod gibi dünya çapında sinema filmlerinin çevrildiği merkezlerde, psikologlar ve psikiyatrisiler de çalışmaktadır. Buradan maksat, hedef kitlenin bilinç altına yerleştirilecek mesajların tespiti ve tayinidir.²⁰²

Dergi, gazete, kitap gibi basılı; radyo, sinema, televizyon, video filmi gibi görüntülü ve sesli kitle iletişim araçları, insanlara bilgi aktarır, davranış değişikliği yapar. Bireyin ve toplumun yaşantısını etkiler. Ortak amaçların,

²⁰⁰ Özyurtkan, **Büyük...**, s.468

²⁰¹ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.149

²⁰² Çeşme, **Kansız...**, s.129

beklentilerin, duyguların, düşüncelerin, değerlerin, inançların, tutumların, eylemlerin oluşmasına katkıda bulunur.²⁰³

Sinema kendi öz yapısı nedeniyle propagandanın temel gereksinimlerini içinde bulundurmaktadır. Bu özün yanında; sinemada ve dolayısıyla sinemasal öğeler içeren görsel-işitsel medyada propagandanın işleyişiyle ilgili temel kurallarda yer almaktadır. Propagandanın işlenmesi için basit ve anlaşılır mesajlar kullanılmalıdır. Basit ve anlaşılır simgeler; yazınsal, görüntüsel, plastik ve müziksel olarak ayrılmaktadır. Her bir simge propaganda evreninde temsil ettiği anlamla özdeşleşmekte ve sözel anlamda yalın simgeler, slogan olarak biçimlenmektedir.

Görsel İletişim Araçları: Genel anlamda görüntüler, özel anlamda ise fotoğraflar toplumları etkilemek, gündemde hiç olmayan bir şeyi gündeme getirmek, kamuoyunu oluşturmak amacı doğrultusunda uzun yıllardır kullanılmaktadır.²⁰⁴ Görsel iletiler hemen algılanıveren düz anlamlarının yanı sıra, bakar bakmaz fark edilemeyen bazı gizli anlamları da barındırmaktadır.

İletişim araçları arasında dönemlerin, yaşanan olayların, acıların ve sevinçlerin hatırlanmasında fotoğraf hiç şüphesiz en önemli araçtır. Fotoğrafın anı somutlaştıran durağan yapısı, insanlığı yaşananlara karşı tanıklık etmeye davet ederek, hayata karşı durup, düşünmeye sevk etme özelliğine sahiptir. Kitlelerin bakış açısını değiştirebilme gücüne sahip olmasından ötürü, gelişen dünya ve teknolojik yaşam koşulları karşısında gücünden hiç taviz vermemiş olan fotoğraf, zaman ve mekan içinde dondurulmuş bir kesit olarak tanımlanabilir.²⁰⁵ Fotoğrafın kitle iletişimindeki öneminin bir başka nedeni de, fotoğrafın nesnelere aslına uygun kalarak anlatan bir araç olmasındandır.

²⁰³ Özcan Köknel, **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1996, s.120

²⁰⁴ www.fotomuhabiri.com/akademi/prop/prop01.html Erişim Tarihi:12 Mayıs 2006

²⁰⁵ İhsan Derman, **Sayısal Teknolojiler ve Basın Fotoğrafının Doğruluk Değeri**, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı: 2, Kasım-Aralık, 1996, Ankara, s.112

Bireyler bir fotoğrafı ellerine aldıkları zaman, fotoğrafın gerçeğin bir kesitini aktardığını gösterdiğini düşünür. Çoğu kez fotoğrafın "gerçek" i yansıttığı düşüncesi önem kazanır. Fotoğraf karşısında pek şüphe duyulmaz. Hemen kabul ediliverir. Fotoğraflar arasındaki ayırımı belirleyen etmenin fotoğrafı çeken veya kullanan kişinin o fotoğrafla çeken veya kullanan kişinin o fotoğrafla ilgili olan niyetidir.

Toplumda üretim biçimi ve ilişkileriyle birlikte yönetim ve mücadele için geliştirilen ve kullanılan iletişim araçları arasında kitle iletişimi dendiğinde önce basın teknolojisi ve bunun ürünü gazeteler akla gelir.²⁰⁶ Kitle iletişim araçları arasında ayrı bir yeri olan basında, haber-belge fotoğrafları ana malzeme olarak kullanılır.

Kitle iletişimindeki en etkili araçlardan biri olan yazılı basında çıkan hemen hemen tüm haberlerde fotoğraf kullanılmaktadır. Gerek ulusal basınımız, gerekse uluslararası basın bu önemli argümandan oldukça fazla yararlanmaktadır.

Eğitim düzeyi yüksek olanlar, gazete yayınlarını karar süreçlerinde daha çok önemseme eğilimindedirler. Ekonomik açıdan da orta düzey sahip olanlar karar verme süreçlerinde gazeteyi daha önemli olarak görmektedirler. Alt ve üst gelir düzeylerinde gazete yayınlarının önemi azalmaktadır.²⁰⁷ Gazeteler salt haber yayınlayan müesseseler olmaktan çıkıp kamuoyunun yönlendiricileri oldular.

Günümüzde, objektifliğe olan meşru iddiaları ne olursa olsun, hiçbir gazete yoktur ki anlatmak istediklerin, teknik zorunluluklar dolayısıyla, propaganda diliyle ifade etmesin.²⁰⁸ Bülten ve gazete hazırlayan kişilerin gazetecilik konusunda deneyimli ve bilgili kişiler olmaları gerektiği doğaldır. Basım ve dağıtımdaki masraflardan kaçınılmaması şartı ile çok geniş bir kitleye ulaşmak mümkündür.

---

²⁰⁶ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.114

²⁰⁷ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.167

²⁰⁸ Özyurtkan, **Büyük...**, s.468

Afiş, bir işbirliği ya da duygusal bir bağ yaratabilmek için kullanılabilir hem basit hem de karmaşık bir araçtır. Kampanyanın bağlayıcı kavramını oluşturan dört beş sözcük ve bir bakışın birleşmesinden oluşur. Kavram ve onu ifade eden ya da tamamlayan görüntüsü arasında bir uyum olması gerekmektedir.²⁰⁹

İşitsel İletişim Araçları: Radyo, her mekanda dinlenebilen, başka bir işle uğraşmaya engel olmayan bir kitle iletişim aracıdır. Kamuoyu oluşturma ve halkı yönlendirmedeki derin etkisi nedeniyle de, psikolojik savaş açısından önemini korumaktadır.

Kişilerin radyo programlarına katılımda yaşadıkları heyecan televizyon programlarına oranla daha azdır. Bir radyo programına katılan kişinin; dile hakimiyeti, diksiyonu, anlatım gücü ve kıvrak zekası görüntüsü olmayan bir ayna gibi onu halka yansıtır.

Ülkelerin uluslararası yayın yapan radyoları, bir anlamda temsil ettikleri ülkenin dünyaya yönelik sesi olup, masraflarını karşılayan ülkelerin ifade aracı olma işlevini taşımaktadır. “Söze ve sözün anlamına dayanan müzik insanı düşünmeye ve anlamlandırmaya yönlendirir. Kitle halinde üretilen müzik egemen ideolojiyi yayar.”²¹⁰

Radyo anlık bir iletişim aracıdır. Gazete ve dergi benzeri basılı kitle iletişim araçlarında olduğu gibi geri dönüp tekrar dinleme imkanı bulunmamaktadır.²¹¹

Radyonun II. Dünya Savaşı ile doruğa ulaşan politik gücü ve etkisi; iletişim araçlarının yaygınlaşması ve özellikle televizyonun çıkışı ile bir kenara itilmiştir.²¹²

Evet televizyonun yaygınlaşması nedeniyle radyo biraz kenara itilmiştir. Ancak radyo II dünya savaşı sırasında fazlasıyla kullanılan ve etkinliği

²⁰⁹ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.168

²¹⁰ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s128

²¹¹ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.164

²¹² Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.163

tartışılmaz bir propaganda vasıtasıdır. Uluslararası radyo yayıncılığı sadece geçmişin bir soğuk savaş aracı değildir. Dünya çapında telekomünikasyonun patlaması sonucu modası geçmemiştir. Uluslararası radyolar önemini, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Balkanlar'daki çalkantılı zamanlarda, baskıcı rejimlerin halkları için değerli bir bilgi kaynağı olarak yerini korumayı başarmıştır. Ayrıca, hükümetlerin halklarının bilgiye ulaşmasını kontrol etme çabaları sürdükçe uluslararası radyoların işlevleri de devam edecektir.

Görsel-İşitsel İletişim Araçları: Televizyon, kültürle ilgili günlük yaşamda popüler olanı, popüler yapıları ve popüler yapılamak isteneni taşıyan, gösteren, sunan değerlendiren, yücelten, özlüce popülerlik kimliği veren en popüler bir yönetsel iletişim aracıdır.²¹³

Hem göze hem de kulağa hitap etmesi nedeniyle etkili bir kitle iletişim aracı olan televizyonun diğer bütün kitle iletişim araçlarını gölgede bıraktığı savı yaygın kabul görmektedir.²¹⁴

Görsel iletinin gerçeklik etkisi sinemayı yazılı kaynaklara kıyasla daha çekici kılmıştır. Film genellikle duygulara ve bilinçaltına seslenmek suretiyle etkisini gösterir. Zihinlerde kalıcı olma özelliği nedeniyle, kişilerin tutumlarını, kanılarını etkilemekle yetinmeyip değerlerin kökleşmesine de yardım eder. Özellikle güncel filimler propagandaya son derece elverişlidir.²¹⁵ Mesajların, hedef kişi veya kitlenin hem kulağına hem de gözüne aynı anda hitap edecek şekilde aktarıldığı iletişim türüdür.

Soğuk Savaş dönemi, Amerikan filmlerinin etkilerinin açıkça görüldüğü bir dönem olmuştur. Afganistan'ı Sovyet işgalinden kurtaran, kahraman(!) "Rambo" ve SSCB'ye barış götürülen(!), Ivan Dragon'u en zor şartlar altında bile yenen "Rocky" öykülerinin filmleştirildiği psikolojik savaş endüstrisi ile dünyaya adalet ve barış bahşeden, Pax-Amerikana'nın akla ilk gelen, en açık örnekleridir.

²¹³ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.103

²¹⁴ Bektaş, **Siyasal...**, s.111

²¹⁵ Bektaş, **Siyasal...**,s.103

Vietnam'da savaşa ilişkin görüntülerin alınması, dağıtılması ve kullanılması konusunda basına gösterilen kolaylıkların kamuoyunda savaş aleyhtarı gösterilerin artmasına sebebiyet verdiği görüşünde olan Başkan Nixon; Vietnam Savaşında medyanın kendilerinden çok düşmanın lehine çalıştığını öne sürerek savaş meydanının kapılarını foto muhabirlerine kapatmıştır.²¹⁶

Erdoğan ve Alemdar'ın belirttiği gibi; "Televizyonun merkezileşmiş öykü anlatma sistemi sayesinde her izleyici eve bir ortak imajlar ve iletiler dünyası getirerek gelecekteki tercihleri ve kullanışları etkileyen tutumlar ekebilmektedir." Televizyon kısa vadede tercihler üzerinde etkili olmasa da uzun bir süreçte kişiler farkına varmadan kararlarını değiştirebilmektedir. Televizyon dünyadan görüntüler sunar, yorum yapar. Ulaşımı kolay görüntüler sayesinde inandırıcılığı yüksektir.

Televizyonun kamuoyunun oluşumundaki etkisi, en çok sayıda insana kısa sürede ulaşma imkanı tanımasından kaynaklanmaktadır. Özellikle görselliğe yönelik olması ve kameranın kaydettiği her öğeyi olduğu gibi izleyicisine aktarması televizyonu günümüzde en etkili iletişim araçlarından biri haline getirmiştir.²¹⁷

Alemdar ve Erdoğan, "Kitle iletişim araçları üzerindeki denetimin çeşitli olanaklar sağladığını" iddia eder. Benzer biçimde Toffler da "Medyanın toplumsal görüşün şekillenmesini ve bilgiyi kontrol edenlerin gücü de elinde tutacağını" öne sürmektedir.²¹⁸ Gücü elinde tutanlar, görüntülerin sahip olduğu gücü de kontrol ederler. Bu kontrol yayınlanacak olan görüntünün seçiminde, dağıtımında kendini yoğun biçimde hissettirir.

Sinema sağlam bir altyapıya geniş bir platforma sahiptir ve duyguları heyecanlandıran etkin bir araçtır ve korkunç bir silahtır.²¹⁹

²¹⁶ www.fotomuhabiri.com/akademi/prop/prop01.html Erişim Tarihi:12 Mayıs 2006

²¹⁷ Osman Özsoy, **Politik Propaganda Teknikleri**, Alfa Yayınları, İstanbul,1999, s.62

²¹⁸ www.fotomuhabiri.com/akademi/prop/prop01.html Erişim Tarihi:12 Mayıs 2006

²¹⁹ Özyurtkan, **Büyük...**, s.468

Amerikan çıkarları doğrultusunda görüntüler aracılığıyla kurgulanan propaganda mekanizmasının aktif bir biçimde işleyebilmesi, El Cezire televizyonunun alternatif görüntülerini yayımlamasını bir başka deyişle susturulmasını gerektirmektedir. Bu yüzden Amerikan askeri güçleri El Cezire televizyonunun birkaç kez bombalandığı bilinmektedir.

Yüz-Yüze (Kişiler Arası) İletişim Araçları: Yüz-yüze iletişim kurmanın etkisi ikna açısından büyük öneme sahiptir. Bu tür iletişim, doğrudan doğruya kişiler arası ilişkilerle ilgili gerçeklere dayanmaktadır. İletişim ne derece bireyselleşirse etkisi o kadar artmakta, konuşmayı dinleyenlerin sayısı fazlaşmaktadır.²²⁰ Yüz yüze iletişim; mesajların, arada herhangi bir vasıta olmaksızın, hedef kişi veya kitleye doğrudan doğruya aktarıldığı, sözlü ve sözsüz (beden dili) iletişimin bir arada kullanıldığı iletişim türüdür.

Yüz yüze haberleşmede konuşma türleri; konferans, nutuk, tebliğ, seminer, brifing, toplu konuşma, açık oturum, panel, forum, sempozyum, kongre, münazara, müzakere, tartışma ve benzeri etkinliklerdir.

Görüşme yapılan grup ya da kişilerin özellikleri, pozisyonları, talep ve beklentileri önceden öğrenilerek görüşmeci bu bilgiler doğrultusunda hazırlanmalıdır. Ayrıca etkin bir iletişim için ulusal ve yerel örgütler ile kanaat önderlerinin belirlenmesi ve hedef kitle analizlerinin yapılması gerekmektedir.

Kitle iletişiminin, geri iletim, iletişim ortamı, ulaşım sınırlaması ve etki yönlerinden yüz yüze iletişimden farkı vardır. Kitle iletişimi toplumun değişme yönünü ve hızını etkiler.²²¹

Yüz yüze haberleşmede etkin olmak için mesajın sunulmasında şu hususlara dikkat edilmelidir. Propagandist inançlı görünmeli, fakat katı fikirli görünmekten kaçınılmalıdır. Fikir birliği sağlanmış hususlar üzerinde durulmalı, fikir ayrılığı olan konulardan kaçınılmalıdır. Yüz yüze iletişimde beden dili çok önemli ve etkin olarak kullanılmalıdır.

²²⁰ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.174

²²¹ Cüceloğlu, **Yeniden...**, s. 234

Mitingler hedef kitle üzerinde istenen etkiyi sağlayabilmesi, mitingin düzenlenmesi ile yaratılacak atmosfere ve bu atmosferi yaratmada ise öncelikle konuşmacıya bağlıdır.

3.2.7.3. Kitle İletişim Araçlarının Toplumun Şekillenmesine Etkisi

Toplum içinde yaşayan insanların davranışlarının çoğu benzer davranışlardır. Benzer tutum ve inançları vardır. Olaylar karşısında benzer tepkiler gösterirler. Bu etkileşimlerin neticesinde meydana gelen gruba uyma davranışı bir sosyal etkileşim olayıdır. Böylece sosyal düzen yaratılır. Aynı zamanda, medyadan etkilenen bireyin, güçlü mesajların pasif alıcısı olarak anlaşılmasından, medya içeriğinin daha etkin ve seçici kullanıcısı olarak anlaşılmasına doğru bir değişim yaşandı.

Kitle iletişim araştırmaları, medyanın kullanım etkilerinin gücü hakkındaki çok değişik anlayışlardan yola çıkıp, yıllar içinde yine çok değişik anlayışlara vardı. Basmakalıp görüşe göre, bu anlayışlar dairesel bir gelişim içinde, güçlü etkiler fikrinden güçsüz etkiler fikrine geldi, sonra tekrar eskiye döndü.²²² Ancak, bu doğruysa, etkilerin niteliğiyle ilgili anlayışların da muazzam şekilde değiştiğini eklemek gerekir. Genel olarak, kısa dönemli, doğrudan ve özel etkilerden, uzun dönemli, dolaylı ve yayılmış etkilere doğru bir değişim görüldü.

Çoğu ampirik nitelikli olan, yani gözlem ve deneye dayanan, bu araştırmaların bulgularına göre medya, durum belirlemede ve gerçekliği şekillendirmede çok etkin bir role ve güce sahiptir. Bu etkiler ise daha çok, medyanın mülkiyetini ya da kontrolünü elinde bulunduran kişi ya da kesimlerin ihtiyaçları, ilgileri, istek ve beklentileri doğrultusunda gerçekleşmektedir.²²³

²²² Klaus Bruhn Jensen, Karl Erik Rosengren, İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek, (Der.) Şahin Yavuz, **Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma**, çev. Şahinde-Yiğit Yavuz, Vadi Yayınları, Ankara, 2005, s.57

²²³ Ali Arslan, **Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri**, Vadi Yayınları, Ankara 2001,s.3

Potansiyel olarak kitle iletişim araçları en azından bireylerin duygu, düşünce ve inançları üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olup, neticede bireylerin tutum ve davranışlarını değiştirebilecek bir güçte olmaktadır. Ortaya çıkabilecek bu değişikliğin yönü olumlu yönde olabileceği gibi, olumsuz yönde de olabilir. Bu durum bir çok faktöre bağlı olarak toplumdan topluma, ya da aynı toplum içinde zamana bağlı olarak ayrılıklar sergilemektedir.

Kalabalık ile halk arasındaki farkı açıklarken, Tarde halkın bilincini yaratmada kitle iletişim aracının (o zaman gazetenin) kendisinin büyük rol oynadığını ileri sürdü. Tarde'a göre, kitle iletişim araçlarıyla kültürün homojenleşmesi kitle manipülasyonunu da getirir. Kitle (halk) gerçi kalabalıktan daha az tehlikeli görünür, fakat gerçekte daha tehlikelidir.²²⁴ Çoğuna göre kitle kültürü vardır ve bu kültürün içeriği iletişim araçlarınca saptanır.²²⁵ Kitle kültürü kendine uygun, kendi tarafından yaratılan ve koşulları bir kültürü iletir. Kitle iletişimi standartlaşma talep eder ve bu standartlaşma kitle kültürü içeriğini homojenleşmeye zorlar.

Kitle iletişimi yönetsel bir iletişimdir ve etkisi ancak etki edecek diğer sosyal faaliyet koşullarının ve özellikle insanın bu koşullardaki ilişkileri sırasında birbirine yaptığı psikolojik baskılardan geçerek gerçekleşebilir.²²⁶ Gruba uyma davranışı, kişilerin benzerliğini ve dolayısıyla sosyal davranış düzenliliğini yaratır.

Kendileri için yalnızken birer yargı standardı geliştirmiş olan bireyler, grup halindeyken ortak bir standarda, bir yargıya doğru yönelmekte, bu şekilde bireysel olarak geliştirdikleri sübjektif gerçeğin yerine grubun geliştirdiği sosyal gerçek geçmektedir.²²⁷ Devamlı olarak artan grup sayısına paralel olarak uyma davranışında da devamlı artma görülmektedir.

²²⁴ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.254-255

²²⁵ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.257

²²⁶ Erdoğan, Alemdar, **Popüler...**, s.100

²²⁷ Kağıtçıbaşı, **İnsan...**, s.55

Sosyal psikologlar, bir insanın tek başına yaptığından daha fazlasını, grup içinde yaptığını ortaya koymuştur. Grup içinde olmak kişinin güdülenmesini ve etkinlik düzeyini yükseltmektedir.²²⁸ Gruptaki kimselerin sayısından ziyade hepsinin aynı fikirde olmasının uyma davranışını etkilemekteki önemi büyüktür.

Kitle iletişim araçlarına güven duyulduğunda önemi artmaktadır. Kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşturma ve toplumu yönlendirmedeki etkisi çok büyüktür.

Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki işlevleri toplumu bilgilendirmek ve ülke menfaatleri doğrultusunda ortak bir hedefe yönlendirmektir. Kültürel değerlere sahip çıkılması, eğitim düzeyinin yükseltilmesi, bireylerin maddi ve manevi olarak geliştirilmesi yönünde çaba sarf edilmesi, ayrıca eğlendirici yayınlara yer verilerek toplumun eğlence ihtiyacına katkıda bulunulması da kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında yer almaktadır.²²⁹ Medya, toplumu kendi araçlarını kullanarak istediği amaç doğrultusunda bilgilendirmektedir.

Kitle iletişim araçlarının sahipliğini ya da kontrolünü elinde bulunduran kişi ya da gruplar, haberleri ve iletileri ilgi ve istekleri doğrultusunda tahrif ederek değiştirebilirler. Böylece insanların kanaatlerini, düşüncelerini ve şeylere yükledikleri anlamları şekillendirme yetisini kendi tekellerinde bulundurmaya isteyebilirler.

Bazı ideolojiler, kitle iletişim araçları tarafından daha bir yüceltilerek, meşrulaştırılarak, ayrıntılı olarak ele alınırlar ve geniş izleyici kitlelerine ikna edicilik ve parıltılı bir çekicilik içerisinde dağıtılırlar.²³⁰

Toplumsal iletişim süreci, diğer bir deyişle günümüzün bir özelliği olarak kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleşen kitle iletişim süreci, siyasal

²²⁸ Mehmet Silah, **Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimleri)**, Gazi Yayınevi, İstanbul, 2000, s.210

²²⁹ Çeşme, **Kansız...**, s.133

²³⁰ James Lull, **Medya İletişim, Kültür**, çev. Nazife Güngör, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, s.22

toplumsallaşmanın en temel unsurudur.²³¹ Kitle iletişim araçları, yeni davranışların kazanılmasında ve önerilen tiplere benzememiz de güçlü etkilere sahiptir.²³² Dünya kamuoyu son 50 yılda ortaya çıkan köklü toplumsal değişmelerin etkisini bir yana bırakarak, suçluluğun artmasıyla kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması arasında bir ilişki kurmak eğilimi içindedir.

Bunun da ötesinde medya kimi güçler tarafından, ulusal kimliği köreltmek, ulusal birlik ve beraberlik duygularını zayıflatmak, toplumsal huzur ve barış ortamını bozup, toplumu kaos ve kargaşanın içine sürüklemek amacıyla kullanılma potansiyeline de haizdir. “Dostluk kurup sürdürmek, gizli ajanlar aracılığı ile çeşitli söylenti ve dedikodular ile sinir savaşını besler, kamuoyunu doğru-yanlış haber seline boğarak halkı böler. Sinema, televizyon, radyo, bilgisayar ve İnternet savaş propagandacısının en sadık yardımcısıdır.”²³³

Günümüzde çağdaş teknoloji, mesajların iletişimini anında iletmeye muktedir olduğu, yazılı ve görsel medyanın tüm dünyadaki gelişimi inanılmaz boyutlara vardığından, herhangi bir ülkenin kendi vatandaşlarını dünyanın geri kalan kısmınca ulaşılabilen haberler ve tartışma düşüncelerinden soyutlayamaz.

Yapılan çeşitli araştırmalar, kitle iletişim araçlarının siyasal bilinç ve kanaatleri oluşturmada ve oluşan kanaatleri değiştirmede etkili olduklarını ortaya koymuşlardır.²³⁴ Ancak tersini savunan görüşlerde mevcuttur. 1940’ lar da başlayan kitle iletişim araçlarının bireyleri etkilediği üzerinde yapılan araştırmalar, etki düzeyinin sınırlı olduğunu ya da dolaylı bir etkinin söz konusu olabileceği üzerinde sonuçlanmıştır. Böyle bir sonucun nedenlerinden biri “etki” sözcüğünden neyin kastedildiğinin açık olarak belirlenmediğinden kaynaklandığı ifade edilir. İkinci bir neden ise kitle içindeki bireyin, çeşitli kanallardan kendisine yöneltilen haber ve yorumların hepsine açık

²³¹ Bektaş, **Siyasal...**, s.40

²³² Akarcalı, **2.Dünya...**, s.45

²³³ Özyurtkan, **Büyük...**, s.468

²³⁴ Bektaş, **Siyasal...**, s.96

olmamasıdır. Bu haber yığını içinde yalnızca kendi seçtiklerine kulak verir. Kendi ilgi alanına giren, kendince önem taşıyan konuları kendi görüşlerine, yerleşmiş düşünce ve kanaatlerine uygun olanları seçme eğilimindedir. Psikolojide bu eğilime “algıda seçicilik” adı verilmektedir.²³⁵

Kitle iletişim araçları, insanlar politikayla ilgili tartışmaya başladıklarında daha önemli hale gelmektedir.

1970’li yıllarda iletişim teknolojisindeki gelişmeler, yayıncılığın devlet tekeline çıkıp daha özgür hale gelmesi, dünyanın global kelimesi ve ilintili kavramlarla tanışması vb. bir çok gelişme kitle iletişim araçlarının önemini artmasına sebebiyet vermiştir. Kitle iletişim araçları yükledikleri sosyal, siyasal, enformatik ve ekonomik fonksiyonları ile sosyal hayatı etkilemektedir.²³⁶

Medya, aynı zamanda, kitleleri fiziksel olarak bir araya getirmeden bir arada tutmanın en kolay ve etkili aracıdır. Aynı mesaj, radyo, gazete, televizyon ve hatta sinemayla anında kitlelere iletilebilmekte, dolayısıyla kitleler istendiğinde kolaylıkla yoğun bir propaganda ile karşı karşıya bırakılabilmektedir.²³⁷ Kitle iletişim araçlarının gündemi belirledikleri ve sorunları günü gününe sürekli yeniden tanımladıkları görüşü giderek ağırlık kazanmaktadır.

Basını dar anlamda “gazete” olarak ele alacak olursak, gazetelerin, yakın ve uzak geçmişin ya da günün haber ve olaylarının verilmesinde, kanaat ve düşüncelerin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, halkın dikkatini ülkenin ana davaları üzerinde toplamada ve okuyucuların genel kültürlerini artırmada son derece önemli rol oynadığı açıktır.²³⁸

Kitle iletişiminin büyüyerek örgütlenmesi sonucu birey, farkına varmadan kitle iletişim kaynaklarının etkisi altına girer ve iletişim

²³⁵ http://www.caginpulisi.com.tr/28/27-28-29-30.htm#_ftn1 Erişim Tarihi: 06 Aralık 2006

²³⁶ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.123

²³⁷ Bektaş, **Siyasal...**, s.58

²³⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.99

merkezlerinin hazırladığı kalıplar içinde kendini algılamaya başlar.²³⁹ Belli bir yaşa gelmiş ve gerçeğe ulaşabilmek için başka kaynaklara yönelebilen kesimler bir yana, medyanın tehdidi altındaki en önemli kesim, gençlerdir. Gençler, medya hakkında genellikle kuşkucu değil, tam tersine onun bilgilendirici ve zaman zaman eğlendirici olduğuna dair kanaatlere sahiptir.

Psikolojik Savaşta düşmanın propaganda araçlarını tespit edip ona göre önlemler almak gerekmektedir. Bunlardan en birincisi böl yönet ilkesidir. Bunun uygulaması değişik alanlarda görülebilmektedir. Ayrıca doğurabilecek en ufak bir ayrıntı bile bu amaçla değerlendirilmektedir. Din, mezhep, sınıf, dil, siyasi görüş, etnik hatta mesleki farklılıklar sürekli işlenerek insanların arası açılmaktadır. Bu stratejinin temeli grup dayanışmasının yıkılmasıdır. Milleti de geniş bir grup olarak ele alırsak; aradaki birlik ruhunun yıkılması milletinde yıkılmasına neden olabilecektir. Burada, medya, planın yürütülmesinde en önemli araçtır.²⁴⁰

İletişim olanaklarının artmasıyla, ufak bir grup iletişim araç ve gereçlerini elinde bulundurarak, toplumun tümüne egemen olabilme çabası içine girer.²⁴¹

Kitle iletişiminin toplumun değişmesine katkısı var mıdır? “Kitle İletişimi toplumu ve kültürü hangi yönde etkiliyor?” gibi sorulara açık seçik cevap vermek sanıldığından daha zordur. Toplumun değişmesinde, “bireylerin düşünce ve duygularını belirli bir yönde değiştirme” anlaşılıyorsa, birinci sorunun cevabı hem “Evet” hem de “hayır” olabilir. Söz konusu toplumda iletişim kaynaklarını denetleyen kişiler ve kurumlar, o belirli yöndeki değişime taraftarlarsa ve bu amaçla yayınlarını sürdürürlerse, zaman içinde toplumda istenilen yönde bir değişme ortaya çıkabilir. Ortaya çıkabilir diyorum, çünkü, toplumun belirli yönde değişmesini, sadece kitle iletişimi belirlemez; siyasal, askeri, ekonomik birçok ögenin oluşturduğu karmaşık etkenler, bir ulusun siyasal ideolojisini, ekonomik yaklaşımını, eğitim anlayışını biçimler. Eğer

²³⁹ Cüceloğlu, **Yeniden...**, s.232-233

²⁴⁰ Çeşme, **Kansız...**, s.105

²⁴¹ Çeşme, **Kansız...**, s. 233

toplum değişmesi, belirli bir yön düşünülmeden, “sadece değişim” olarak anlaşılıyorsa, o zaman, yukarıdaki sorulara daha rahat bir biçimde “evet” denilebilir. Çünkü, kitle iletişiminin getirdiği yaygın etkileşim, şu ya da bu yönde, mutlaka bir değişim getirir.²⁴²

3.2.7.4. Kitle İletişim Araçları ve Propaganda

Teknoloji geliştikçe propagandacılar ellerinde kendilerini daha güçlü kılan gelişmiş aletler bulmuşlardır.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının kamuoyu etkileme gücü yadsınamaz bir gerçek olarak kabul edilmektedir.²⁴³ Propagandanın kitlelerin ikna etme gücü fark edildiği andan itibaren, bu gücü kendi fikir ve kanaatlerini yaymak ve taraftar toplamak için kullananların sayısı artmaya başladı.

Ortaçağın toplumsal yapısında kilise ve feodal beylerin el yazmaları ve yerel iletişim araçları nasıl etkili bir rol oynuyorsa, bugünkü modern-kapitalist toplumların yaygın tüketime dayalı evrensel yapısında da basın, sinema, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları benzer rolleri devraldılar. Eflatun, ideal sistemin boyutlarını, siyasal önderin sesini duyurabileceği ölçüde sınırlandırır. Bugün ise kitle iletişim araçları, siyasal iktidarın etkileme gücünü evrenselleştirmiştir.

Özellikle kitle iletişim araçlarının çok yönlü ve baş döndürücü bir hızla geliştii dünyamızda, psikolojik savaş faaliyetleri, uzman personel vasıtasıyla geliştirilerek en etkili ve en yaygın bir silah olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden içinde bulunduğumuz “iletişim çağı”nı, “psikolojik savaşlar” çağı olarak adlandırabiliriz.²⁴⁴

Kişilere ne olmaları ve nasıl olmaları gerektiğini telkin ederek bu yönde bir talep ve istek olmasını sağlayarak, bireylere benimsedikleri yeni kişiliklere

²⁴² Cüceloğlu, **Yeniden...**, s.222-223

²⁴³ Bektaş, **Siyasal...**, s.96

²⁴⁴ Çeşme, **Kansız...**, s.101

sahip olmak için neler yapmaları gerektiğini de göstermektedir. Bu mekanizmanın süzgecinden geçen kişi ya kendine önerilen kişiliği benimsemek ya da kaçıışı tercih etmek zorunda kalacaktır. İşte bu gerçekten hareket eden propaganda, iletişim araçlarını kullanırken, bu araçlar yaşanan ya da yaşanması gereken gerçek bir dünyayı değil, üretilen yapay dünyayı yansıtmaktadır.²⁴⁵

Günümüzde kitle iletişim olanaklarının çok artması sonucunda propaganda da iletişimden etkilenmektedir. Çoğu medya mesajları açık olmaktan çok kapalıdır.²⁴⁶ İletişim bilimcilerine göre propaganda iletişim ve toplumsal etkileşim süreci içerisinde oluşmaktadır.

Kültür ve toplum, yapıları gereği, değişen ihtiyaçlar ve beklentiler doğrultusunda sürekli değişmek arzusu içindedir. Bu değişim sürecini meşru kılma araçlarından biriside medya, özellikle televizyondur. Kitle iletişim araçlarının birey, kurum ve toplum kültürü üzerinde önemli etkileri olduğu bilinen bir gerçektir.

Kültür, çok öz olarak “bir toplumun yaşam tarzı” şeklinde tanımlanabilir. İnsan düşüncesinin, duygusunun ve emeğinin ürünü olan her şeyi kültürün temel unsurları arasında sayabiliriz. Konu bu açıdan ele alındığında örf, adet, gelenek, görenek, ahlak kuralları, inanç sistemleri ve her türlü toplumsal değerler, normlar ve davranış biçimlerinin yanı sıra bilgi, sanat, bütün unsurlarıyla bir iletişim aracı olan dil, her türlü semboller, giyim-kuşam tarzı, yeme-içme alışkanlıkları ve biçimleri gibi maddi olmayan unsurlarla birlikte giysiler, besin ürünleri, teknik, günlük yaşamda kullanılan her türlü araç-gereçler gibi maddi unsurlar da kültürün ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Kültür açısından bakıldığında kitle iletişim süreci, bir toplumun kendi kültürünü üyelerine aktarması süreci şeklinde de tanımlayabiliriz.²⁴⁷

---

²⁴⁵ Akarcalı, **2. Dünya...**, s.46

²⁴⁶ Lull, **Medya...**, s.39

²⁴⁷ Arslan, **Medyanın...**, s.16

Demokratik sistemlerde, değişik toplumsal örgüt ve baskı grubu temsilcileri kendi fikirleri etrafında kamuoyu oluşturmak amacıyla sahip buldukları ya da etkileyebildikleri gazeteleri kullanma yoluna gitmişler, bu nedenle de gazeteler, bazen gerçeği değil, fakat çıkara uygun olarak değiştirilmiş gerçeği ifade etmek ve yaymak siyasetini benimsemişlerdir.²⁴⁸

İki Dünya Savaşı sırasında da gazeteler kamunun temel bilgilendirme kaynakları olmuşlar ve bu özelliklerinden dolayı da propaganda için yaygın biçimde kullanılmışlardır.

Gelişen teknolojilerle birlikte bir merkezden kitlesel olarak kültürel üretim yapılmakta ve bu ürünler geniş kitleler tarafından pasif olarak tüketilmektedir.

3.2.7.5. İnternet'in Psikolojik Savaşta Kullanımı

İnternet kendiliğinden oluşmuş, insan çevresiyle birlikte evrim içinde hızlı bir iletişim ağıdır. Kaotik, anarşik ve hiçbir bakımdan merkezileşmemiş bir yapısı vardır. Hiçbir merkezi organı tarafından yönetilemez, hiç kimsenin iyiliğinde değildir ve artık hiç kimse onun gelişmesini durduramaz.²⁴⁹

İnternet kullanımı, bireysel özgürlük kavramı ve bilgi edinim koşullarını olumlu yönde etkilerken, bir yandan da günümüzde dezenformasyon ve psikolojik savaş aracı olarak ön plana çıkmaktadır.

İnternet yazılı ve görsel işitsel basının özelliklerini taşıyan, fakat buna ek olarak iki yönlü iletişimi kolaylaştıran elektronik bir ortamdır. Bu ortamdaki iletişim süreci fiziksel anlamda yüz-yüze olmadığı gibi, zamanla sınırlı da değildir. Dolayısı ile kullanıcılar ve örgütler birbirleriyle yer ve zamana bağlı olmaksızın doğrudan iletişim kurabilmektedirler.

²⁴⁸ Bektaş, **Siyasal...**, s.101

²⁴⁹ Joel de Rosnay, **Ortak Yaşar İnsan Üçüncü Binyıla Bakışlar**, çev.İsmet Birkan, Telos Yayıncılık, İstanbul 1998, s.94

Hem telefonların hem de bilgisayarların kişiselleşip tek tek bireylerin kullanımına sunulması, İnternet aracılığıyla bilgisayar tabanlı küresel bir iletişim ağı oluşumu etkin bir psikolojik savaş aracı yapmıştır.

Yeni bir iletişim platformu olan İnternet içerik, zaman ve mekan bazında; halkla ilişkiler başta olmak üzere birçok yönetsel fonksiyonu değiştireceği muhakkaktır.²⁵⁰ Bu gün İnternet üzerinden hareketli video görüntüsü, ses ve resim çok kolaydır. Bilgisayar destekli kamera sistemleri ile hedef kitleye ulaşmak anında olabilmekte ve bu yolu kullanmak çok ucuzdur.

Yapılan çalışmalar İnternet'in sadece sosyal bir döngüyü değil, aynı zamanda sosyal bir teknolojiyi, gelişmiş bir iletişim aracını ifade ettiği öne sürülmüştür. Gündelik iletişimi dönüştürme potansiyeline sahip bir aracın kamusal düzeyde etkilerinin olması kaçınılmazdır.²⁵¹

İnternet'in yeni bir kamusal alan yaratarak güç ilişkilerini yeniden düzenleyebileceği ve siyasal sürecin kendini yenilemesine olanak sağlayabileceği ileri sürülmektedir.²⁵² İnternet; günümüz iletişim teknolojileri arasında en hızlı ve ucuz olanıdır ve diğer bütün iletişim ortamlarını kendinde barındırabilecek bir medya olmaktadır. Bununla birlikte grup etkileşimini, fikirsel bazda tartışma fırsatını ve bilginin yayılmasını kolaylaştırmakta ve artırmaktadır.

İnternet'in en büyük artılarında birisi etkileşimli bir ortam sunabilmesidir. Bu da diğer iletişim araçları ile arasındaki önemli bir farktır. Kullanımında öncelik verilmektedir.

Dünya üzerindeki bölge ve ülkelere göre İnternet'in siyasal yaşama etkileri değişiklik göstermektedir. İnternet'in gözlemlenebilir etkileşimi gelişmiş ülkeler için söz konusudur.

İnternet teknolojisinin sahip olduğu olanaklar gelişmiş ülkelerde siyasal kimlik ve organizasyonların dikkatini çekmiş bulunmaktadır. Temelde

²⁵⁰ <http://www.halklailiskiler.com.tr/index.asp>.Erişim Tarihi: 12 Ocak 2007

²⁵¹ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.180

²⁵² Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.181

etkileşimli, kontrollü, hızlı, ucuz ve bütünleşik bir araç olma üzerine kurulu olanaklar, siyasal alanda kampanyaları hızlı bir şekilde etkilemektedir. Bu yüzden hem İnternet hem de İnternet'in siyasal alanda kullanımına yönelik gelişmeler ülkemizde hızlı bir süreç yaşamaktadır.

E-posta görelili olarak normal postaya göre avantajlara sahiptir. Öncelikle bir ücret ödemenize gerek bulunmamakta, ayrıca dünyanın neresinde olursa olsun, saniyelerle sürececek bir zaman diliminde size ulaşmaktadır. Kaybolma riski yoktur. Her ne kadar güvenlik ile ilgili çekincemeler ve sakıncalar varsa da e-postanızı sizden başkası okuyamamaktadır. Ayrıca istemediğiniz "spam" adı verilen e-postaları reddedebilir, engelleyebilir, hatta hiç gelmemesini bile sağlayabilirsiniz.²⁵³ İnternet'in sunduğu bu imkan psikolojik savaş araçları içerisinde önemli bir yer almasını sağlamaktadır.

3.3. Devletlerin Uluslararası Güç Mücadelesinde Etkin Olmak İçin Uyguladıkları Psikolojik Savaş Örnekleri

M.S. 13.yy.da Cengiz Han, psikolojik hareket yöntemlerini uygulayarak dünyanın en büyük imparatorluğunu kurmuştur. Gerçekte Cengiz Han'ın ordusu sanıldığı kadar büyük değildir. Cengiz Han askeri harekate girişmeden önce ajanlarını gönderir ve ordusunun büyüklüğü, kuvveti, vahşiliği ve acımasızlığı hakkında propaganda yaptırırdı.²⁵⁴

Moğol orduları savaş alanına gelmeden önce çevrede kendilerinin çok büyük bir ordu olduğunu, karşı taraftan daha güçlü olduklarını, ortalığı yakıp yıkacaklarını propaganda ederler ve düşmanı psikolojik olarak çökertirlerdi.

Timur'un Anadolu üzerine sefere çıktığında, Osmanlı topraklarına gönderdiği derviş kıyafetindeki adamlarından çok yararlanmış ve bu insanların ortaya attığı söylentiler ve Timur ordusunun kalabalıklığı

²⁵³ Aktaş, **Bir Siyasal...**, s.227

²⁵⁴ Alkan, **Bir Siyasal...**, s.15

hakkındaki yaydıkları propaganda ile Anadolu insanının direnç gücünü oldukça kırmıştır.²⁵⁵

Kanuni Sultan Süleyman'ın, 5-6 Eylül 1566 gecesi Macaristan'da Zigetvar kuşatması sırasında çadırında ölmesi bir krize yol açtı. Savaş sürüyordu, nasıl sonuçlanacağı bilinmiyordu ve tahtın varisi uzaklardaydı. Yeni sultan II. Selim İstanbul'a gidinceye dek Kanuni'nin kısmen mumyalanan cesedi üç hafta süresince tahtırevanda taşındıktan sonra padişahın öldüğü açıklandı. Tahtırevanın perdelerinin arkasından ordularımıza komuta eden Sultan yalnızca bir simgeydi.²⁵⁶

Birinci Dünya Savaşı devam ederken "Propagandayı", "Dezenformasyonu" ve "Ajitasyonu", ülke içinde ve dışında, varlığının devamı için temel şart olarak kabul eden Sovyet ihtilali ve Bolşevik rejim propaganda faaliyetlerinin kapsamını ve özelliklerini geliştirdi. Siyasi görüşlerin, düşüncelerin ve bir ideolojinin propaganda ile benimsetilip, yaygınlaştırılacağı, rakip düşünce ve ideolojilerinin etkisiz kılınabileceği en geniş biçimde bu rejimle birlikte ortaya kondu ve uygulandı.²⁵⁷

İki savaş arası dönemde Almanlar psikolojinin olası kullanım alanlarını daha önce olmadığı şekilde geliştirdiler ve on yılın sonunda Alman ordusunda, demir yollarında, posta hizmetlerinde, ticari taşımacılıkta, işçi değişiminde, istatistik bürolarında ve polis kuvvetinde deney laboratuvarları kurdular. 1930'lu yılların başlarında kitlesel psikolojik testleri en azından 13 Alman üniversitesi ve 9 teknoloji enstitüsünde uygulanmaktaydı ve her bir test reklamcılık, revizyonist tarih araçları yoluyla manipülasyon ya da yeni üretilen hikayeler gibi propaganda mesajlarına karşı verilen duygusal ve davranışsal tepki vermekteydi.²⁵⁸

²⁵⁵ Özsoy, **Propaganda...**, s.26

²⁵⁶ Bernard Lewis, **Ortadoğu**, çev. Selen Y. Kölay. ,Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2006, s.148

²⁵⁷ Avşar, **Birinci Dünya...**, s.20-21

²⁵⁸ Çeşme, **Kansız...**, s.104

II. Dünya Savaşından sonra yapılan değerlendirmeler psikolojik hareket faaliyetlerinin yalnızca savaş zamanında değil barış döneminde de kullanılabileceğini göstermektedir. Öyle ki psikolojik hareket faaliyetleri yardımıyla sıcak savaşlarda dahi ulaşılamayan sonuçlara ulaşılmış hatta bir çok ülke ve toplumlar dolaylı olarak çeşitli güçlerin etki ve yöntemi altına girmişlerdir.²⁵⁹

Adolf Hitler'in yönetimindeki Naziler, kitle iletişim araçlarının gücünü keşfetmişler ve siyasal propaganda yürütmek için bu araçları etkili bir biçimde kullanmışlardı. Adolf Hitler'in propagandadan sorumlu bakanı Goebbels, kitleleri Nasyonel Sosyalist partiye çekmekte oldukça başarılıydı. Naziler, propagandalarını, büyük kitlelerin toplandığı, kusursuz bir düzen içinde yerleşerek marşlar söylediği, dev Nazi flamaları ve çiçeklerle süslenmiş, görkemli toplantıların yanı sıra, özellikle sinema ve fotoğraf yoluyla yürütüyorlardı. Fotoğraf ve sinema, Nazilere idealini kurdukları "üstün insanı" imgeleştirme olanağı sağlıyordu. Fotoğraflar yoluyla gürbüz, sağlıklı, ari, gençler, topluma örnek olarak sunuluyordu.

Çağımızda yaygın olarak kullanılan dergi, gazete, kitap gibi basılı; sinema, TV gibi görüntülü ve sesli iletişim araçları, insanlara aktardıkları bilgi ve neden oldukları davranış değişikliğiyle ortak amaçların, beklentilerin, değerlerin, inançların, duygu ve düşüncelerin oluşmasında önemli rol oynarlar.²⁶⁰

Uluslararası radyoların tarihsel geçmişi, doğuşları ve gelişmelerinin çok kaygan ve riskli bir zeminde gerçekleştiğini göstermektedir. Bunun en somut örneği ise, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği radyolarıdır. II.Dünya Savaşı sırasında uluslararası radyolar yayınlarda iki farklı yöntem uygulamışlardır. Bunlardan birinci yöntem, düşmana karşı ne kadar güçlü olduklarının vurgulanması şeklindeydi. İkincisi, yöntemde ise, düşmanı aşağılayan zayıf, güçsüz tanıtım yayınları yapılmaktaydı.

²⁵⁹ Alkan, **Psikolojik...**, s.8

²⁶⁰ Özcan Köknel, **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1986, s.434

Bütün siyasi rejimler, resmi ve gayri resmi eğitim programlarıyla, vatandaşları arasında ortak bir kimliği geliştirmek, farklılıkları ortadan kaldırmak, rejimleri için meşruluk kazanmak, iktidarları için sadakat sağlamak amacıyla çalışırlar. Bunun için kitaplar ve özellikle de tarih kitapları üzerinde sıkı bir denetim kurarlar. Eğitimi, bir nevi “beyin yıkama” olarak görürler. Örneğin; 1934 yılından itibaren Almanya’da, okul kitaplarında büyük değişiklikler olmuştur ve kitaplar her yönden militarist yaklaşımlar sergilemeye, öğretmenlerde siyasal görüşlerine göre değerlendirilmeye başlanmıştır.²⁶¹

Görüldüğü üzere bölgesel farklılıklara rağmen, radyo yaygın bir biçimde propaganda için kullanılmıştır. Savaşın önce her Alman, Hitler’in sesini laf kalabalığı nutuklarından tanıyordu. Fakat Ruslar, Stalin’in sesini Sovyetler Birliği Temmuz 1941’de istila edildikten sonra, ilk kez radyoda yayınlanan konuşmasından önce tanımıyorlardı. Dinleyiciler onun Gürcü aksanı karşısında şaşkınlığa uğradılar. Aynı şekilde Japon dinleyiciler, İmparatorlarının, Hiroşima bombalandıktan sonra teslimiyeti dile getiren “Savaş şartları Japonya’nın lehine gelişmemiştir” şeklindeki o ünlü sözleri sarf ettiği ilk radyo yayınındaki akıcı tonlaması karşısında şaşırılmışlardı.

Propagandayı 1944 yılında 2.Dünya Savaşının büyük ölçekli bir parçası yapan sosyal, ekonomik, endüstriyel ve askeri faktörler önce I.Dünya Savaşı’nda kendilerini ciddi biçimde hissettirdiler. O savaşta propaganda ilk kez hükümetin önemli ve resmi bir eylem alanı oldu. İngiliz Enformasyon Bakanlığı, Alman Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı, Amerikan Kamu Enformasyon Komitesi (I.Dünya Savaşı), Savaş Enformasyon Ofis (II.Dünya Savaşı) ve diğer ülkelerde pek çok benzerleri yapı devlet kurumları içinde resmi olarak yerini aldı.²⁶²

²⁶¹ Michael A. Milburn, **Sosyal Psikolojik Açından Kamuoyu ve Siyaset**, çev. Ali Dönmez, Veli Duyan, İmge Yayınevi, Ankara, 1998, s.57

²⁶² Akarcalı, **2.Dünya...**, s.51

Kapitaliz dünya, psikolojik savaş yöntemlerini, soğuk savaş döneminde çok iyi uyguladı.²⁶³

Psikolojik hareketin etkili olması için, propaganda çok dikkatli plânlanmalıdır. Düşman hakkında her şey bilinmelidir. Örneğin, Irak'ın Kuveyt'i işgal edişinin ardından Çöl Kalkanı Harekâtı'nın yeni başladığı günlerde, ABD Başkanı Bush, Saddam Hüseyin'i Hitler gibi olmakla itham etmişti. Bu, Amerikalılar ve çoğu Avrupalı için aşağılayıcı bir benzetmedir. Ancak Iraklı bir asker için, o tüm Yahudilerin kökünü kazımaya çalışan biriydi. Irak da İsrail'den nefret ediyordu. Hitler, Orta Doğuyu uzun süre işgal altında tutan İngiliz ve Fransızları bölgeden çıkarmıştı. Iraklı askerler tarafından ABD Başkanı Bush'un yaptığı bu kıyaslama "Saddam'ın da Hitler gibi İsrail'den nefret ettiği ve batılı kâfirlerin Orta Doğuyu pisletmelerini engellemeye çalıştığı" şeklinde yorumlanmıştır. Böylece bu bir aşağılama değil, bir övgü olarak kabul edilmiştir. Fakat buna rağmen Çöl Fırtınası Harekâtı'nda Amerika tarafından uygulanan psikolojik savaş faaliyetleri ile yaklaşık 87 bin Iraklı askeri(Çoğu ellerinde uçaklardan atılan bildirileri tutarak ya da üzerinde saklayarak) koalisyon güçlerine teslim olmuşlardır. Tüm teslim olayları kansız bir şekilde gerçekleşmiştir. Çöl Fırtınası Harekâtı'nda, psikolojik hareketin etkinliğini Iraklı bir general "Psikolojik Harekat.... askerlerin morali üzerinde koalisyonun bombalarından daha etkiliydi." sözleri ile vurgulamıştır. Bu günkü stratejik tabloda bir kıyaslama yapıldığında, bu konunun antik çağlarda olduğu gibi bugün de önemini koruduğu görülmektedir.

Vietnam Savaşı, ABD'nin kaybettiği ilk savaş olmasının dışında, aynı zamanda televizyon savaşı olarak anılan ilk savaştır. İlk kez bir savaş doğrudan Amerikan halkının oturma odasına aktarılmıştır; ancak canlı yayın gerçekleştirilmemiş ve önceden yapılmış olan çekimler gösterilmiştir. CNN muhabiri Peter Arnet 1991'de, Körfez Savaşı sırasında Amerikan Krüz Füzelerinin saldırısını, Bağdat'ta bir otelin terasından gerçekleştirdiği canlı yayınlı aktarmasıyla ünlenmişti. CIA de White House'daki ABD Başkanı için daha iyi bir aktarım gerçekleştirememiştir aslında. Amaç, dünyanın her

²⁶³ Tarhan, **Psikolojik...**, s.11

yerinden her an, zaman kaybı olmadan, görüntü aktarımın sağlanmasıdır. Muhabirler artık, izinleri var ise, sahip oldukları teknik donanımlar sayesinde, dünyanın her bölgesinden krizler hakkında kolayca haber aktarabilmektedirler.

Propagandanın bir silah olarak ilk kez Birinci Dünya Savaşı'nda sistemli bir şekilde kullanıldığını söylemenin bir gerekçesi de şudur: 1917 yılında Alman topraklarında propaganda kağıdı atan iki İngiliz pilotu Almanların eline esir düşünce, bunlar ağır savaş suçu işledikleri gerekçesiyle mahkemeye sevk edilmişler ve on yıl ağır hizmete mahkum edilmişlerdir. 1923 yılında La haye'de, savaşlarda hava propagandalarının yapılabileceğinin kabul edilmesinden sonra, propaganda resmen meşru bir silah olarak kullanılmıştır.²⁶⁴

I.Dünya Savaşı esnasında İngiliz Propaganda faaliyetlerinin Almanlar ve müttefikleri üzerinde çok etkili olması sebebiyle, Alman Genelkurmayı bildiri dağıtan İngiliz uçakların pilotlarının yakalanması halinde çok ağır cezalandırılacağını duyurdu. Bu hususun yakalanan iki pilot üzerinde bizzat uygulanması üzerine İngilizler bildiri dağıtımında uçakların kullanılmasını resmen yasakladı. Bunun üzerine yeni arayışlara giren Krallık ordusu, önemli sayıda evrakı yerden 1300-1400 yarda yükseğe kaldıracak ve 150 millik bir uzaklığa götürebilecek güçte ipek muşambadan yapılmış küçük baloncuklardan yararlanma yoluna gitti. Bu sayede propaganda materyali düşman hattının 10-20 km. gerisine kadar gönderilebiliyordu.

²⁶⁵

Belge de sahtecilik olayı kimi zaman düşman devletin sahte paralarının basılıp piyasaya sürülmesi şeklinde kendisini göstermiştir. Bu çeşit bir uygulama I.Dünya Savaşı esnasında İngilizler tarafından hazırlanan sahte 10 liralık banknotlardır. Savaş esnasında zaten kırılğan olan Osmanlı ekonomisini daha da hassas hale getirmek maksadıyla 1918 senesinde

²⁶⁴ Avşar, **Birinci Dünya..**, s.31-32

²⁶⁵ Avşar, **Birinci Dünya...**,

İngilizler tarafından hazırlanan sahte 10 liralık banknotlar halinde piyasaya sürülmüştür.²⁶⁶

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına kesin gözıyla bakılan bir ortamda, çobanlara dahi okuma yazma öğretildiği, Dünyada denizaltıya sahip olan ikinci orduya sahip olduğu, maddi olarak hiçbir sıkıntı çekilmediğinin göstergesi olarak Vatikan'da bulunan kiliseye maddi yardımda bulunularak, kapısına "Memalik-i Osmaniye" levhası astırılmış, Uzakdoğu ülkelerine seferler düzenlenerek Müslümanlığın tanınması sağlanmış ve oralarda bulunan camilerde hutbeler okutturularak, İmparatorluğun bütün dünya Müslümanları ile bütün dinlerin koruyucu ve kollayıcısı olduğu halka anlatılmış ve kendisini parçalamak isteyen Avrupa devletlerine imparatorluğun zayıflamadığı gösterilerek caydırıcılık mesajı verilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıktığı andan itibaren "*Milli Mücadelenin halka dayanarak yapılması gerektiğini*" her konuşmasında belirtmiştir. Savaş ancak halkın yardımıyla kazanılacaktır. Mustafa Kemal Paşa, 21/22 Haziran 1919 tarihli Amasya Tamimi'nin üçüncü maddesinde "***Milletin bağımsızlığını yine milletin kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır***" şeklindeki ifadeyle gücünü milletten almaya kararlı olduğunu bildirmiştir.

Kurtuluş savaşı günlerinde Sultanahmet mitinginin konuşmacılarından Halide Edip (ADIVAR), meydanı dolduran kalabalığa hitaben şöyle diyordu :

"Kardeşlerim, Evlatlarım!

Ruhu göklerde olan yedi yüz senelik şanlı tarihimiz bu minarelerden bu gün Osmanlı tarihinin faciasını seyrediyor. Bu muazzam, bu tarihi meydanda, zafer alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyanın öbür ucuna at süren namağlup Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Bu gün de dünkü kadar kahraman ve talihsiz Türk Milletinin anasıyım. Millet namına, ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bu gün kolları

²⁶⁶ www.psywarrior.com/BritishForgeries WWI.html Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2006

kesilmiş olan Türkün kalbi, eski cesaret ve gücünü kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki, Osmanlı sancağına, tarihine hıyanet etmeyeceğim.

Kardeşlerim, Evlatlarım!

Osmanlı toprağında böyle muazzam, böyle tarihi bir gün belki bir daha göremeyeceğiz. Evlatlarım, öyle bir gün olur da bir daha toplanamazsak, içimizde ölenler olursa, Türkün istiklal bayrağıyla mezarı üzerine geliniz.

Benimle beraber yemin ediniz! Türkiye'nin istiklal ve hayat hakkını alacağı güne kadar hiçbir korku, hiçbir güçlük önünden kaçmayacağız.

Yedi yüz senenin tarihini ağlayan minareler altında yemin ediniz! Bayrağımıza, ecdadımızın namusuna ihanet etmeyeceğiz! Bu uğurda can vermekten çekinmeyeceğiz!"

Meydanı dolduran on binler, Halide Edip'in yeminine hep bir ağızdan "vallahi" diyerek ortak olmuşlardır. Ali Fuat Paşa bu mitingin, "bütün Anadolu'da derin ve müspet tesirler" uyandırdığını söylemektedir. Konuşmasıyla kalabalığı coşturan Halide Edip ADIVAR, mitinge katılan ahali için "hiçbiri ne önünü, ne arkasını görüyordu... binaların üstünden, caminin avlusundaki ağaçlardan salkım salkım insan kümeleri sarkıyor... gözlerinin sürmeli olduğunu en boyalı genç kadınlar bile unutmuş, bütün boyları yanaklarından yaşlarla akıyordu" diyerek halkın duygularını yansıtmaktadır.²⁶⁷

Askerin moralini bozmak için Osmanlı ülkelerinin genel durumu ve diğer cephelerdeki başarısızlıklarından da faydalanılmıştır. Çanakkale Cephesi'nin dışındaki cephelerle ilgili olarak gerçek veya gerçek olmayan yenilgi, bozgun vs. gibi haberlerle askerin mukavemetinin kırılması istenmiştir.²⁶⁸

Milli Mücadele döneminde Anadolu insanını doğru bilgilendirmek, düşmanın menfi propagandalarının etkisini en aza indirmek ve direnişi

²⁶⁷ Cephelerden Kurtuluş Savaşına, Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara Ticaret Odası Yay., s.28.

²⁶⁸ Avşar, Birinci Dünya..., s.71

güçlendirmek amacıyla Anadolu Ajansı, Kurtuluş Savaşında düşman propagandasının etkisini azaltmak ve karşı propaganda yapabilmek için 6 Nisan 1920 günü kurulmuş ve savaş yıllarında etkin, doğru ve hızlı bilgiye duyulan ihtiyacı büyük ölçüde karşılamıştır.

Aldatma yoluyla propaganda Almanya tarafından, I. Dünya Savaşında İslam Dinini kullanarak Türkiye üzerinde etki oluşturmak için kullanılmıştır. 20'nci Yüzyıl başlarında, Osmanlı topraklarındaki cami ve pazaryerlerinde; Alman İmparatoru WILHELM'in gizlice İslam dinini seçtiği, hatta, Mekke'ye hacca gittiği ve ismini, "Hacı Wilhelm Muhammet" olarak değiştirdiğine dair söylentilerin yayıldığı, Almanlara yakın bir takım din bilginlerinin ise Kur'an'da, Wilhelm'in müminleri kâfirlerin boyunduruğundan kurtarmak için, Allah tarafından görevlendirildiğini gösteren ayetlerin bulunduğu halka anlatılmıştır.²⁶⁹ Başarılı propagandacı, hedef kitlesinin temel amaçlarını, gereksinimlerini ya da korkularını sezebilen ve bunlar üzerinde oynayabilen kişidir.²⁷⁰

İngiliz propaganda beyannamelerinde Osmanlı halkının savaş nedeniyle açlık ve sefalet içerisinde yaşamaya mahkum edildiği, çok sayıda çocuğun bakımsızlıktan öldüğü bir zamanda bütün hububat, un, zeytinyağı ve yiyecek maddelerinin Almanlar tarafından vagonlarla ülkelerine nakledildiği propaganda edilmiştir.²⁷¹ İngiliz propaganda beyannamelerinde, İstanbul halkının bilhassa muhatap alındığı görülmüştür. 26 Ekim 1918 tarihli bir metinde, Türk halkı sıkıntı çekerken yiyecek maddelerinin Almanya'ya ihraç edilmesi eleştirilmektedir. İstanbul'da açlık tehlikesinin yaşanması ve aşırı derecede fiyat yükselmeleri, Almanya'ya bağlanmıştır.²⁷²

Dinin etki meydana getirebilmek için propaganda faaliyetlerinde kullanılmasına örnek; Kurtuluş Mücadelesi esnasında İstanbul Hükümetinin başındaki Damat Ferit Paşa, İtilaf Devletlerinin de zorlamasıyla Mustafa

²⁶⁹ Metin Aydoğan, **Bitmeyen Oyun**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 215.

²⁷⁰ Bektaş, **Siyasal...**, s.67

²⁷¹ Avşar, **Birinci Dünya...**, s.93

²⁷² Avşar, **Birinci Dünya...**, s.93

Kemal'in öldürülmesi için zamanın Şeyhülislamı Dürri Zade'ye fetva çıkarttırmıştı. Buna mukabil Anadolu'daki vatansever din adamları, Ankara Müftüsü Rifat Börekçi ve 153 Anadolu müftüsü bir karşı fetva yayınlamış ve işgal altındaki bir vatanda bağımsızlık için mücadele etmenin önemini vurgulayarak çok önemli bir hizmette bulunmuşlardır.

Posta pulları II. Dünya savaşı yıllarında Rus halkını savaşa hazırlamak ve Sovyetler Birliğinin, askeri gücünü göstermek için kullanıldı. Pullar üzerinde, Kızıl Ordu askerlerinin el bombası atarken ya da Sovyet uçaklarının düşman tanklarına hücum ederken görüntülenen resimleri vardı.

İngiltere, kendisini duruma adapte eden BBC (British Broadcast Corporation) aracılığı ile Alman yerel ve askeri hedeflerine yönelik siyah propaganda amaçlı birçok yayın istasyonu kurmuştur. Savaş şartlarına göre önemli ölçüde doğruluğa önem vererek yayın yapan bu istasyonlar, Alman halkı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Öyle ki, savaş sonunda Alman sivil halkı, kendi ülkelerinin mevcut durumunu öğrenmek için bile bu yayını takip etmiştir. Bu yayın, Alman halkının savaşa olan desteğini azaltmayı amaçlamıştır.²⁷³

Psikolojik hareket uygulamalarında simgelerin önemini gösteren ve Türk askerinin gücünü simgeleyen üniforma ile ilgili bir uygulama şu şekilde meydana gelmiştir. 19. Yüzyılda, Almanya'nın Mülhaym şehrindeki Ren nehrinin bir yakasında Almanlar, öbür yakasında da Fransızlar oturuyordu. Fransızlar, her sene nehrin Almanlardaki kısmına geçip mahsulün tümünü toplayıp götürüyorlardı. O sıralar, birliğini temin edemeyen güçsüz Almanlar, buna fazla ses çıkaramıyorlardı. Her sene böyle olunca, çareyi Osmanlı Sultanı'na durumu yazıp, imdat istemekte buldular. Mektupta şöyle demektedir: "Fransızlar her sene bize zulmediyor, mahsulümüzü elimizden alıyorlar. Siz ki, dünyaya adalet dağıtan bir imparatorluğun Sultanı, İslamiyet'in de Halifesisiniz. Bizi bu zulümden kurtarın. Asker gönderin. Ürünlerimizi

²⁷³ www.icisleri.gov.tr, Erişim Tarihi: 19 Şubat 2007

bu sene olsun toplama imkânı sağlayın." Çöküş faslına girildiği bir zamana denk gelen yardım isteğini inceleyen Padişah, asker göndermeyi mümkün ve gerekli görmez; yalnızca asker elbisesi göndermeyi kâfi bulur ve cevabi bir mektupla beraber içi askeri elbise dolu üç çuval yollar. Şaşkına dönen Almanlar, çuvalı alıp mektubu okurlar: "Fransızlar korkak âdemlerdir. Onlara yeniçeri göndermemize gerek yoktur. Yeniçerimizin kıyafetini görmeleri kâfidir. Çuval içindeki Osmanlı askerinin elbiselerini adamlarınıza giydirin. Mahsul zamanı, nehrin görülecek yerlerinde dolaştırın. Karşıdan gören Fransızlar için bu kâfidir." Bağ bahçe sahipleri hemen Osmanlı askerinin kıyafetini kapışırılar. Hasat vakti gelince de büyük bir heyecanla yeniçeri kıyafetini giyerek, nehir kıyısında dolaşmaya başlarlar. Ertesi gün, karşıdan gelen haber Almanların sevinç çığlıkları atmalarına sebep olur: Osmanlılardan imdat geldiğini düşünen Fransızlar, korkudan köylerini de terk ederek iç kısımlara doğru kaçmışlardır. Zulüm sona ermiştir. Bu olay, Mülhaymların gönüllerinde taht kurmuş ve giydikleri yeniçeri kıyafetlerini, daha sonra "Mülhaym'a Karlsruhe Müzesi"ne koyup ziyarete açmanın yanı sıra, şehrin en yüksek binasına da Osmanlı bayrağı asmışlardır. Halen olayın yıldönümünde de şehirde bir karnaval düzenleyip bu olay, temsilen kutlanmaktadır.²⁷⁴

Bilgisayar oyunlarının propaganda maksatlı kullanılması sıkça kullanılan bir psikolojik savaş tekniği olmuştur.

Zaferi kazanan tarafın İsrail olacağı fikrini yaymak amacıyla İsrail, Güney Lübnan'da bulunan yerel memur ve yöneticilere, askeri harekate başlamadan önce Litani nehrinin kuzeyine geçmelerini telkin eden SMS yazılı mesajlarını göndermiştir. Güney Lübnan'da yaşayan diğer insanlar da, bilinmeyen bir yerden cep telefonlarına ses kayıtlı mesajlar almışlardır.

²⁷⁴ www.bilgimerkezi.net Erişim Tarihi: 03 Kasım 2006

Konuşan kişi kendisini bir İsraili olarak tanıtmış ve bölgedeki insanları, evlerini terk ederek kuzeye gitmeleri gerektiği konusunda uyarmıştır.²⁷⁵

Daha güncel çatışmalarda psikolojik hareket muharebe hareketlerine entegre edilmiştir. Falkland adalarında, Afganistan'da, Afrika'da, Güney ve Merkez Amerika'da, Grenada, Panama ve Körfez Savaşında psikolojik hareket ilgili tüm taraflarca kullanılmıştır.

Körfez Savaşı esnasında Amerikan kuvvetlerince Irak birliklerini aldatma amacıyla hazırlanan bildiride bir Amerikan deniz piyadesi askeri denizden gelen bir deprem dalgası şeklinde resmedilmiştir. 20.000 adet basılan bildiri Amerikan uçakları marifetiyle Irak topraklarında dağıtılmıştır. Sonuçta ABD askerlerinin denizden çıkarma yapacağına inanan Irak birlikleri savunma hattını körfeze kaydırmış; oysa ABD ordusu güneydeki Suudi Arabistan sınırından ülkeye girmiştir.²⁷⁶

İngilizler, Osmanlı Devletini küçük düşürmek, yıpratmak ve dünya kamuoyunda suçlu göstermek amacıyla ikinci veya üçüncü elden toplanan ve doğruluğu teyit edilmemiş bilgilerle 1915 yılı Ermeni Tehciri sebebi ile bir çok insanın soykırımı uğradığı iddialarını içeren kitap yazdırıp, I nci Dünya Savaşı'nda dağıtımını yaptırmışlardır.²⁷⁷

Uzun yıllardır Ermeni diasporasının yürüttüğü etkili propaganda nedeniyle, bugün dünyada geniş bir kitle gerçeği yansıtmamasına rağmen sözde Sözde Ermeni Soykırımı iddialarını(Türklerin Ermenileri katlettiği) benimsemektedir. Sözde Ermeni Soykırımı iddiaları siyasi bir niteliğe sokularak dogma haline getirilmiş ve propaganda yöntemiyle çeşitli ülkelerde, doğrudan olmasa bile dolaylı olarak kabul görmüştür.²⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan herkesin "Türklerin tarihin hiçbir döneminde Ermeni soykırımı

²⁷⁵ www.psywarrior.com/psyhist.html Erişim Tarihi: 21 Aralık 2006

²⁷⁶ www.psywarrior.com/gulf2.html Erişim Tarihi: 03 Kasım 2006

²⁷⁷ Avşar, **Birinci Dünya...**, s.44-45

²⁷⁸ Yusuf Halaçoğlu, **Sürgünden Soykırımı Ermeni İddiaları**, Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.109

yapmadığı” gerçeğini bilmesi ve etrafındaki insanlara bunu anlatması gerekmektedir.

Türk karşıtı propaganda oluşturmayı amaçlayan propaganda faaliyetinde, 15 Ağustos 1916 tarihinde, bir İngiliz gazetesinin Ermenistan muhabiri olan Arşak SAFRASTIAN, Gagene NYHEETER adlı bir Ermeni’ye dayandırarak yazdığı haberde, “Bütün güzel (Ermeni) kadınlar haremlere götürülmüş ve hatta İstanbul’daki genel evlerine satılmış, geri kalan diğer 500 bin kişi göç ettirilmiştir. Erzurum’dan 25 bin kişi sürülmüş bunlardan erkekler öldürülüp Fırat nehrine atılmıştır.” ifadelerine yer vermiş, aynı hikâyeye, yardım toplamak amacıyla ABD basını tarafından da kullanılmıştır.

Sinemanın, doğası gereği, görme ve işitme organlarına aynı anda hitap edebilmek ve günümüz teknolojisinin olanaklarını kullanabilmek gibi bazı üstünlükleri vardır. Sözde Ermeni Soykırımı yapıldığını iddia eden Ermeniler ve yandaşları da günümüzde sinemayı etkin olarak kullanmaktadırlar. “Ağrı Dağı” (Atom Egoyan; 2002), “Anne” (Henri Verneuil; 1991), “Sason’un Oğulları” (Sarky Mouradian; 1975) gibi. Bu filmlerin ortak özellikleri Sözde Ermeni Soykırımı Projesi çerçevesinde üretilmiş olmalarıdır. Yaptığımız araştırmalar, sözde “Ermeni Soykırımı”na destek veren senarist ve yönetmenlerin imge üretimi için sanatlarını siyasetin emrine sunduklarını ve sinemanın olanaklarını amaçları doğrultusunda imge üretimi için kullandıklarını gösteriyor.²⁷⁹

Ermenilerin Türkleri haksız yere dünya kamuoyu önünde suçladıkları ve karalamaya çalıştıkları propaganda örnekleri ayrı bir araştırma konusu olacak kadar çoktur. Buna ilgin olan örneklerden bir tanesi “Kaliforniya’da işlek bir caddeye oturan yaşlı bir Ermeni önüne aldığı kazana kırmızı bir su doldurup içine bir kaç kemik atar ve başına geçip ağıt yakar; “Türkler ecdadımızın kanına böyle çorba yapıp içti” diye. Etrafında onu korumakla görevli iri yarı Ermeni gençleri de gelene geçene Türk usulü Ermeni kanına çorba tarifi diye broşür dağıtırlar. Artık o broşürlerde 700,000 Yunanlıyı, 300,000 Süryani’yi,

²⁷⁹ Birsen Karaca, **Sözde Ermeni Soykırımı Projesi;Toplumsal Bellek ve Sinema**, Say Yayınları, İstanbul, 2006, s.9

1,500,000 Ermeni'yi yerlerinden yurtlarından göç ettirmekle soykırıma uğrattığımız yazılıdır.”²⁸⁰

Ulusları temsil eden simge ve semboller, psikolojik savaş ürünü hazırlanırken çokça kullanılır. Nazilerin gamalı haçı, Sovyetlerin orak ve çekici, Fransızların Loraine haçı, İngilizlerin boksör köpekleri, ABD'nin beyaz başlı kartalı, Kanada'nın meşe yaprağı, İsrail'in altı köşeli yıldızı, Nazi selamı, Komünist selamı, parmakla yapılan “V” zafer işareti, Osmanlı Devletine “Hasta Adam” yakıştıması bunlardan bazılarıdır.

---

²⁸⁰ fatma@turkishforum.com Erişim Tarihi:07.06.2007

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA BULGULARI, VERİLERİN ANALİZİ :

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile iki-kutuplu uluslararası sistem sona ermiştir. Böylece hem Rusya'nın tarihinde hem de uluslararası politika ve güç dengesi ilişkilerinde yeni bir dönem açılmıştır. Çünkü bu değişimden uluslararası sistem içinde yer alan bütün aktörler derinden etkilenmiştir.

1990 sonrası dönemde, ABD'nin tek hegemon güç olduğu ve bunun yanında AB, Rusya Federasyonu, Çin ve Japonya gibi göreceli olarak daha zayıf güç merkezlerinden oluşan yeni bir uluslararası yapılanma oluşmuştur.

Küreselleşme süreci uluslararası sistemin yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu çerçevede uluslararası sistemde belirsizlik başlamış, denge bozulmuş, risk artmış ve bu durum jeopolitik bir boşluk yaratmıştır. Bu yapısal değişiklikler sonucunda bir yandan ulus-devlet rolü sorgulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte insan hakları, demokrasi gibi kavramlar evrensel hale getirilmiş ve bu çerçevede gelişmiş Batı devletlerin, özellikle de ABD'nin, dış politika aracı haline dönüşmüştür.

Gelinen durum; tek süper güç, tek kutuplu bir dünya düzeni, bunun yarattığı bir hegemonya olmuştur. Buna ABD'nin "Yeni Güvenlik Stratejisi" anlayışı da eklendiğinde yeni dünya düzeni resminin büyük bir kısmı ortaya çıkmıştır. "Yeni Dünya Düzeni" kavramı, aslında bu yeni güçler dengesine tekabül eden yeni bir hakimiyet sisteminin adlandırılmasıdır. Öncelikle iletişim devrimiyle birlikte psikolojik savaş süreci hız kazanmıştır. Televizyon ve radyonun, özellikle uydu teknolojisi ve bilgisayarların da kullanılmasıyla daha etkin hale gelmesi pek çok teoriyi alt üst etmiştir.

Bir milleti güçlü kılan hususlar nelerdir? Bazıları, fazla ve devamlı artış gösteren nüfusuna, ülkenin yüz ölçümünün büyüklüğüne, kaynaklar açısından zenginliğine, refah durumuna, verimli topraklarına, endüstriye sahip oluşuna bunun sağladığı gelirlere, diğer bir kısmı ise; askeri gücüne,

modern silahlı kuvvetler bulundurmasına bağlarlar. Fakat, bunların hiçbiri tek başına ve gerçek anlamda güç yaratmış değildir. Gücün oluşumu için bu kaynakların etkin bir şekilde işletilmeleri, kullanılmalari ve diğer ülkeleri etkileyebilecek tarzda yönlendirilmeleri gerekir.

Gücün üzerindeki en son ve etkili sınır, iletişim, bilgi ve teknolojik gelişmeler sonucunda uluslararası faaliyetlerin saydamlığının artmasıdır. Böylece uluslararası toplum devletlerin güç kullanımlarından kolayca haberdar olabilmekte ve buna tepki verebilmektedir. Bu tepkiler de devletlerin uluslararası alandaki davranışlarını önemli derecede etkilemektedir.

Bugün bilgi, ulusal güç ve operasyonel ortamın bir elemanıdır. Bundan dolayı bilgi içerik ve teknolojileri, uluslararası sistemin aktörlerinin küresel davranışını, uzun dönemde ulusal güvenliği desteklemek üzere, politik, ekonomik, askeri ve kültürel güçleri şekillendirmede, stratejik unsurlar olarak kullanılacaktır. Özellikle bilgi teknolojilerinin sürüklediği aşırı etkileşimli ortamın oluşturduğu yeni dengeler ulusal güvenliği etkilemektedir.

21 yüzyılda küreselleşmenin temel dinamiklerini oluşturan faktörlerin hiçbirisi değişmemiştir, fakat güvenlik algılaması uluslararası sisteme birincil ve en önemli faktör olarak yeniden gündeme girmiştir.

Sıcak savaşların yerini soğuk savaşların aldığı günümüz dünyasında, psikolojik hareket faaliyetleri soğuk savaşların en büyük silahı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üstünlük artık, hedef alınan ülkelerin topraklarını işgal etmekten ziyade, hedef ülkelerin insanlarına yönelik olarak yapılacak olan psikolojik hareket faaliyetleri ile onların zihinlerini ele geçirmekle mümkün olacaktır. Üstelik bu yöntemin maliyeti de çok düşük olmaktadır. İnsanların zihinlerini kontrol etmede eşsiz bir yöntem olan psikolojik hareket faaliyetleri, terör örgütleri için de bulunmaz bir silah konumundadır.

Psikolojik savaş diplomatik ve askeri faaliyetlerle sıkı sıkıya koordinasyon halinde olmazsa çok zara verir. Psikolojik savaş bağımsız bir silah değildir. Kendi başına mucizeler yaratamaz. Etkili bir psikolojik savaş yapabilmek için hedef kitle analizinin ayrıntılı ve gerçeği yansıtıcı şekilde

yapılması gerekmektedir. Psikolojik Harekatçı, insanı ve insan tabiatını, insanın içinde yaşadığı çevreyi, insanın maddi ve manevi istek ve ihtiyaçlarını, insanı umutlandıran, ona heyecan veren ve onu hüzünlendiren şeylerin neler olduğunu, toplumu ve toplum psikolojisini, bütün yön, şube ve teknikleriyle propagandayı, iletişimi ve iletişimin temeli sayılan dili iyi bilmelidir.

Bazı düşünörlere göre medyanın bireyler, toplum kesimleri ve toplum üzerindeki etkileri bilmeden, istemeden ve bir kasıt olmaksızın kendiliğinden oluşmaktadır. Fakat, yapılan bir çok araştırma sonucunda ortaya konan bulgular, gerçeğin hiç de öyle olmadığını göstermektedir. Durumun, bu düşünörlerin iddialarının tam tersine olduğunu ve yapılanların genellikle bilinçli, amaçlı ve planlı bir şekilde gerçekleştirildiğini bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

Düzenli olarak ve sistematik bir şekilde tekrarlanan görüntü ve semboller bireylerin, özellikle de gençlerin ve çocukların; tutum, duygu, eğilim, değer, beklenti ve davranışlarında yoğun bir şekillendirici ve belirleyici bir etkiye sahiptir.

Propaganda, gelişigözel sarf edilen sözler değildir. Üzerinde çok uzun düşünölmüş, yeri ve zamanı iyi ölçölüp biçilmiş, sembolleri ve vasıtaları doğru belirlenmiş ve hedef kitlesi tespit edilmiş bir faaliyettir. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana radyo yayınları, dünyanın başta gelen ölkelerinin siyasal propagandalarında önemli bir rol oynamaktadır.

Yaşadığımız 2000'li yıllarda **bilginin gücü** tartışılmaz bir ağırlık kazanmıştır. Bilgi Çağı olarak adlandırılan günümüzde üstönlük artık bilgiyi elinde tutan ve üreten toplumlardadır.

Medya bireylerin tutum ve davranışlarını etkileyebilme ve bunları değiştirebilme gücüne sahiptir. Medya, toplumun yapısını, kurulu düzenini ve bireyler arasında cereyan eden toplumsal ilişkileri yeniden yaratma, yeniden şekillendirme, yeniden üretme ve yorumlama gücü ve yeteneğindedir. Kuşkusuz, medyanın, bireylerin ve toplumun iletişim ihtiyaçlarını karşılamak

için yaptığı çok önemli hizmetleri hiç kimse inkar edemez. Bununla birlikte, insanlık için böylesine büyük hizmetler yapan medya, istenirse çok etkin bir propaganda aracı, bunun da ötesinde geniş halk kitlelerinin beyinlerini yıkamak için güçlü bir silah olarak da kullanılabilir.

İki devlet yada daha fazla devletler arasında olan savaşta aktörlerin; politik, askeri, ekonomik ve ideolojik faaliyetleri içinde yer alan psikolojik savaş hayati bir unsurdur. Etkin bir şekilde uygulandığında psikolojik savaş, düşman kuvvetlerinin savaş etkinliğini ve moralini düşürür ve astlarla üstler arasında fikir ayrılığı ve hoşnutsuzluk meydana getirir. Psikolojik savaş, düşman yönetime karşı sivil halk arasında isyanı teşvik eder veya kanuni bir hükümet fikrinin oluşmasını sağlar.

Uluslararası ilişkilerde, ulusal hedeflerimize ulaşmamızda psikolojik savaşın rolü konusunda karar vericilerin kamuoyu yoklamalarını ve politikaya ilişkin psikolojik araştırmaları ne denli algıladıkları ve göz önüne aldıklarıyla ilgili olarak kamuoyunda ciddi bir merak vardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER :

Çalışmamızda uluslararası sistemde güç dengelerinin oluşumu bağlamında günümüze baktığımızda ABD'nin Irak'ı işgal etmesi, belki de 21. yüzyıla damgasını vuracak en önemli dönüm noktasıdır. Uluslararası ilişkiler, Irak işgali sonrasında ortaya çıkan dengelere göre yeniden düzenlenmektedir. Özellikle Irak Savaşı'nda tek taraflı hareket eden Amerikan yönetimi, maddi değilse de psikolojik olarak büyük bir yara almış, Amerikan karşıtlığı dünya üzerinde had safhaya ulaşmıştır.

İran'ın nükleer denemeler yapması bu kapsamda ABD ile AB'ne karşı kafa tutmaya devam etmesi her an sıcak bir çatışmanın çıkmasına veya diplomatik gerginlik yaşanmasına neden olabilir.

ABD'nin mevcut küresel hegemonyasının daha ne kadar süreceğini söylemek olanaksızdır. Bununla birlikte Amerikan hegemonyasının ancak iç nedenlerle sona erebileceği söylenebilir. Bu noktada Irak Savaşı ABD için dönüm noktası olmuştur. Amerikan halkı Irak Savaşı sırasında savaş yanlıları ve savaş karşıtları şeklinde bölünmüş durumdadır.

Günümüzde küreselleşmenin getirdiği çok kültürlülük anlayışı çerçevesinde kültürel farklılıkların giderek ön plana çıkması ise, Amerikan toplumu gibi farklı kökenlerden gelmiş insanların oluşturduğu yapı üzerinde oldukça olumsuz etkiler bırakmaktadır. 21. yüzyılda uluslararası sistemin alacağı şekil büyük ölçüde ABD'nin dış ve iç dinamiklerine bağlıdır.

Çağımızda en büyük değişim **iletişim** alanında yaşanmaktadır. Teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler her şeyden önce iletişim alanında kendini göstermekte ve toplumda varlığını hissettirmektedir.

Günümüzde medya, ister olumlu ister olumsuz yönde olsun, toplumu, tartışmasız bir etkileme gücüne sahiptir. Medyanın günümüz toplumlarının zihinsel hayatına hükmeden bir konumu vardır. Medyanın, ulusal ve

uluslararası sorunların çözümü, toplumun eğitilmesi ve bilgilendirilmesi, kültürün geliştirilmesi, bireyler arasında sağlıklı iletişimin kurulması, toplumlarda barış, huzur ve daha insani bir düzenin sağlanması gibi işlevler üslenmiş olmasına rağmen, kimilerinin bir çok sorumluluğu ve etik ilkeleri yerine getirmediği, tam tersine bir çok toplumsal soruna kaynaklık ettiği görülmektedir.

Psikolojik Savaş, hiçbir teorisyenin, düşünürün icat ettiği bir faaliyet şekli değildir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu faaliyet şekli ilk olarak insanlar arası anlaşmazlıkların çözümünde hilenin kullanılması faaliyetleri ile ortaya çıkmıştır. Psikolojik savaş uygulamalarının tarihi örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Düşmanı yıldırmaya yönelik olarak uygulanan bu faaliyetler, bazen özellikle dost birliklere yönelik olarak uygulanmıştır ve dünya üzerinde insanlar var olduğu sürece de uygulanmaya devam edecektir.

II. Dünya Savaşından sonra yapılan değerlendirmeler psikolojik savaş faaliyetlerinin yalnızca savaş zamanında değil barış döneminde de kullanılabileceğini göstermektedir. Öyle ki psikolojik savaş faaliyetleri yardımıyla sıcak savaşlarda dahi ulaşılamayan sonuçlara ulaşılmış hatta bir çok ülke ve toplumlar dolaylı olarak çeşitli güçlerin etki ve yöntemi altına girmişlerdir.

Günümüzde yabancı ülkenin dış politikasını etkilemek için yapılan propaganda, genellikle kabul edilebilir bir yaklaşım olarak görülür ve ikamet elçilikleri bu konuyla çok yoğun bir şekilde ilgilenmektedir. Bununla birlikte böyle çalışmaların başarısı bulunulan ülkenin siyasi kültürüne, ve rejiminin hassasiyetine göre değişiklik gösterir. İran'da böyle bir şey olamaz.

Kitle iletişim araçları ile ilgili olarak sahiplik ve kontrol konusu çok önemli iki konudur. Bu iki temel faktör, yani mülkiyet ve kontrol faktörleri, medyada ki kültürel üretimin ideolojisini de ciddi boyutlarda etkileyen çok önemli etkenlerdir. Kitle iletişimi kelimenin gerçek anlamıyla kitleler arası bir iletişim değildir. Kitlelerle olan kontrol amaçlı iletişimidir. Bu kontrol arayışı da siyasal ve ekonomik güçlerin egemenlik arayışı ve mücadelesini yansıtır.

Kitleler ise kontrolün amacında kullanılan araçtır. Kitleler aynı zamanda hem araç hem de amaç görevini görebilirler: Fakat kitlelere ulaşma amacı gerçekte herhangi bir birincil amaçtan sonra gelen ve bu amacın gerçekleşmesini sağlayan ikincil amaçlar arasına girer. Dolayısıyla, kitlelere ulaşma amacı gerçekte bu ulaşmanın nedenini gizler. Amaç ulaşarak kontroldür.

Psikolojik savaş temalarının ve ürünlerinin ulusal politikayı desteklemesi ve yansıtması gereklidir. Psikolojik savaş mesajları taktik yeterliliğin yerini alamaz ve sıcak çatışma ortamının yetersiz kaldığı noktaları ikame edemez. Her ne kadar bunu başaramasa da psikolojik savaş düşmanın içinde bulunduğu olumsuz durumu körükleyerek kapasitesini düşürebilir.

KAYNAKÇA:

1. ABADAN, Nermin, **Halk Efkarı (Mefhumu ve Tesir Sahaları)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1956,
2. AKARCALI, Sezer, **2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003,
3. AKTAŞ, Hasret, **Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet**, Tablet Kitapevi, Konya 2004,
4. AKTÜKÜN, İlker, “Soğuk Savaştan Küresel Tiranlığa” , (der.) Toktamış Ateş, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004,
5. ALKAN, Necati, **Psikolojik hareket Terörizm ve Polis**, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 2000,
6. ARI, Tayyar, **Irak, İran ve ABD – Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2004,
7. ARI, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002,
8. ARI, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999,
9. ARİBOĞAN, Deniz Ülke, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, Der Yayınları, İstanbul, 2001,
10. ARMAND, Mattelart, **İletişim Dünyasallaşması**, Çev. Halime Yücel, İletişim Yayınları İstanbul, 2001,
11. ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 - 1995)**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998,
12. ARSLAN, Ali, **Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri**, Vadi Yayınları, Ankara, 2001,
13. AVŞAR, Servet, **Birinci Dünya Savaşında İngiliz Propagandası**, Kim Yayınları, Ankara, 2004,
14. AYDIN, Mehmet S., “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, (der.) Cemal Uşak, **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002,
15. AYDIN, Mustafa, “Amerika Dünyadan Ne İstiyor ? – ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası”, **Stradigma**, Mayıs 2003, Sayı: 4.
16. AYDIN, Mustafa., **“Genişletilmiş Ortadoğu Projesi”**, Genişletilmiş Ortadoğu Projesi Paneli. Başkent Üniversitesi İhsan Doğramacı Konferans Salonu Ankara, 25-26 Mayıs 2006,

17. AYSUN, Esra, "**Psikolojik Savaşın Türkçesi: Su Uyur Düşman Uyumaz**", Parleментар Dergisi, Sayı 10, Ocak 1993,
18. AZİZ, Aysel, **Radyo Yayıncılığı**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002,
19. BAL, İdris, **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Nokta Yayınları, Ankara 2004,
20. BARTLEİN, Thomas, **Dünya Dengeleri Yine Değişecek İki Dev, Çin ve Hindistan Yakınlaşıyor**, 11 Nisan 2005,
21. BAŞTÜRK, Rabi, **Psikolojik Harp ve Kültür Savaşları**, IQ Kültü-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005,
22. BEKTAŞ, Arsev, **Kamuoyu İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları İstanbul, 1996,
23. BEKTAŞ, Arsev, **Siyasal Propaganda Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002,
24. BROWN, J.A.C., **Beyin Yıkama**, Çev. Behzat TANÇ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2000,
25. BURKE, Peter, **Tarih ve Toplumsal Kuram**, çev. Mete Tunçay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994,
26. BÜLBÜL, Rıdvan, **Uluslararası İletişim**, Hürriyet Ofset, Konya, 2000,
27. CAFERSOY, Nazim, "Rusya'da Jeopolitik Model Arayışında Putin Yönetimi", **Stratejik Analiz**, Mayıs 2003, Cilt 4, Sayı 37, s.63
28. CAN, Faruk, **Bilgi Çağının Gündümlü Silahı Medya**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005,
29. CANETTİ, Elias, **Kitle ve İktidar**, çev. Gülşat Aygen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003,
30. CÜCELOĞLU, Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitapevi, İstanbul, Haziran, 2004,
31. ÇAHA, Ömer, **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, Gendaş Kültür, İstanbul, 2000,
32. ÇEŞME, Ahmet, **Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü Psikolojik Harekat ve PKK**, IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, 2005,
33. DAĞI, Zeynep, **Rusya'nın Dönüşümü – Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2002,
34. DAVUTOĞLU Ahmet, **Stratejik Derinlik -Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2005,
35. DEDEOĞLU, Beril, "Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye - ABD İlişkilerinin Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri", **Türk Dış Politikası'nın Analizi**, (der.) Faruk SÖNMEZOĞLU, Der Yayınları, İstanbul, 1998,

36. DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, Derin Yayınları, İstanbul 2003,
37. DERMAN, İhsan, **Sayısal Teknolojiler ve Basın Fotoğrafının Doğruluk Değeri**, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı: 2, Ankara, Kasım-Aralık, 1996,
38. ERDOĞAN, İrfan ve ALEMDAR, Korkmaz, **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990,
39. ERDOĞAN, İrfan, ALEMDAR, Korkmaz, **Popüler Kültür ve İletişim**, Erk, Ankara, 2005,
40. ERDOĞAN, İrfan, **Dünyanın Çarpık Düzeni-Uluslararası İletişim**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995,
41. ERENDİL, Muzaffer, **Tarihte Strateji-Askeri Stratejiden Millî Stratejiye**, Gnkur Basımevi, Ankara, 1998,
42. ERGENE, Halil, Neden Hedef Türkiye, Kiyap Yayınları, Ankara 1993, s.119
43. GERGER, Haluk, **Soğuk Savaştan Yumuşamaya**, Işık Yayıncılık, İstanbul, t.y.,
44. GİDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, Hazırlayan Cemal Güzel, Ayrac Yayınevi, Ankara, 2005,
45. GÖKIRMAK, A.Mert, "Türkiye-Rusya İlişkileri ve Petrol Taşımacılığı Sorunu:Jeopolitik Bir Değerlendirme" (Der.) Faruk Sönmezoğlu, **Değişen Dünya ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999,
46. GÖNLÜBOL, Mehmet, **Uluslararası Politika**, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000,
47. HALAÇOĞLU, Yusuf, **Sürgünden Soykırıma Ermeni İddiaları**, Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2007,
48. HASGÜLER, Mehmet, ULUDAĞ, Mehmet B., Devletlerarası ve Hükümet Dışı Uluslar arası Örgütler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004,
49. HİGGİNS, Hugh, Soğuk Savaş, çev. Mehmet Harmancı, Koza Yayınları, İstanbul, 1975,
50. HİTLER, Adolf, **Kavgam**, Çev. Ö.Kenan Yalıntaş, Emre Yayınları, İstanbul, 2005
51. İLHAN Suat, **Türklerin Jeopolitiğin ve Avrasyacılık**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005,
52. İLHAN, Suat, Neden Türkiye, ASAM Yayınları, Ankara 2002, s.45
53. İNCEOĞLU, Yasemin G., Uluslararası Medya "Medya Eleştirileri", Der Yayınları:132, İstanbul, 2004,

54. İZCİ, Rana, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", (der.) Faruk SÖNMEZOĞLU, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Bakışlar**, Der Yayınları, İstanbul, 1998,
55. JABLONSKY; David "**Ulusal Güç**", Çev. A. Özkan-A. Özsolak, Stratejik Analiz, 17 Eylül 2001,
56. JENSEN Klaus Bruhn, ROSENGREN, Karl Erik, İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek, (Der.) Şahin Yavuz, **Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma**, Çev. Şahinde-Yiğit Yavuz, Vadi Yayınları, Ankara, 2005,
57. KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, Cem Ofset Yayıncılık, İstanbul, 1980,
58. KAKINÇ, S. Halit, "Kavramlar Açıklayıcılığını Yitirirken Küreselleşme - Amerikanlaşma İlişkisi", (der.) ATEŞ Toktamış, **ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004,
59. KAPANİ, Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992,
60. KARACA, Birsen, **Sözde Ermeni Soykırımı Projesi; Toplumsal Bellek ve Sinema**, Say Yayınları, İstanbul, 2006,
61. KAYA, Raşit, **Kitle İletişim Sistemleri**, Teori Yayınları, Ankara, 1984,
62. KIŞLALI, Mehmet Ali, "**Önleyici Darbe**", Radikal, 14 Haziran 2002.
63. KORKMAZ, Gürol, **Terör ve Medya İlişkisi**, TEMÜH Yayınları, Ankara, 1999,
64. KÖKNEL, Özcan, **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1986,
65. KÖKNEL Özcan, **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1996
66. KÖNİ, Hasan, **Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasetteki Yeri**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001,
67. KULOĞLU, Armağan, Emekli Tümgeneral, Serbest Araştırmacı, **Genişletilmiş Ortadoğu Projesi Paneli**. Başkent Üniversitesi İhsan Doğramacı Konferans Salonu Ankara, 25-26 Mayıs 2006,
68. LEWIS, Bernard, **Ortadoğu**, Çev. Selen Y. Kölay. ,Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2006,
69. LORD, Carnes, "The Psychological Dimension in National Strategy " (Editor) Frank L.Goldstein, **Psychological Operations Principles and Case Studies**, Air University Pres, Alabama, 1996,
70. LULL James, **Medya İletişim, Kültür**, Çev. Nazife Güngör, Vadi Yayınları, Ankara, 2001,

71. MAÇ, Nazlı, **İki-Kutuplu Sistem Sonrası ABD–Rusya Federasyonu İlişkileri Bağlamında Uluslararası Sistem Analizi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004,
72. MAXWELL, J.C, **Kazanan Tutum**, Çev. Ulaş Kaplan, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997,
73. MILBURN, Michael A., **Sosyal Psikolojik Açından Kamuoyu ve Siyaset**, Çev. Ali Dönmez, Veli Duyan, İmge Yayınevi, Ankara, 1998,
74. MORGENTHAU, Hans J.; “**Uluslararası Politika**”, Çev. B. Oran-Ü. Oskay, c. 2, Siyasî İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara, 1970,
75. MOUZELİS, N.P., **Örgüt ve Bürokrasi-Modern Teorilerin Analizi**, Çev. H. Bahadır Akın, Çizgi Kitapevi, Konya, 2003,
76. MUTLU, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınları, Ankara, 1994,
77. MUTLU, Mustafa, **Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2003,
78. OKAY, Vahap, **Teknik Propagandanın Esasları ve Modern Propaganda**, Okay Yayıncılık, İstanbul, 1957
79. ORAN, Baskın, “ Dönemin Bilançosu (1980 - 90 Dönemi)”, (der.) Baskın ORAN, **Türk Dış Politikası**, Cilt. II: 1980-2001, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002,
80. ÖĞÜT, Adem, **Bilgi Çağında Yönetim**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001,
81. ÖNGÖREN, Gürsel, **Uluslararası İletişim**, Der Yayınları, İstanbul, 1995,
82. ÖZDAĞ, Muzaffer, **Örtülü İstila ve Psikolojik Savaş**, Avrasya Vakfı Yayınları, Ankara, 2003,
83. ÖZEK, Çetin, **Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1999,
84. ÖZKÖK, Ertuğrul, **İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**, Tan Yayınları, Ankara, 1985,
85. ÖZÖNDER, M. Cihat “Atatürk’ün Uyguladığı Psikolojik Harekat Tarzı ve Günümüzde Savaş Sosyolojisine Duyulan İhtiyaç”, **Sempozyumu Atatürk Dönemi Siyasi, Sosyal, Ekonomik Durum ve Gelişmeler** Adlı Bildiri, Ankara, 05-06 Haziran 1995,
86. ÖZSOY Osman, **Politik Propaganda Teknikleri**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999,
87. ÖZSOY Osman, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998,
88. ÖZYURTKAN, Süreyya, **Büyük Ortadoğu Projesi ve Psikolojik Savaş**, Tem Vakfı, İstanbul, 2006,

89. ROSNAY, Joel de, **Ortak Yaşar İnsan Üçüncü Binyıla Bakışlar**, Çev.İsmet Birkan, Telos Yayıncılık, İstanbul, 1998,
90. SEZAL, S. Rana, "Küresel Çağın Yeni Yöneticileri: Ulus Üstü Kapitalist Sınıf mı?", **Stratejik Analiz**, Ekim 2001, Cilt: 2, Sayı: 18,
91. SİLAH, Mehmet, **Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimleri)**, Gazi Yayınevi, İstanbul,2000,
92. SWINGWOOD, Alan **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çev. Osman Akinhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998,
93. TANYELİ Cevdet, Millî Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1990,
94. TARHAN, Nevzat, **Psikolojik Savaş Gri Propaganda**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005,
95. TÜRKOĞLU, Sırrı, **Psikolojik Harp Harekatının Yürütülmesi**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969,
96. TZU, Sun, **Savaş Sanatı**, Çev.Ş.Kılıçarslan, Anahtar Yayınları, İstanbul, 1992,
97. WALLERSTTEİN, Immanuel, **Dünya Sistemleri Analizi Bir Giriş**, çev. Ender Abaoğlu, Nuri Ersos, Aramtoplum, İstanbul, 2005,
98. YÜKSEL, Ahmet Haluk, **İkna Edici İletişim**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1994,
99. **Cephelerden Kurtuluş Savaşına, Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara Ticaret Odası Yay., s.28.

İNTERNET KAYNAKÇA

- <http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html>, Erişim tarihi: 29.08.2006.
- <http://www.pasiad.org/haber.php?id=866>, Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2006
- <http://www.peyamaazadi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=1239>, Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2006
- www.bilgimerkezi.net Erişim Tarihi: 03 Kasım 2006
- www.caginpulisi.com.tr/28/27-28-29-30.htm#_ftn1 Erişim Tarihi: 23 Aralık 2006
- www.caginpulisi.com.tr/28/27-28-29-30.htm#_ftn1 Erişim Tarihi: 06 Aralık 2006
- www.fotomuhabiri.com/akademi/prop/prop01.html Erişim Tarihi:12 Mayıs 2006
- www.halklailiskiler.com.tr/index.asp.Erişim Tarihi: 12 Ocak 2007
- www.icisleri.gov.tr, Erişim Tarihi: 19.2.2007

[www.peyamaazadi.com/modules.php?name=News&file=article&sid= 1239](http://www.peyamaazadi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=1239),
Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2006

www.psywarrior.com/BritishForgeries_WWI.html Erişim Tarihi: 27 Temmuz
2006

www.psywarrior.com/gulf2.html Erişim Tarihi: 03 Kasım 2006

www.psywarrior.com/psyhist.html Erişim Tarihi: 21 Aralık 2006

fatma@turkishforum.com Erişim Tarihi:07.06.2007